

วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอพยากตปัญหา

AN ANALYSIS OF THE BUDDHA'S SILENCE ON ABYĀKATAPANĤĀ (INDETERMINATE QUESTIONS)

นายพันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา

นายพันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
พุทธศักราช ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

AN ANALYSIS OF THE BUDDHA'S SILENCE ON
ABYĀKATAPANHĀ (INDETERMINATE QUESTIONS)

Mr. Pantip Tipprapan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Philosophy)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chiangmai Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

()

.....กรรมการ

(พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล)

.....กรรมการ

(ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง)

.....กรรมการ

()

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล

ประธานกรรมการ

ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา
ผู้วิจัย : นายพันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
: พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล, ป.ธ.๔, พธ.บ., MA., Ph.D.(Philosophy)
: ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง, ป.ธ.๘, พธ.บ., MA., Ph.D. (Philosophy)
วันสำเร็จการศึกษา : ๒๗ / มีนาคม / ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง วิเคราะห์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญญา ซึ่งมีลักษณะทางปรัชญาอยู่ ๔ ลักษณะคือลักษณะทางอภิปรัชญา ลักษณะทางอรรถภาพ ลักษณะข่ายแห่งทฤษฎีคือความสุดโต่งสองด้านมีข่ายสัตสตทฤษฎีหรือไม่กี่อจเจททฤษฎี และลักษณะทางปัญหาทางคำถามที่ผู้ตอบจะต้องตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เท่านั้น

ทัศนะทางปรัชญาต่อคุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญญา สามารถสรุปเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่ยอมรับความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้าที่เสนอว่าพระองค์ทรงรู้ทุกอย่างเพียงแต่จะนำมาตรัสหมดหรือไม่ซึ่งมีแนวคิดของปฏิฐานนิยม ปฏิบัตินิยม ประจักษ์นิยมและมนุษยนิยม และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า อันมีกลุ่มวิมตินิยมที่วิเคราะห์ว่าที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบกลุ่มปัญหานั้นเพราะยังสงสัยทำให้เกิดสิ่งเล

ที่จะตอบ และอไญยนิยมที่วิเคราะห์ว่าเพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงรู้ปัญหาทางด้านอภิปรัชญา

เหตุผลหรือนัยสำคัญที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ อภัยกตปัญญา มีดังนี้

- ๑) เพราะปัญหาดังกล่าวตั้งขึ้นจากการเข้าใจผิด โดยการเอาความคิดของตัวเองเป็นมูลฐาน ผู้ตั้งปัญหาคิดปัญหาจากความเห็นผิดของตนเอง

- ๒) เป็นปัญหาที่ไกลตัวและไม่เกิดประโยชน์ในเชิงการปฏิบัติ

- ๓) เป็นปัญหาที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดและการดำเนินชีวิต

- ๔) เป็นปัญหาที่คนธรรมดาจะรู้ จะเห็น หรือฟังไม่เข้าใจหรือทำให้ประจักษ์

ไม่ได้

Thesis Title : AN ANALYSIS OF THE BUDDHA’S SILENCE ON
ABYĀKATAPAÑHĀ (INDETERMINATE QUESTIONS)

Researcher : Mr. Pantip Tipprapan

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Narong Kantasilo

Pāli 4, BA., MA., Ph.D. (Philosophy)

: Dr. Somwang Kaewsufong

Pāli 9, BA., MA., Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : 27 / March / 2551

Abstract

The Thesis entitled “ An Analysis of the Buddha’s Silence on Abyākatapañhā (Indeterminate Questions) is aimed to study the philosophical aspects of Indeterminate Questions which are found in four categories, i.e., metaphysical aspect transcendental aspect, the aspect of two extreme views of upholding eternalism or nihilism and the aspect of questions which determined the only answer either “yes” or “no”.

The philoshophical views towards the Buddha’s silence on Abyākatapañhā can be sumed up into two groups, the first one, accepts the Buddha’s omniscience arguing that he knows all things but he selects a few to teach. This group covering Positivism, Pragmatism, empiricism and humanism. The second one, does not accept his omniscience. Among them, skepticism argues that the main reason of his silence is the hesitaion due to the wonder. Agnoticism argues that the cause of silence is unknowing the metaphysical problems

The Buddha showed his attitudes to these questions by keep silence or by preaching the useful Dhamma instead. His reasons to keep silence about Indeterminate Questions are:

- 1) they are raised by individual misunderstanding that arising from wrong

view. Therefore, it cannot be found the real answers.

- 2) They are useless for practice and waste the time.
- 3) They may lead to dispute to each other.
- 4) They cannot be empirically realized through the five senses.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถือว่าเป็นความภาคภูมิใจ และความสำเร็จในระดับหนึ่งของผู้วิจัย แต่ความสำเร็จในครั้งนี้ หากแม้ว่าไม่มีปัจจัยเกื้อหนุนในด้านต่างๆจากครอบครัวทิพย์ ประพันธ์ที่มี คุณพ่อเถาว์วัลย์ คุณแม่จำเนียร พร้อมด้วยพี่น้องๆทุกๆคน คอยให้ความช่วยเหลือทางด้านทุนการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณพระคุณพระอาจารย์ พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล (อุ้นคำ) ที่เมตตาคอยดูแลเรื่อง หัวข้อ รูปแบบ เนื้อหา ช่วยแนะนำจนทำให้งานวิทยานิพนธ์สำเร็จตามวัตถุประสงค์ และขอขอบคุณ อาจารย์ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เล่มนี้ พระมหาอิสระเชษฐ ปัญญาวิโร พระทรงกลด ทีปธมโม และคณะนิสิต รุ่นที่ ๘ ผู้เป็นสหธรรมิก พร้อมด้วยชาวบ้านสร้างแป้น อ.เรณูนคร ที่คอยช่วยเหลือด้านปัจจัย ๔

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เปรียบเสมือนเป็นพลังขับเคลื่อน ให้ผู้วิจัยได้ทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลงได้ด้วยดี ข้าพเจ้าจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างดียิ่ง

และด้วยคุณงามความดีที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ขอถวายเป็นอาจริยบูชาแด่ พระครูปัญญาสารโกศล(วันดี สารโกศล) อดีตเจ้าคณะตำบลนางาม เจ้าอาวาสวัดสร้างแป้น อ.เรณูนคร จ.นครพนม ผู้เป็นอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา ให้คำแนะนำจนกระทั่งได้เข้าสู่การศึกษาในด้านนี้ ถึงแม้ท่านจะล่วงลับดับขันธไปแล้วก็ตาม

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยและขอให้ผู้สนใจใฝ่ศึกษาได้มีส่วนร่วมในคุณประโยชน์ของงานเล่มนี้ตลอดไป

นายพันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์

๕ มีนาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำชี้แจงการใช้อักษรชื่อย่อคำมกร์	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๗ วิธีดำเนินงานวิจัย	๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ ความหมายและลักษณะทางปรัชญาของอภิปรัชญา	
๒.๑ ความหมายของอภิปรัชญา	๑๐
๒.๒ อภิปรัชญาในยุคต้นของพุทธปรัชญา	๑๒
๒.๓ ลักษณะทางปรัชญาของอภิปรัชญา	๑๔
๒.๓.๑ ลักษณะทางอภิปรัชญา	๑๕
๒.๓.๒ ลักษณะทางอภิปรัชญา	๑๖
๒.๓.๓ ลักษณะข่ายแห่งทฤษฎี	๑๗
๒.๓.๓.๑ ลักษณะอันตคาหิกทฤษฎี	๑๘
๒.๓.๓.๒ ลักษณะอภิปรัชญาทฤษฎี	๒๐
๒.๓.๓.๓ ลักษณะสัตสตทฤษฎี	๒๒
๒.๓.๔ ลักษณะปัญหาทางคำถาม	๒๖

บทที่ ๓	นานาทศนะต่อคุณธิภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา	
๓.๑	ทศนะปฏิฐานนิยม	๓๐
๓.๒	ทศนะปราภฏการณนิยม	๓๒
๓.๓	ทศนะอไถยนิยม	๓๕
๓.๔	ทศนะวิมตินิยม	๓๘
๓.๕	ทศนะปฏิบัตินิยม	๔๑
๓.๖	ทศนะอุตรภาพนิยม	๔๔
๓.๗	ทศนะมนุษยนิยม	๔๖
บทที่ ๔	วิเคราะห์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญญา	
๔.๑	ความหมายของคุณธิภาพ	๔๕
๔.๒	ท่าทีของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญญา	๕๒
	๔.๒.๑ ทรงนิ่งโดยคุณธิภาพ(ฐปนียะ)	๕๒
	๔.๒.๒ ทรงเลียงโดยการแสดงหลักธรรมอื่น	๕๓
๔.๓	วิเคราะห์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญญา	๕๘
	๔.๓.๑ เหตุผลเชิงปฏิบัติ	๕๕
	๔.๓.๒ เหตุผลเชิงอุตรภาพ	๖๓
	๔.๓.๓ เหตุผลเชิงความขัดแย้งทางภาษา	๖๖
	๔.๓.๔ เหตุผลเชิงประจักษ์นิยม	๖๘
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๕
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๘๐
	บรรณานุกรม	๘๒
	ประวัติผู้วิจัย	๘๖

คำชี้แจงการใช้อักษรชื่อย่อคัมภีร์

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ การอ้างอิงถึงแหล่งที่มา จะระบุ เล่ม / ชื่อ / หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขชื่อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า อาทิเช่น ที.สี. (ไทย) ๕ / ๒๕๖ / ๒๐๘ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๕ ชื่อที่ ๒๕๖ หน้า ๒๐๘.

พระสูตรต้นตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นท่ามกลางความเห็นที่แตกต่างของลัทธิศาสนามากมาย ในพรหมชาลสูตรได้กล่าวถึงแนวคิดทางปรัชญาของลัทธิศาสนาต่างๆที่ก่อนยุคของพระพุทธเจ้า และร่วมสมัยมีทั้งหมด ๖๒ ทศนะ^๑ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ อัตตาและโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด อัตตาขาดสูญหรือไม่ขาดสูญ สภาวะนิพพานในปัจจุบันเป็นอย่างไร เป็นต้น ส่วนใหญ่ที่ถกเถียงกันจะเป็นเรื่องของอภิปรัชญา เมื่อสรุปความเห็นเหล่านี้แล้วจะมีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยง (สัสสตทิจฺฐิ) กับกลุ่มที่เห็นว่าทั้งหมดขาดสูญ (อจเจตทิจฺฐิ) แต่ละสำนักต่างยืนยันว่าทศนะของตนเท่านั้นถูกของผู้อื่นผิด พระพุทธเจ้าจึงต้องแสดงแนวคิดของพระองค์ท่ามกลางความแตกต่างทางความเห็นและต้องเผชิญหน้ากับความเชื่อเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บ่อยครั้งที่สมณะพราหมณ์บางพวกเข้าเฝ้าทูลถามปัญหา เพื่อได้ตอบวาทะกับพระพุทธเจ้า หรือไม่ก็ทรงเสด็จไปสนทนากับสมณะพราหมณ์เหล่านั้นถึงที่อยู่ เมื่อพระองค์ถูกถามปัญหาจะพิจารณาตอบตามจริตคนถาม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ถามอย่างแท้จริง แต่มีปัญหาบางประเภทที่พระองค์ไม่ทรงตอบคือ “อภัยกตปัญหา” มีทั้งหมด ๑๐ ประเด็นคือ โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือแตกต่างกัน สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือตายแล้วไม่เกิดอีก สัตว์ตายแล้วทั้งเกิดและไม่เกิดอีก สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็ไม่ใช่ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่^๒ เมื่อมีคนถามเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้พระองค์จะทรงไม่ตอบ ในขณะที่เจ้าลัทธิต่างๆจะพากันตอบตามความเห็นของตน เพื่อแสดงจุดยืนของลัทธิต่อปัญหาดังกล่าว สำหรับพระพุทธเจ้าจะทรงหลีกเลี่ยงการตอบปัญหาเหล่านี้ โดยตรัสว่า “ปัญหาเหล่านี้ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิท เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อความรู้ยิ่ง” แต่สิ่งที่พระองค์ทรงแสดงคือ “ความเห็นนี้ว่าทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์

^๑ ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดได้จาก พรหมชาลสูตร ที.ที. (ไทย) ๕ / ๒๖ – ๖๒ / ๑๑ - ๔๔.

^๒ ม.ม.(ไทย) ๑๓ / ๑๔๗ / ๑๔๓.

นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์”^๓ ด้วยอาการดังกล่าวนี้เองเป็นเหตุของการตีความไปต่างๆ นานา

บางทัศนะวิจารณ์ว่าการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบก็เพราะพระองค์ไม่ทรงรู้ปัญหาทางอภิปรัชญา ทัศนะนี้จะขัดแย้งกับความเป็นจริงเพราะก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้นั้นพระองค์ทรงไปศึกษากับเจ้าสำนักในลัทธิต่างๆจนหมดสิ้น แล้วจะบอกว่าพระองค์ทรงไม่รู้อภิปรัชญา ก็ดูชอบกลอยู่ บางทัศนะเห็นว่าพระองค์ไม่สนใจปัญหาอภิปรัชญาด้วยพระองค์เป็นผู้นิยมลงมือปฏิบัติ จึงไม่ต้องการเสียเวลากับปัญหาดังกล่าว จึงนำไปสู่ความที่เห็นว่า พุทธปรัชญาเป็นวิมตินิยม (Scepticism) หรือสงสัยนิยม คือไม่แน่ใจจึงไม่มีการตอบ บางทัศนะเห็นว่า เป็นอไถยนิยมคือไม่ตอบเพราะไม่รู้ความจริงและบางทัศนะเห็นว่าพุทธปรัชญาเป็นอูตรภาพนิยม (Transcendentalism) หรือมานิยม (Mysticism) คือการที่จะเข้าใจปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยการหยั่งรู้ภายใน ไม่อาจจะอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยการพรรณนาด้วยคำพูด เพราะความรู้ทางอภิปรัชญาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการบรรยาย บางทัศนะเห็นว่าพุทธปรัชญาเป็นกลุ่มเดียวกับปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่ว่าสรรพสิ่งจะได้รับการอธิบายตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏและสังเกตได้เท่านั้น จึงไม่พยายามอธิบายสิ่งที่สังเกตเห็นไม่ได้เลย^๔

การพยายามวิเคราะห์ วิจารณ์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าที่มีต่ออภัยภาคปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาทางอภิปรัชญา ยังไม่ได้คำตอบอันเป็นข้อสรุปที่ชัดเจน และยังเป็นปัญหาในวงวิชาการทั้งทางตะวันตกและตะวันออก แม้แต่ชาวพุทธก็ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้นานาทัศนะเกี่ยวกับคุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยภาคปัญหาที่แตกต่างหลากหลาย บางทัศนะจะมีลักษณะปฏิเสธความเป็นสัตัพัญญูของพระพุทธเจ้า เช่นกลุ่มที่วิจารณ์ว่าพุทธปรัชญาเป็นอไถยนิยม บางทัศนะยังสงสัยในความเป็นสัตัพัญญูของพระพุทธเจ้าจึงวิจารณ์ว่าพุทธปรัชญาเป็นวิมตินิยม ส่วนกลุ่มที่ยอมรับความเป็นสัตัพัญญูของพระพุทธเจ้าจะวิเคราะห์ทำที่คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยภาคปัญหาในแง่ปฏิบัตินิยม ความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับคุณธิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยภาคปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดความไขว้เขวและเกิดความสับสนในการศึกษาพุทธปรัชญาเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอยากจะ

^๓ ที.ลี. (ไทย) ๘/๒๕๒/๒๖๕.

^๔ วิชาดี นิมมอนส์, **พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย**, ใน รวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, รวบรวมจัดพิมพ์โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔.

ทำการศึกษาเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับด้วยคุณนิภาพของพระพุทธเจ้าที่มีต่ออภัยกตปัญหาเพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพุทธปรัชญาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญหา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาทัศนะทางปรัชญาต่อคุณนิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์คุณนิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ อภัยกตปัญหามีลักษณะทางปรัชญาอย่างไร
- ๑.๓.๒ ทัศนะทางปรัชญาต่อคุณนิภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหามีแงใดบ้าง
- ๑.๓.๓ อะไรคือเหตุผลหรือนัยสำคัญที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบอภัยกตปัญหา

๑.๔ กำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๔.๑ คุณนิภาพ หมายถึง อาการนิ่งซึ่งแสดงถึงการยอมรับ
- ๑.๔.๒ คุณนิภาพของพระพุทธเจ้า หมายถึง อาการนิ่งซึ่งแสดงถึงการปฏิเสธหรือยอมรับในบางส่วน
- ๑.๔.๓ อภัยกตปัญหา หมายถึง ข้อขัดแย้งทางด้านความคิดที่นำไปสู่อุปสรรคของการปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน อันไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ปัญหาที่ว่านี้พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงพยากรณ์

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสาร

๑) พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ ในหนังสือ พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ เนื้อหากล่าวถึงการพัฒนาการของพุทธปรัชญาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลที่ชนทั้งหลายต่างให้ความรักดีต่อพระเจ้า และนับถือคัมภีร์พระเวทเป็นสิ่งสูงสุด ระบบความคิดก่อนที่จะเกิดพุทธปรัชญาจะเกิด มี ๒ กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มที่นับถือคัมภีร์พระเวทซึ่งมีพราหมณ์เป็นผู้จัดระบบ และกลุ่มที่คัดค้านการบูชาฮินดูหรือไม่เห็นด้วยกับคัมภีร์พระเวท สภาพแวดล้อมทางสังคม

ศาสนา ทำให้เกิดระบบความคิดต่างๆ มีทั้งหมด ๖๒ ทิฐิ แยกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่ปรารถนาค้นอนาคต และกลุ่มที่มองปัจจุบันและอดีต สำหรับพุทธปรัชญานั้นการแยกนิกายเป็นการพัฒนาการทางด้านปรัชญา ได้แก่อภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์^๕

๒) พระมหาณรงค์ กนตสีโล (อุ้นคำ) กล่าวไว้ในหนังสือ จุดเด่นของพระพุทธศาสนาเนื้อหาตอนหนึ่งได้กล่าวถึงว่า พระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัตินิยม และพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นยอดแห่งนักปฏิบัตินิยม พระองค์ทรงเน้นสอนสิ่งที่เป็นสาระและประกอบด้วยประโยชน์ ซึ่งเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งกุศล และเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์ทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงสุด คือความพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าไม่ทรงให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาอภิปรัชญาที่ถกเถียงกันมาช้านานก่อนยุคพระองค์หรือแม้แต่ในยุคเดียวกัน พระองค์ทรงเห็นว่า ปัญหาอภิปรัชญาเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและสิ้นเปลืองเวลา ปัญหาอภิปรัชญาเช่น โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด พระตถาคตตายแล้ว เกิดหรือตายแล้วสูญ ฯลฯ เป็นทศนะที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการแสวงหาทางจิตใจ และไม่ใช่วิชาเร่งด่วนของมนุษย์^๖

๓) จินดา จันทรแก้ว กล่าวไว้ในหนังสือพุทธวิทยวิธี เนื้อหาโดยสรุปกล่าวถึงการใช้วิทยวิธีต่อทศนะของพระพุทธองค์ที่ทรงนิ่งเมื่อถูกถามปัญหาทางอภิปรัชญา ท่านนาคารชุนเป็นผู้นำมาใช้โดยให้เหตุผลทางด้านความขัดแย้งระหว่างเหตุกับผล การนิ่งของพระพุทธเจ้าจึงหมายถึงความจริงสูงสุดอยู่เหนือความคิดนึกของมนุษย์โดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้นักวิชาการต้องมาตีความตามอาการนิ่งของพระพุทธเจ้าต่างนานา ดังนั้นแล้วปฏิจสมุขบาทจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะเปิดเผยให้เห็นถึงการไร้ความหมายของทฤษฎีอภิปรัชญาทั้งหลาย อันไม่อาจทดสอบพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ พระพุทธศาสนาจึงมีอภิปรัชญาที่มีลักษณะพิเศษตรงที่สามารถยืนยันตามข้อเท็จจริงทางอินทรีย์สัมผัสได้พุทธปรัชญามีลักษณะเป็นปฏิฐานนิยม^๗

^๕ พระมหาสมจินต์ สมนามปัญญา, **พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^๖ พระมหาณรงค์ กนตสีโล (อุ้นคำ), **จุดเด่นของพระพุทธศาสนา**, (เชียงใหม่ : ทริโอแอดเวอร์ไทซิ่ง แอนด์มีเดียจำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๑.

^๗ จินดา จันทรแก้ว, **พุทธวิทยวิธี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๒.

๔) Vijay Bharadwaja กล่าวไว้ในหนังสือ *Formand Validity in Indian Logic* เนื้อหาจะกล่าวถึงระเบียบวิธีการของความรู้ที่ถูกต้อง รูปแบบคำถามในสมัยพุทธกาลมีอยู่ ๔ รูปแบบ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มคำถามที่ต้องตอบในสิ่งที่เป็นไปได้และเป็นคำตอบที่ตอบโดยทั่วไป คำถามอีกกลุ่มหนึ่งเป็นชุดคำถามที่เรียกว่า “ฐาปนียะ” เป็นคำถามที่ไม่มีประโยชน์ไม่ช่วยอะไรได้มากนัก คำถามนี้เป็นคำถามที่คนตั้งไว้เทียบเคียงกับพระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ตอบคำถามในเชิงปรัชญาเพราะเป็นเรื่องที่ยุงยากใจ ยังต้องการคำวิพากษ์ วิจารณ์หาข้อสรุปไม่ได้^๔

๕) K.N.Jayatileke กล่าวไว้ในหนังสือ *Early Buddhist Theory of Knowledge* เนื้อหากล่าวถึงนักคิดในยุคต้นพุทธกาลมีหลายกลุ่มคือมีกลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มประสบการณ์นิยมบนพื้นฐานเชิงญาณวิทยา พระพุทธองค์เองก็สามารถจัดอยู่ในกลุ่มหลังนี้ ในรูปแบบการวิเคราะห์ วิจารณ์ การวิเคราะห์ปัญหาคำถามแบ่งเป็น ๔ อย่างโดย การจัดสรรจัดแบ่งปัญหาที่จะได้คำตอบหลังจากที่วิเคราะห์แล้ว ปัญหาที่ตั้งขึ้นรอบด้าน ปัญหาที่ไม่มีประโยชน์และไม่เข้ากับปัจจุบัน การวิเคราะห์ปัญหาอภิปรัชญา ปัญหาทางด้านภาษา เป็นต้น การไม่ตอบอภัยาคติปัญหาของพระพุทธเจ้าสามารถมองได้หลายมุม ทักษะทางด้านการปฏิบัติ ที่พระองค์เป็นนักปฏิบัติไม่นิยมอ่อนวอนตามแบบผู้นับถือพระเจ้า ทักษะด้านไถยนิยม ที่พระองค์ไม่ตอบเป็นเพราะไม่รู้หรือสงสัยอยู่ ทักษะด้านปฏิฐาน พระพุทธเจ้ามองเหตุการณ์ที่สามารถทำให้เห็นจริงได้^๕

๖) ดร.ที.อาร์.วี กล่าวไว้ในหนังสือ *ปรัชญามัชฌิมก* เนื้อหาโดยย่อจะกล่าวถึงระบบปรัชญาของมัชฌิมก การกำเนิดและวิวัฒนาการของนักปรัชญามัชฌิมก ในเนื้อหาส่วนหนึ่งจะนำคุณธิภาพของพระพุทธเจ้ามาตีความเพื่อสนับสนุนระบบวิภาษวิธี ปัญหากลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า “อภัยาคติปัญหา” ปรัชญามัชฌิมกตีความหมายอาการนิ่งของพระพุทธเจ้าว่า อาจจะตีความหมายได้อย่างเดียวคือพระองค์ทรงตระหนักถึงธรรมชาติอันบรรยายไม่ได้ของพระนิพพานอันเป็นอสังขตธรรม^๖

^๔ Vijay Bharadwaja, *Formand Validity in Indian Logic*, (Delhi : Munshiram Manoharlal, 1990), p. 81.

^๕ K.N.Jayatileke, *Early Buddhist Theory of Knowledge*, (Delhi : Motilal Banarsidas,1963), p. 471.

^๖ ที.อาร์.วี.มูรติ, *ปรัชญามัชฌิมก*, แปลโดยกองค้นคว้ามุนิธิ อภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ในงานปิ่นโทอนุสรณ์, ๒๕๐๘), หน้า ๖๕.

๓) วีรชาติ นิ่มอนงค์ กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย ให้ข้อสังเกตจากการตีความของพุทธปรัชญาในแง่ต่างๆ ไม่ว่าจะให้พุทธปรัชญาอยู่ในฐานะปฏิฐานนิยมที่ถือว่าแหล่งความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ ฐานะปรากฏการณ์นิยม ที่ว่าความจริงต้องเป็นสิ่งที่ปรากฏได้เท่านั้น หรือในฐานะเป็นวิมตินิยม ที่พระพุทธเจ้าไม่ตอบอภัยาคติปัญหาเพราะเกิดความลังเลสงสัย พุทธปรัชญาถูกมองกันไปคนละมุม เพราะนั่นคงเป็นด้วยความห่างของยุคพร้อมทั้งการเกิดขึ้น ของนักวิชาการแต่ละยุคสมัยจึงได้ตีความของเนื้อหาให้สอดคล้องกับยุคหรือเปล่านั้น แต่ถึงจะต่างมุมมอง ระบบความคิดต่างก็มีเหตุผลอยู่ในตัวของมันเอง จึงสามารถที่จะตีความหมายต่างๆ ได้^{๑๑}

๔) สุมาลี มหณรงค์ชัย กล่าวไว้ในหนังสือ พระนาคารชุนะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง เนื้อหากล่าวถึงหลักปรัชญาฆราวาสซึ่ง โดยเบื้องต้นบรรยายภาพและอิทธิพลของระบบความคิดต่างๆก่อนฆราวาส และกล่าวถึงระบบวิภาษวิธีของนาคารชุนะที่มีเป้าหมายในการทำให้บุคคลตระหนักรู้ในข้อจำกัดของเหตุผล ซึ่งเมื่อถึงจุดๆหนึ่งทุกๆความเห็นหรือทุกๆทฤษฎี ผู้บัญญัติจะประสบกับภาวะที่ขัดแย้งในตัวเอง วิธีตรวจสอบโดยอาศัยรูปแบบที่เรียกว่า “จตุสโกฏฐิ” ที่แปลว่า สี่มุมหรือสี่ขั้วความคิด เมื่อจัดระบบความคิดของบุคคลลงในโกฏฐิใดโกฏฐิหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะใช้เหตุผลไปในทางยืนยันหรือปฏิเสธความคิดของบุคคลจะนำไปสู่ภาวะที่ขัดแย้งตัวเอง หลักจตุสโกฏฐิมิดังนี้

โกฏฐิที่หนึ่ง พวกที่เห็นว่าโลกเพียงเกิดขึ้นจากตัวเอง โกฏฐิที่สอง พวกที่เห็นว่าโลกอาศัยสิ่งอื่นทำให้ตัวเองมีอยู่ โกฏฐิที่สาม พวกที่เห็นว่าโลกอาศัยทั้งตัวเองและสิ่งอื่นทำให้เกิดเป็นการรวมทัศนะแบบแรกและสองเข้าด้วยกันด้วยเล็งเห็นว่ามีผลทั้งคู่ โกฏฐิที่สี่ พวกที่เห็นว่าโลกนี้เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยสาเหตุใด การมีอยู่ของโลกเป็นเรื่องบังเอิญและเป็นอย่างนั้นของมันเอง^{๑๒}

๕) สุวรรณ เพชรนิล กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธปรัชญาเบื้องต้น เนื้อหากล่าวถึงการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า ปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่พยากรณ์หรือไม่ต้องตอบ

^{๑๑} วีรชาติ นิ่มอนงค์, **พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย**, ใน รวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, รวบรวมจัดพิมพ์โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๓.

^{๑๒} สุมาลี มหณรงค์ชัย, **พระนาคารชุนะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๕.

หมายความว่า การไม่ตอบปัญหาบางอย่างนั้นเอง คือวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องกับปัญหาบางประการ การพยายามตอบปัญหาที่ไม่ควรตอบ คือการปฏิบัติผิดวิธีประการหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติถูกต้องแล้วกับปัญหาบางประการ แต่มีคนอยู่จำนวนไม่น้อยที่พยายามให้พระพุทธเจ้าตอบ เข้าทำนองที่ว่า ผู้รู้อย่างแท้จริงได้ปฏิบัติถูกต้องแล้ว แต่ผู้ไม่รู้จริงได้พยายามให้เห็นไปตามความคิดเห็นของตนเอง เข้าประเด็นที่ว่า ตาบอดสอดตาเห็น หรือคนตาบอดพยายามชี้ทางให้คนตาดี ในเรื่องนี้ควรพิจารณาถึงข้อเท็จจริง^{๑๑}

๑๐) อติศักร์ ทองบุญ กล่าวไว้ในหนังสือ งานสืบค้นปรัชญาอินเดีย เนื้อหาโดยย่อ กล่าวถึงปัญหาทางด้านอภิปรัชญาที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร กล่าวถึงทฤษฎี ๖๒ ประการ แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ สัสตตทฤษฎีกับอุจเจททฤษฎี แยกเป็นฝ่ายที่มองอดีตว่ามีอยู่มี ๑๘ ทศนากับฝ่ายที่มองไปยังอนาคต มีทั้งหมด ๔๔ ทศนະ โดยรวมทั้งอพยากตปัญหา คือปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ด้วย ทั้งหมดอยู่ในอภิปรัชญาทั้งสิ้น พระพุทธเจ้ากล่าวเรียกทศนະเหล่านี้ว่า มิจฉาทฤษฎี^{๑๒}

๑๑) อติศักร์ ทองบุญ กล่าวไว้ในหนังสือ คู่มืออภิปรัชญา เนื้อหาเกี่ยวข้องกับคำว่า อไญยะ แปลว่า ไม่พึงรู้หรือรู้ไม่ได้ อไญยนิยม คือทฤษฎีที่ถือว่ามีบางอย่างที่รู้ไม่ได้ ทฤษฎีนี้ในทางเทววิทยาถือว่า พระเป็นเจ้า เป็นภาวะที่ไม่มีใครรู้ได้และไม่อาจรู้ได้ ซึ่งเห็นต่างจากพวกอเทวนิยมที่เห็นว่า พระเป็นเจ้าไม่มี ทฤษฎีอไญยนิยมทางเทววิทยานั้นเห็นว่า พระเป็นเจ้านั้นมีอยู่จริง แต่คนเราไม่มีความสามารถจะรู้ได้เอง กล่าวสั้นๆว่าทฤษฎีนี้ปฏิเสธความสามารถของปัญญามนุษย์ ไม่ใช่ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า อิมานูเอล ค้าน จึงกล่าวว่า มีโลกอยู่ ๒ ชนิด คือโลกที่ปรากฏ และโลกที่ไม่ปรากฏ เราจะรู้ได้เฉพาะโลกที่ปรากฏเท่านั้น^{๑๓}

^{๑๑} สุวรรณ เพชรนิล, **พุทธปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๔.

^{๑๒} อติศักร์ ทองบุญ, **งานสืบค้นปรัชญาอินเดีย**, ใน **รวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา**,รวบรวมจัดพิมพ์โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๗.

^{๑๓} อติศักร์ ทองบุญ, **คู่มืออภิปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑.

๑.๕.๒ งานวิจัย

๑) Phra Duangkham Saenyod, กล่าวไว้ในงานวิจัยโดยเนื้อหาโดยย่อกล่าวถึงความ เป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า ลักษณะทั่วไปของอภัยกตปัญหาในยุคต้นของพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา โดยการนำท่าทีของพระพุทธเจ้าที่มีต่อปัญหาดังกล่าวมาอธิบาย เช่นเรื่องโลก ปัญหาเกี่ยวกับตัวตน ปัญหาเกี่ยวกับพระนิพพาน ตามมุมมองของปรัชญามายมิกะหรือวิภาษวิธีต่อการนิ่งของพระพุทธองค์ ภาษาที่นำมาใช้อาจเป็นการนำมาซึ่งความขัดแย้ง การอธิบายเชิงปฏิบัติ ความเจ็บตามทัศนะต่างๆ เช่นความเจ็บที่อยู่เหนือคำบรรยาย ความเจ็บตามรูปแบบของกลุ่ม ตามแบบวัฒนธรรม^{๑๖}

๒) พระฉลวย อุดตโม (กำแพงนิล). กล่าวไว้ในงานวิจัย โดยมุ่งวิเคราะห์การตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าโดยยึดหลักการปฏิบัติ ๓ ประการ คือ หลักปัญญาคือเป้าหมายของพระองค์ มุ่งเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้ถาม หลักเมตตาคือหลักท่าทีหรือปฏิสัมพันธ์ของพระองค์ ที่ปฏิบัติต่อผู้ถามด้วยท่าทีเป็นกัลยาณมิตร และหลักอุบายโกศล คือหลักศิลปะหรือวิธีการนำผู้ถามเข้าสู่เป้าหมาย และปัญหาที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์พระองค์จะไม่ทรงตอบเรียกว่า “ฐาปนียะ” มีอยู่ ๔ ขั้นตอนคือ ขั้นนิ่ง หรือตรัสห้ามหรือพักปัญหานั้นไว้เสียเพราะปัญหานั้นไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ถาม ขั้นการแสดงธรรมอื่นที่เป็นสาระให้ผู้ถามนั้นฟังขั้นทรงยกอุปมาอุปไมย ให้รู้ว่าเพราะเหตุไรพระองค์จึงไม่ตรัสตอบและขั้นสุดท้ายพระองค์ทรงสรุปเนื้อหาและหลักธรรมที่เป็นข้อคือปฏิบัติเพื่อดับทุกข์^{๑๗}

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาถึงลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญหาที่เป็นข้อสงสัย ศึกษาทัศนะทางปรัชญาต่อคุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญหาและวิเคราะห์ท่าทีและคุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา

^{๑๖} Phra Duangkham Saenyod, “An Interpretation of Buddha’s Silence in Theravada Buddhism-A Study”, Ph.D.Thesis Doctor of Philosophy University of Madras, (India,1999), p. 46.

^{๑๗} พระฉลวย อุดตโม (กำแพงนิล). “วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๓.

ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ข้อมูลปฐมภูมิจะศึกษาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนข้อมูลทุติยภูมิจะศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดศรีมั่งคณาภิเษกจังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๒ นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจ สังเคราะห์ข้อมูล เขียนงาน การวิจัยพร้อมนำเสนอความเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๗.๓ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๗.๔ นำเสนองานวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญญา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงทัศนะทางปรัชญาต่อทำที่คฤณภาพของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญญา ทั้งแนวคิดที่ปฏิเสธ สงสัยและยอมรับความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงเหตุผลและนัยสำคัญที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบปัญหาทางอภิปรัชญาอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาวิจัยวิเคราะห์ทางปรัชญาต่ออภัยกตปัญญาต่อไป

บทที่ ๒

ความหมายและลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญญา

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์คุณธิภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ๓ ประเด็นหลัก โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องคือ

๑) ความหมายของอภัยกตปัญญา

๒) อภัยกตปัญญาในยุคต้นของพุทธปรัชญา

๓) ลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญญา โดยมุ่งศึกษาลักษณะทางอภิปรัชญา ลักษณะทางอุตรภาพ ลักษณะข่ายแห่งทิวทัศน์ที่สุดโต่ง ทั้งอุจเฉททิวทัศน์ และสัตสตทิวทัศน์ จนถึงลักษณะปัญหาทางคำถาม ผลการศึกษาวิจัยดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของอภัยกตปัญญา

ความหมายและคำนิยามที่ให้คำจำกัดความของคำว่า “อภัยกตตะ” หรือ “อภัยกต” หมายถึง สิ่งที่เป็นกลางๆ บอกไม่ได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศลคือไม่ดีไม่ชั่ว เมื่อรวมกับคำว่า “ปัญญา” ซึ่งหมายถึง ข้อขัดข้อง ข้อขัดแย้ง อุปสรรคด้านความคิดและด้านปฏิบัติการกิจ หรือความไม่ลงตัวของความคิด หรือความไม่ลงตัวในการปฏิบัติการกิจต่างๆ

อภัยกตปัญญา จึงหมายถึง ข้อขัดแย้งทางด้านความคิดที่นำไปสู่อุปสรรคของการปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน อันไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ปัญหาที่ว่านี้ พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงพยากรณ์

ในความหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ยังมี คำว่า “คุณธิ, คุณธิภาพ หมายถึง อาการนิ่งซึ่งแสดงถึงการยอมรับ (ส.คุณธิม,ป.คุณธิ)^๑ สำหรับภาษาอังกฤษ ตามพจนานุกรม The Webster New International Dictionary จะใช้คำว่า “Silence” ซึ่งแปลว่า ความเงียบ

ด้วยเหตุผลของหลักทางด้านภาษาศาสตร์ คำว่า ความเงียบ จึงมีความหมายที่ยังนิยามลงไปได้อีก ดังนี้

^๑ พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท เอส อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๓.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์ , ๒๕๔๒), หน้า ๔๑๒.

๑. สภาวะที่ทรงไว้ซึ่งความเงียบ ความอดกลั้นจากการพูดหรือจากเสียงอื่นๆ เป็นสภาวะไร้เสียง ขณะที่ความเงียบของเขาเป็นเหตุแห่งความอยากรู้
๒. การหลีกเลี่ยงจากการพูด การถูกลืม ความคลุมเครือ การล้มเลิกที่จะทำความรู้จักกับบางสิ่ง การระงับการโต้ตอบ รวมทั้งการสื่อสารด้วยการเขียน
๓. หลีกเว้นจากเสียงดังสนั่น เป็นสภาวะคงที่ที่สงบ ณ เวลาที่สงบ
๔. ในสภาวะที่กำลังเข้าสู่สมาธิถึงขั้นถอดดวงจิต ไม้รับรู้ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส
๕. ความตาย,
๖. ช่วงเวลาที่นำมาซึ่งความเงียบ ตามที่พบในความทรงจำ^๑

ความหมายเหล่านี้เป็นคำคุณศัพท์ที่ใช้ในการบรรยายในหลายๆ ลักษณะของความเงียบ นั้นหมายถึงเราจะใช้ในรูปแบบใด ทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม ทักษะคิดต่างๆ ทางการเจรจา ดังนั้น จึงพอสรุปถึงความหมายอย่างกว้างๆ ของ ความเงียบ (silence) นั้นหมายถึงสิ่งที่ชักนำไปโดยตามความหมายนั้นๆ หรือการกระทำอันต่อเนื่องไม่ใช่การหยุดนิ่งในการสื่อสาร

สนธิ ศรีสำแดง ได้อธิบายความหมายคำว่าอภัยกตหรือ “อวยกตนิ” ได้แก่ภาวะ ไม่อาจแสดงออกได้ด้วยคำพูดหรือด้วยท่าทาง ซึ่งบ่อยครั้งเกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งการสนทนา การแปลปัญหา ไม่ตรงตามตัวอักษร คำว่า พุยากโรติ แปลว่าตอบหรืออธิบายคำถาม อภัยกต เป็นกริยาภิตต์ หมายถึงตอบแล้ว หรืออธิบายแล้ว รูปปฏิเสธเป็น อวพยากต แปลว่าไม่อธิบาย ไม่ตอบ^๔

หนังสือพุทธธรรมให้ความหมายในลักษณะเดียวกันว่า รูปนียปัญหา หมายถึงปัญหาที่พึงยับยั้งหรือพบบเสีย ไม่ควรตอบ เช่น ถามว่า ชีวิตกับสรีระคือสิ่งเดียวกัน ใช่ไหม พึงยับยั้งเสียไม่ต้องตอบ^๕

^๑Phra Duangkham Saenyod, “An Interpretation of Buddha’s Silence in Theravada Buddhism-A Study”, **Ph.D.Thesis** (Doctor of Philosophy University of Madras,1999), p. 31.

^๔สนธิ ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับการศึกษา : ภาคทฤษฎีความรู้**, (กรุงเทพมหานคร : นิลทวารการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๓.

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑๔.

ถึงแม้ว่าคำพูดที่บ่งบอกถึงความเจ็บหรืออาการนี้โดยทั่วไปแล้วจะหมายถึง การเจ็บสัจ นิ่ง หรืออาการชา แต่ในทางปรัชญา ความเจ็บนั้นเป็นการบ่งบอกถึงสถานภาพทางประสบการณ์ที่บุคคลเราให้ความสนใจอันกลายมาเป็นคำพูดไม่ได้ ไม่เคลื่อนที่ เร็นลับ นิ่ง สงบ ในทางศาสนาความเจ็บยังมีความหมายถึง การเข้าถึงสถานะหนึ่งของฌาน (contemplation) อันลึกลับที่เป็นการรู้แจ้งเฉพาะตน ด้วยประสบการณ์ที่ยังรู้ภายใน (intuition) จนกระทั่งเข้าไปสู่ความสงบอย่างไม่มีที่สิ้นสุด หรือภาวะของการรู้แจ้งเฉพาะตนในสรรพสิ่งทั้งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ แต่ไม่สามารถสื่อออกมาให้คนที่ไม่รู้ไม่ประจักษ์แจ้งให้เข้าถึงด้วยคำพูดได้

๒.๒ อพยาคตปัญหาในยุคต้นของพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาเกิดขึ้นท่ามกลางลัทธิความเชื่อมากมาย ที่โดดเด่นที่สุดในยุคนั้นได้แก่ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งยึดถือและปฏิบัติตามแนวทางที่สอนไว้ในคัมภีร์พระเวท นอกจากกลุ่มของพวกพราหมณ์ผู้ยึดคัมภีร์พระเวทเป็นหลักแล้ว ยังมีกลุ่มสมณะผู้เป็นนักคิดนักศาสนาอีกเป็นจำนวนมาก ในสามัญญผลสูตรจะกล่าวถึงลัทธิของครูทั้ง ๖ คือ ปุณณะกัสสปะ มัคขลิโกสาธ อชิตเกสสัมพล ปุกุชกัจจายนะ สัญชัยเวลล์ฐบุตร นิครนนาฏบุตร อันเป็นคณาจารย์ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ซึ่งต่างยืนยันว่า แนวคิดของตนเท่านั้นถูกต้อง บรรยายภาศในสมัยนั้นจึงเต็มไปด้วยการถกเถียงกัน ด้วยแนวคิดทางปรัชญา ในพรหมชาลสูตรปรากฏแนวคิดทางปรัชญาของเจ้าลัทธิต่างๆถึง ๖๒ โดยสมณะ พราหมณ์เหล่านี้พยายามตั้งคำถาม เป็นปัญหาที่ได้ผูกขึ้นหรือจัดเป็นกลุ่มปัญหาเพื่อนำไปถามบรรดาเจ้าลัทธิในสมัยนั้น และอพยาคตปัญหาก็อยู่ในปัญหาเหล่านี้ด้วย ปัญหาที่ถือว่าเป็นปัญหาทางด้านปรัชญาจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. อพยาคตปัญหา คือปัญหาที่พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์ ดังนี้
 - โลกเที่ยงหรือ
 - โลกไม่เที่ยงหรือ
 - โลกมีที่สุดหรือ
 - โลกไม่มีที่สุดหรือ
 - ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือ
 - ชีวะกับสรีระแตกต่างกันหรือ
 - สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือ

สัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีกหรือ
สัตว์ตายแล้วทั้งเกิดและไม่เกิดอีกหรือ
สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็ไม่ใช่ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่^๖

๒. ปัญหาเกี่ยวกับโลกทัศน์ต่างๆ ไป

สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือ
สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่หรือ
สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันหรือ
สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกันหรือ^๗

๓. ปัญหาเกี่ยวกับกฎเหตุ-ผลหรือหลักกรรม

ทุกข์ตนทำเองหรือ
ทุกข์ตัวการอย่างอื่นทำให้หรือ
ทุกข์ตนทำเองด้วย ตัวการอย่างอื่นทำให้ด้วยหรือ
ทุกข์มิใช่ตนทำเอง มิใช่ตัวการอื่นทำให้ แต่เกิดขึ้นลอยๆหรือ

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิฐิอย่างนี้ว่าสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่
สุขมิใช่ทุกข์ก็ดีอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดนั้นล้วนเป็น
เพราะกรรมที่ทำได้ไว้ในปางก่อน

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิฐิอย่างนี้ว่าสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่
สุขมิใช่ทุกข์ก็ดีอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดนั้นล้วนเป็น
เพราะการบันดาลของพระเป็นเจ้า

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิฐิอย่างนี้ว่าสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่
สุขมิใช่ทุกข์ก็ดีอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดนั้นล้วนหา
เหตุปัจจัยมิได้^๘

๔. ปัญหาเกี่ยวกับตัวตนหรืออัตตา(อาตมัน)

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓ / ๑๔๓ / ๑๔๓.

^๗ ส.น. (ไทย) ๑๖ / ๑๗๖ / ๘๒.

^๘ ส.น. (ไทย) ๑๖ / ๔๕ / ๒๓ - ๒๔.

...ทิจู โดยจริง โดยแท้ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนนั้นว่าตนของเรามีอยู่หรือว่า
ตนของเราไม่มีอยู่ว่าเราข่อมรู้ตนด้วยตนเอง หรือว่าเราข่อมรู้ถึงสภาพมิใช่ตน
ด้วยตน หรือว่าเราข่อมรู้ตนด้วยสภาพมิใช่ตน อีกอย่างหนึ่ง ทิจูข่อมเกิดมีแก่
ปุถุชนนั้นอย่างนี้ว่าตนของเรานี้ได้เป็นผู้เสวย ข่อมเสวยวิบากของกรรมทั้งดี
ทั้งชั่วในอาภรณ์นั้นๆก็ตนของเรานี้เป็นของเที่ยงแท้ที่ยั่งยืนติดต่อไม่
แปรปรวนเป็นธรรมดา จักตั้งอยู่อย่างนั้นเสมอด้วยสิ่งยั่งยืน^๕

...บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า โลกและอัตตาเป็นอัน
เดียวกันในปรโลกเรานั้นจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืนคงที่ ไม่มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา จักตั้งอยู่เสมอด้วยความเที่ยงอย่างนั้น^๖

อภัยกตปัญหาในยุคต้นพุทธกาลนั้น เป็นแนวคืดปัญหาที่สมณพราหมณ์ใน
ยุคนั้นถกเถียงกัน เพื่อแสวงหาความเป็นจริงเกี่ยวกับ โลก จักรวาล วิญญาณที่ไม่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินชีวิต แต่เป็นการค้นหาความจริงที่อยู่นอกเหนือปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่ถือเป็น
ลักษณะของอภิปรัชญา ว่าด้วยการพิสูจน์ความเป็นจริงหรือไม่จริง ความมีอยู่ หรือไม่มีมีอยู่
ของโลก ของคนและของวิญญาณ ลักษณะดังกล่าวนี้ อภัยกตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ ถือว่าอยู่
ในข่ายดังกล่าว และถือเป็นปัญหาที่นักปรัชญาทุกยุคให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ที่ผู้ศึกษา
ทางด้านปรัชญาต้องศึกษาเพื่อไขข้อข้องใจ

๒.๓ ลักษณะทางปรัชญาของอภัยกตปัญหา

เราได้ทราบถึงปัญหาที่ผู้คนในยุคต้นของพุทธกาลได้พยายามศึกษาและหาคำตอบ
ทั้งหมดล้วนเป็นลักษณะของปรัชญาทั้งสิ้น อภัยกตปัญหาก็เป็นกลุ่มปัญหาหนึ่งในนั้น ด้วย
เหตุนี้เอง ผู้ศึกษาวิจัยจึงต้องการทราบถึงว่า ลักษณะทางปรัชญาของกลุ่มอภัยกตปัญหา ว่ามี
ประเด็นใดบ้าง ผู้วิจัยกำหนดกรอบในการศึกษา ๔ ประเด็นหลัก คือ

- ๑) ลักษณะทางอภิปรัชญา
- ๒) ลักษณะทางอูตรภาพ
- ๓) ลักษณะข่ายแห่งทิจู
- ๔) ลักษณะปัญหาทางคำถาม

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒ / ๑๒ / ๑๔.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒ / ๒๘๑ / ๒๓๒.

๒.๓.๑ ลักษณะทางอภิปรัชญา

นักปรัชญาในทุกยุคต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่องจักรวาล สากลโลกเป็นเรื่องของความสนใจอันดับหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องที่ท้าทายให้ศึกษาหาคำตอบว่าอย่างไร จากไหน ประกอบด้วยอะไร และจะเป็นไปอย่างไรต่อไป และในบรรดาคำถามทั้ง ๑๐ ข้อของอัพยาคตปัญหานั้น ถือว่าเป็นลักษณะทางอภิปรัชญา (Metaphysics) ล้วนๆ นั้นเพราะคำถามทั้งหมดมุ่งตรงไปยังสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ หรือสิ่งที่ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ไม่สามารถเข้าถึงได้ เป็นการคาดคะเนหรือคาดเดา โดยก็ต้องอาศัยการตั้งสมมุติฐาน แล้วหาความจริงโดยอาศัยเหตุผล เชิงตรรกะเข้าไปค้นหาแล้วจะได้รับความจริงมาชุดหนึ่ง ซึ่งความจริงเหล่านี้ก็เกิดจากการคาดคะเนหรือคาดเดาของกลุ่มทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง

ในอัพยาคตปัญหานั้นจะแบ่งคำถามออกเป็น ๓ เรื่องใน ๑๐ ข้อนี้ คำถามแรกเป็นการถามถึงเรื่อง โลก จักรวาล เมื่อกล่าวว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่มีที่สิ้นสุด ในทางปรัชญานั้นเมื่อเราถามถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริง เราต้องมีสมมุติฐานเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เหตุผลต้องมีให้สำหรับสิ่งนั้นๆ เมื่อคำถามชุดแรกกล่าวถึงความเที่ยงหรือไม่เที่ยง มีที่สิ้นสุดหรือไม่มีที่สิ้นสุด จึงต้องจินตนาการไปถึงว่าอะไรเป็นต้นกำเนิดของโลก จักรวาลนี้ใครเป็นผู้ควบคุม ฝ่ายจิตนิยม (Idealism) ต่างก็ให้ความสำคัญกับพระเป็นเจ้าที่เป็นต้นกำเนิดและผู้ควบคุมทุกสิ่งในจักรวาล ส่วนฝ่ายสสารนิยม (Materialism) ถือว่าต้นกำเนิดของโลกและจักรวาลนั้นเป็นเพียง การรวมตัวกันของธาตุต่างๆ ในส่วนที่พอเหมาะ เมื่อธาตุทั้งหลายแยกจากกันก็ไม่มีอะไรคงอยู่ ดังนั้นแล้วการมีอยู่ของโลกที่จะเที่ยงหรือไม่เที่ยง จะมีที่สิ้นสุดหรือไม่มีที่สิ้นสุด ก็ต้องอาศัยหลักของตรรกะเข้าไปตรวจสอบ เพื่อให้สมมุติฐานที่ตัวเองตั้งไว้นั้นถูกต้องที่สุด

ในคำถามเรื่องที่สอง เป็นคำถามว่าด้วยเรื่องวิญญาณ ที่ว่าชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือชีวะกับสรีระแตกต่างกัน ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับวิญญาณ ทำให้เกิดข้อโต้แย้งซึ่งกันและกัน เพราะบางลัทธิเห็นว่าเป็นอย่างเดียวกัน บางสำนักเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกัน คำถามชุดนี้จะมุ่งอธิบายความจริงแท้ของมนุษย์ หรืออดีตเป็นเรื่องสำคัญ^{๑๑}

^{๑๑} วศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗),

ส่วนในคำถามเรื่องสุดท้ายที่ว่า สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือ สัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก หรือ สัตว์ตายแล้วทั้งเกิดและไม่เกิดอีกหรือ สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็ไม่ใช่ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ คำถามชุดนี้เป็นการต้องการแสวงหาคำตอบสิ่งที่เป็นกล่าวถึงอนาคตที่สามารถคาดเดาได้ ตาม ทฤษฎีของตน

๒.๓.๒. ลักษณะทางอุตรภาพ

ลักษณะอุตรภาพนั้นเป็นลักษณะที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยการคาดคะเน คาดเดา หรือจะอาศัยหลักตรรกะเข้ามาช่วย เพราะสิ่งนั้นอยู่นอกคำพูด อธิบายปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ เราไม่สามารถที่จะอธิบายหรือพรรณนาได้ด้วยคำพูด เพราะสิ่งนั้นเป็นสภาพเหนือการบรรยาย บางอย่างนั้นมืออยู่จริงแต่อยู่นอกการรับรู้ทางประสาทสัมผัส หรือจะอาศัยเพียงประสบการณ์ ของบุคคลธรรมดาที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนยากที่จะหยั่งถึงโดยง่าย เป็นเพราะมนุษย์เรามีขีดจำกัดในการรับรู้หากอยากจะรู้ทุกเรื่อง อธิบายปัญหานั้นก็อยู่พ้น วิสัยของมนุษย์ธรรมดาที่จะรู้ได้เช่นเดียวกัน

เมื่อเรตั้งคำถามว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระ เป็นอย่างเดียวกันหรือคนละอย่าง สัตว์เมื่อตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่เกิดอีก ฯลฯ การจะ บรรยายเรื่องโลก จักรวาลให้บุคคลทั่วไปได้รู้ถึงลักษณะที่มีอยู่ของสิ่งเหล่านี้เป็นการยากยิ่ง จะอาศัยคำพูดในการบรรยายถึงลักษณะนั้นๆได้อย่างไร ด้วยภาวะดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่นอก วิสัยของคนสามัญทั่วไปและอยู่นอกคำบรรยายที่จะให้เกิดความเข้าใจ

ในพระวินัยเล่มที่ ๑ บ่งถึงลักษณะความจริงบางอย่างนั้นมืออยู่จริงแต่อยู่นอกการ รับรู้ทางประสาทสัมผัสหรือจะอาศัยเพียงประสบการณ์ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ เป็นเรื่องที่มี ความซับซ้อนยากที่จะหยั่งถึงโดยง่าย หากนำมาอภิปรายหรือนำมาถกเถียงจะทำให้เกิดความ ฟุ้งซ่านหรืออาจจะเป็นบ้าก็เป็นไปได้มี ๔ เรื่องดังนี้

- ๑) พุทธวิสัย เรื่องของพระพุทธเจ้า
- ๒) ฌานวิสัย เรื่องของผู้ได้ฌาน
- ๓) โลกจินตา เรื่องโลก
- ๔) กรรมวิบาก เรื่องกรรมผลของกรรม^{๑๒}

^{๑๒} วินย. (ไทย) ๑ / ๕๕ / ๑๓๕.

ทั้ง ๔ เรื่องนี้ก็เป็นความจริง แต่จะเป็นวิสัยที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ด้วยคำพูด เพราะเป็นภาวะที่อยู่เหนือคำบรรยาย

ลักษณะดังกล่าวจึงถือว่าเข้าข่ายของอภัยาคตปัญหา คือไม่ว่าจะใช้ศัพท์อย่างไรมาอธิบายก็คงไม่สามารถเข้าถึงได้ คำเหนือคำบรรยายหมายถึงในคำพูดที่เรียบง่าย ๆ ยังมี ความหมายนัยยะอื่น

- ๑) ไม่สามารถบ่งบอกได้ถึงส่วนแห่งคำพูด
- ๒) ไม่สามารถบรรยายถึงความสุขได้ด้วยคำพูด
- ๓) พูดออกไม่ได้หรือออกเสียงไม่ได้

นักปรัชญาทั้งหลายพยายามที่จะก้าวล่วงอุปสรรค เพื่อหาทางออกโดยการเสนอแนวคิด ตั้งสมมุติฐาน แสวงหาความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือขีดจำกัดของการรู้ของมนุษย์ มนุษย์สามารถที่จะเข้าถึงส่วนที่เราเข้าใจได้โดยเราสามารถยืนยันได้ สามารถบรรยายได้ด้วยคำง่าย ๆ การเข้าใจลักษณะของสภาวะของความเป็นอุปสรรคนั้นจึงเป็นเรื่องยากยิ่ง เสมือนการแยกออกจากโลกและอยู่เหนือโลก

ดังนั้นแล้วอภัยาคตปัญหาก็เปรียบเสมือนการนำเอาส่วนที่บรรยายได้และส่วนที่บรรยายไม่ได้ เอามารวมๆไว้ เราก็ไม่สามารถพูดได้ว่า อภัยาคตปัญหา เป็นประเด็นหนึ่งของการยอมรับทั้งหมดในส่วนจำนวนแนวความคิดอันเป็นสมมุติฐานอย่างหนึ่ง อันเป็นลักษณะของเหตุผล โดยนักคิดทั่วไปๆ ก็พยายามที่จะอธิบายตามสมมุติฐานของตน เพื่อให้เข้าถึงความเป็นจริง อาจจะใช้เหตุผล กฎเกณฑ์ทางตรรกศาสตร์ บางคนยอมอุทิศตนเพื่อแสวงหาความแท้จริงอันสูงสุดตามทางที่ตัวเองเลือก บางคนอาจจะค้นพบหรือไม่พบ แต่เมื่อค้นพบแล้วเราจะบรรยายถึงสภาวะนั้นได้อย่างไร หากสถานการณ์นั้นเกิดกับคนๆหนึ่ง หากจะส่งผ่านสถานการณ์นั้นไปอีกสถานการณ์อื่น ช่วงการส่งผ่านเราแน่ใจได้อย่างไรว่าจะเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีแค่ “ผู้รู้” กับ “สิ่งที่ถูกรู้” เท่านั้น ไม่มีสิ่งทีนอกเหนือไปจากนี้ ถึงแม้ว่าจะมีนักคิด เจ้าลัทธิทั้งหลายจะกล่าวว่า มีสิ่งแท้จริงบางอย่างที่ไม่ใช่ทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้แต่นั้นก็เป็นเพียงทัศนะหนึ่งเท่านั้น ที่ไม่สามารถที่จะบรรยายเพื่อให้เข้าถึงได้ ลักษณะทางอุปสรรคของอภัยาคตปัญหาก็อยู่ในข่ายนี้เช่นเดียวกัน

๒.๓.๓ ลักษณะข่ายแห่งทฤษฎี

ในพรหมชาลสูตรได้กล่าวถึงทรรศนะต่างๆของนักคิดในสมัยพุทธกาล ที่บ่งบอกถึงความเป็นอิสระในการคิด เพราะมีมากถึง ๖๒ ทรรศนะ และต่างก็แสดงถึงจุดยืนของ

ตัวเองในการเข้าสภาวะใดสภาวะหนึ่ง แล้วเกิดเป็นหลักทฤษฎีที่ยึดไว้อย่างเหนียวแน่น อพยพจากปัญหาจึงจัดอยู่ในข่ายแห่ง อันตคาหิกทฤษฎีคือความเห็นสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง มีลักษณะสัสตทฤษฎี และลักษณะอุจเฉททฤษฎี

๒.๓.๓.๑ ลักษณะอันตคาหิกทฤษฎี

ลักษณะอันตคาหิกทฤษฎี คือความคิดเห็นเข้าข้างสุดโต่ง คำว่าสุดโต่งนั้นหมายถึง การแสดงความขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ แนวคิดเหล่านี้ในสมัยพุทธกาลพอจะแยกเป็นคู่ๆ ได้ดังนี้

๑) กามสุขัลลิกานุโยค(ความมุกมุ่นในกาม) เป็นทฤษฎีแง่ของกรรมที่อยู่ต่างขั้วความคิด กามสุขัลลิกานุโยคเห็นว่ากรรมไม่ส่งผลไปถึงอนาคต บุญ บาปไม่มี ไม่มีการเสวยผลของกรรม จงกิน เที่ยว ค้มเสียให้พอเสียแต่เดี๋ยวนี้ เกิดครั้งเดียว ความตายคือการสิ้นสุดของชีวิต กับอตตกิลมถานุโยค(การทรมานตน) เห็นว่าเรามีกรรมที่มีมาจากอดีตชาติ และร่างกายนี้เองที่เป็นที่กักขังวิญญาณ เพื่อที่จะปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอิสระก็ต้องทรมานร่างกายเสียก่อน ถึงจะปลดปล่อยวิญญาณนั้นได้

๒) สัสตทฤษฎี(ความเห็นว่าอตตาและโลกเที่ยง) กับอุทเฉททฤษฎี(ความเห็นว่าอตตาและโลกขาดสูญ)

๓) เอกัตตทฤษฎี(ความเห็นว่าสิ่งทั้งปวงเป็นหนึ่งเดียว) กับนัตถิกทฤษฎี(ความเห็นว่าทั้งปวงไม่มีอยู่)^{๑๓}

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงแนวคิดกลุ่มนี้ เมื่อพราหมณ์นักโลกายัตติคนหนึ่งมาเฝ้าทูลถามปัญหาว่า

ท่านพระโคตมะผู้เจริญ สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือ? พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ชื่อว่า สิ่งทั้งปวงมีเป็นโลกายัตติหลักใหญ่ที่สุด สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ เป็นโลกายัตติที่สอง สิ่งทั้งปวงเป็นภาวะหนึ่งเดียว เป็นโลกายัตติที่สาม สิ่งทั้งปวงเป็นภาวะหลากหลาย เป็นโลกายัตติที่สี่^{๑๔}

แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดที่เกิดจากการคาดคะเน เห็นผิดจากสภาวะความเป็นจริง แต่เป็นการมองแบบอัตวิสัย จากที่ได้ยินได้ฟัง หรือประเพณีที่นับถือกันมา แนวคิด

^{๑๓} สมภาร พรหมทา, *คือความว่างเปล่า*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาด , ๒๕๓๕), หน้า ๒๔.

^{๑๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๓๖/๕๒.

เหล่านี้อาศัยเหตุผลจากฐานของตัวเองแล้วตั้งเป็นคำตอบไว้แล้ว และคำตอบเหล่านี้เป็นคำตอบปลายเปิด ที่หาที่สิ้นสุดไม่ได้ เช่น กลุ่มหนึ่งเห็นว่าสิ่งทั้งปวงนั้นเป็นหนึ่งเดียว คำว่าสิ่งทั้งปวงก็สามารถทำให้อีกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย สามารถโต้เถียงได้ เพราะทั้งหมดก็ไม่มีใครที่ประจักษ์ได้ว่า อะไรคือสิ่งทั้งปวง

แต่ในที่นี้จะศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับอภิปากตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อเท่านั้น เพื่อให้ประเด็นชัดขึ้นหากเราจัดเป็นคู่ ที่ถือว่าต้องถือเอาข้างใดข้างหนึ่ง ได้ ๓ กลุ่ม

๑) กลุ่มที่เห็นว่าโลกเที่ยง โลกมีที่สิ้นสุด วิญญาณกับร่างกายไม่ใช่สิ่งเดียวกัน สัตว์ตายแล้วเกิดอีก

กลุ่มนี้จะยึดถือหลักทฤษฎีที่เห็นว่าบางสิ่งบางอย่างที่ไม่แตกสลาย เป็นอมตะ เป็นภาวะที่เป็นนิรันดร์ หลักปฏิบัติจะเน้นหนักไปทางให้เข้าถึงภาวะดังกล่าว ไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม

๒) โลกไม่เที่ยง โลกไม่มีที่สิ้นสุด วิญญาณกับร่างกายเป็นอันเดียวกัน สัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก

กลุ่มนี้จะให้ความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับกลุ่มแรก โดยเห็นว่าไม่มีอะไรเป็นอมตะ เป็นนิรันดร์ การเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ เป็นเพียงการรวมตัวของธาตุที่มีส่วนที่เหมาะสม เมื่อใดที่สภาวะธาตุแยกจากกันก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่ เมื่อไม่มีอะไรเป็นแก่นสารก็ไม่ต้องไปปฏิบัติ

๓) สัตว์ตายแล้วทั้งเกิดและไม่เกิด เกิดก็ไม่ใช่ ไม่เกิดก็ไม่ใช่

กลุ่มสุดท้ายเป็นลักษณะของความไม่แน่นอนคืออะไรก็ได้ ส่ายไปส่ายมา คนหมู่มากว่าอย่างไรก็ว่าอย่างนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสถึงทฤษฎีความเห็นของเจ้าลัทธิต่างๆความว่า

สมณพราหมณ์ มีวาทะอย่างนี้ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงอย่างนี้
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยงนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นไม่จริง อีกพวกหนึ่งนี้ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่าโลกมีที่สิ้นสุดนี้ เท่านั้นจริงอย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าโลกมีที่สิ้นสุดนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าโลกไม่มีที่สิ้นสุดนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกันนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าหลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าหลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง พวกหนึ่งมีทฤษฎีอย่างนี้ว่าหลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

พวกหนึ่งมีทิฏฐิอย่างนี้ว่าหลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง^๕

ในทีฆนขสูตร ยังได้จะแสดงให้เห็นถึงทิฏฐิที่มั่นคงของความคิดเหล่านี้ เมื่อทีฆนขอัครวิเวกโคตร ทูลถามปัญหาเกี่ยวกับความคิดที่สาคโคตง เป็นทิฏฐิที่ยึดมั่นในความเห็นของตนเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทกับคนกลุ่มอื่นๆเป็นสาเหตุนำไปสู่การเบียดเบียนชีวิตกันและกัน และเป็นความเห็นที่คลาดเคลื่อนจากความจริง พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความเชื่อของสมณพราหมณ์ ๓ จำพวก

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีความเห็นว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา เราพอใจหมด พวกแรก มีความเห็นกำหนดยินดีและยึดมั่นในทุกสิ่งที่ตนชอบใจ
สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบในหมด พวกที่สอง มีความเห็นที่ปฏิเสธทุกสิ่งที่ไม่ตรงกับความเห็นของตน
สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเห็นว่า บางสิ่งควรแก่เรา เราพอใจ บางสิ่งไม่ควรแก่เรา เราไม่พอใจ พวกที่สามมีความเห็นที่รับเอาบางสิ่งที่ตนชอบและปฏิเสธบางสิ่งที่ตนเกลียด^๖

ทั้งหมดนี้จะมีทัศนะข้างสาคโคตงไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่งเป็นตัวยึดไว้ เมื่อเราเห็นว่าโลกเที่ยงเท่านั้นจริง เราก็ต้องปฏิเสธส่วนที่นอกเหนือนั้น หรือว่าโลกมีที่สาค ก็ต้องปฏิเสธส่วนที่เห็นนอกเหนือจากที่เห็นว่าโลกมีที่สาคนั้น ประเด็นข้ออื่นๆก็เช่นเดียวกัน โดยจะอยู่กับคนละข้าง มองคนละด้านเข้าใจคนละส่วน เป็นการเข้าใจอย่างอติวิสัยที่สัมพันธ์อยู่กับผู้รู้

๒.๓.๓.๒ ลักษณะอุจเฉททิฏฐิ

อุจเฉททิฏฐิแปลว่าความเห็นว่างขาดสูญ คือเห็นว่าสัตว์ บุคคลตัวตนหรืออัตตาไม่เที่ยงแท้ถาวร ดำรงอยู่ชั่วคราวแล้วก็สูญสิ้นไป ส่วนพรหมชาลสูตรที่แสดงทิฏฐิ ๖๒ กล่าวถึง ส่วนที่เป็นอนาคตและปัจจุบัน อันแสดงถึงบางสิ่งบางอย่างที่ขาดสูญและบางอย่างที่ขาดสูญหรือดับไปบางอย่างคงเหลือ มีอยู่ ๓ พรรสนะ แต่ผู้ศึกษาจะศึกษาเฉพาะกลุ่มของอัพยาคตปัญหา ในส่วนที่เป็นอุจเฉททิฏฐิเท่านั้น

^๕ จ.อุ. (ไทย) ๒๕ / ๕๔ - ๕๖ / ๒๘๕ - ๓๐๑.

^๖ อ.จ.ก. (ไทย) ๒๒ / ๓๒๘ / ๓๕๔.

ดังที่ยกเป็นประเด็นที่แล้วถึงลักษณะการสุตโตงด้านหนึ่ง ในกลุ่มที่มีความเห็นว่ามีสภาวะใดมีอยู่จริง ไม่มีสิ่งรองรับที่เป็นอมตะหรือนิรันดร์ สำหรับโลก วิญญาณหรือแม้แต่จะไม่มีการเกิดขึ้นมาอีก ดังนั้นโลกจึงไม่เที่ยง โลกก็ไม่มีที่สุด วิญญาณกับร่างกายเป็นอันเดียวกัน สัตว์ตายแล้วจึงไม่เกิดอีก มีเฉพาะอดีต และปัจจุบันเท่านั้น ไม่มีอนาคต ด้วยแนวคิดทั้งหมดนั้นมีรากฐานมาจากปรัชญาสสารนิยม พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงแนวคิดของสมณพราหมณ์พวกหนึ่งที่เป็นลักษณะของอุจเฉทิกฎู

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นอุจเฉทวาที ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่มี ของสัตว์ผู้มีอยู่ด้วยวัตถุเจตป ระการ ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ปราศอะไร จึงเป็นอุจเฉทวาทีบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่มี ของสัตว์ผู้มีอยู่ ด้วยวัตถุเจตป ระการ ภิกษุทั้งหลาย สมณหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ย่อมมีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างว่า ท่านผู้เจริญ เพราะอัตตานิ อาศัยอยู่ในรูป เกิดจากมหาภูตทั้งสี่ เกิดมีเพราะอาศัยมารดา กับบิดาสมสู่กันเมื่อกายแตกทำลาย อัตตานิย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่มีอีกต่อไปด้วยอาการตามที่กล่าวมานี้แลท่านผู้เจริญ อัตตานิจึงถูกตัดขาดโดยสมบูรณ^{๑๑}

ด้วยลักษณะดังกล่าวเห็นว่ามนุษย์ตายแล้วก็ขาดสูญไม่มีภพหน้าหรือการเกิดใหม่ โดยถือว่าธาตุทั้ง ๔ อันเป็นวัตถุธาตุ คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้นเป็นสิ่งที่มียู่จริง มนุษย์เกิดขึ้นได้ก็เพราะ ธาตุทั้ง ๔ นี้มาประชุมกันอย่างถูกส่วน เมื่อตายธาตุทั้ง ๔ ที่ประชุมกันขึ้นเป็นร่างกาย ชีวิต จิตใจก็แยกออกจากกัน ส่วนที่เป็นธาตุดินก็แยกกลับคืนไปสู่ธาตุดิน ที่เป็นธาตุน้ำก็กลับคืนไปสู่ธาตุน้ำ ที่เป็นธาตุลมก็กลับคืนไปสู่ธาตุลม อินทรีย์อันได้แก่ส่วนที่เป็นจิตและความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากการรับรู้ทางประสาทรับสัมผัสทั้ง ๕ คือ ทาง ตา หู จมูก ลิ้น และทางกายหรือผิวหนังก็จะหายไปกับอากาศ จิตก็ดี วิญญาณก็ดีไม่ได้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เป็นเอกเทศต่างหากจากร่างกายอันเป็นวัตถุ หากเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดจากการรวมตัวกันขึ้นเป็นร่างกายสลายตัวแยกจากกัน ในเวลาคนตายจิตและวิญญาณอันเป็นผลผลิตพลอยได้นี้ก็สลายตัวจางหายไปด้วย

ในแนวคำสอนของลัทธิจารวาก ก็จะกล่าวถึงลักษณะของอุจเฉทิกฎูของอภัยกต

^{๑๑} ที.สี. (ไทย) ๘ / ๔๘ / ๒๑๕.

ปัญหาที่ว่า มีเฉพาะโลกปัจจุบัน ไม่มีโลกหน้า ชีวิตเกิดครั้งเดียว ตายครั้งเดียว ตายแล้วสูญ ไม่มีสืบต่อไปเกิดในโลกหน้า ชีวิตเป็นผลผลิตของวัตถุธาตุดังกล่าว ถ้าเมื่อใดวัตถุธาตุทั้ง ๔ อย่างแตกแยกออกจากกัน เมื่อนั้นชีวิตก็พลันดับไปด้วย

ในสามัญญผลสูตรกล่าวถึงทรรณะของอชิตะเกสกะมพล หนึ่งในครูทั้งหกผู้ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าที่มีทัศนะว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ษัณฺฑีบูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิคาไม่มีคุณ มารดาไม่มีคุณ สัตว์ผู้เกิดหุดขึ้นก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นให้รู้แจ้งโลกก็ไม่มีในโลก มนุษย์คือที่ประชุมมหาภูต ๔ เมื่อสิ้นชีวิตธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์มีเพียงนอนเป็นที่ ๕ นำศพไป ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนจุลินทรีย์ฟิราบ การเช่นสรวงสิ้นสุดแก่เจ้าถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จไร้สาระ เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิดอีก^{๘๔}

ลักษณะของอุจเฉททิฏฐิในอภัยกตปัญหานี้ ทำให้เราเข้าใจถึงการขาดสูญ ที่ไม่มีการสืบต่อของสิ่งเดิม แต่ธาตุดั้งเดิมนั้นยังอยู่ เมื่อใดที่ธาตุนั้นมารวมกันได้โดยการบังเอิญ ก็จะเกิดขึ้นเอง โดยธรรมชาติ โลกจึงไม่เที่ยง และไม่มีที่สิ้นสุด หมายถึงไม่ใช่โลกเดิม ชีวะกับสรีระจึงต้องแตกต่างกัน เพราะเป็นสิ่งใหม่ ไม่ใช่สิ่งเดิม สัตว์ตายแล้วสูญชีวิตก็จบสิ้นแค่นี้เอง

๒.๓.๓.๓ ลักษณะสัสตทิฏฐิ

สัสตทิฏฐิคือแนวคิดที่เชื่อว่าอัตตาและโลกเที่ยง นักคิดจำนวนหนึ่งในสมัยพุทธกาลเชื่อว่า ภายในตัวมนุษย์มีแก่นสารที่เป็นอมตะอยู่อย่างหนึ่ง สิ่งนี้เป็นนามธรรม มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของร่างกาย สิ่งนี้เป็นของเที่ยง ไม่เปลี่ยนแปลง นักคิดในสมัยนั้นเรียกสิ่งนี้ว่าอัตตาบ้าง ชีวะบ้าง ลัทธิสัสตทิฏฐิเชื่อในความมีอยู่ของแก่นสารที่ว่ามี และเชื่อว่าแก่นสารดังกล่าวนี้เป็นของเที่ยงไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นอมตะ^{๘๕}

^{๘๔} ที.สี. (ไทย) ๘ / ๑๗๐ - ๑๗๒ / ๕๖ - ๕๗.

^{๘๕} สมภาร พรหมทา, คือความว่างเปล่า, หน้า ๑๓.

ลักษณะที่เห็นว่าทุกอย่างเที่ยง ในพรหมชาลสูตร ความเชื่อนี้จะอยู่อันดับต้นๆ จะเป็นการปรารภส่วนที่เป็นอดีต เรียกว่า “บุพพันตกับปีกวาตะ” ซึ่งมีทั้งหมด ๑๘ ลัทธิ แบ่งตามความเชื่อเป็นกลุ่ม มีทั้งหมด ๔ กลุ่มดังนี้

- ๑) ลัทธิที่ถือว่าอิตตาและโลกเที่ยงเพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑ชาติจนถึงหลายแสนชาติ
- ๒) ลัทธิที่ถือว่าอิตตาและโลกเที่ยงเพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑ กัปจนถึง ๑๐ กัป
- ๓) ลัทธิที่ถือว่าอิตตาและโลกเที่ยงเพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑๐ กัปจนถึง ๔๐ กัป
- ๔) ลัทธิที่ถือว่าอิตตาและโลกเที่ยง เพราะคิดคาดคะเนเอาด้วยเหตุผล^{๒๐}

กลุ่มแรกเรียกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อว่าอิตตาและโลกเที่ยง(สัตสตวาตะ) ในกลุ่มนี้เจ้าลัทธิร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ที่มีความเชื่อดังกล่าว นั่นคือปุกุทกัจจายนะ ดังความว่า
ดูก่อนนมหाराช ภายเจ็ดประการนี้ ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครออกแบบ ไม่มีใครเนรมิตขึ้น ไม่มีใครสั่งให้เนรมิตขึ้น มีจำนวนจำกัดตั้งมั่นดุจขุนเขา ตั้งมั่นดุจเสาระเนียด ภายทั้งเจ็ดเหล่านี้ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจก่อสุข ทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์ แก่กันและกัน ภายทั้งเจ็ดที่วานี้คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สุข ทุกข์ และชิวะ ภายทั้งเจ็ดประการเหล่านี้ ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครออกแบบ ไม่มีใครเนรมิตขึ้น ไม่มีใครสั่งให้เนรมิตขึ้น มีจำนวนจำกัด ตั้งมั่นดุจเสาระเนียด ภายทั้งเจ็ดเหล่านี้ ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดกันและกัน ไม่อาจก่อ สุข ทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน ภายใตกายเหล่านี้ ไม่มีผู้ฆ่า ไม่มีผู้สั่งให้ฆ่า ไม่มีผู้ไดยิน ไม่มีผู้สั่งให้ไดยินไม่มีผู้รู้ ไม่มีผู้สั่งให้รู้ เมื่อเอาอาวุธคมตัดหัวกัน ไม่ถือว่ามิใครฆ่าใคร อาวุธนั้นเพียงแต่ผ่านไปไวที่ว่างระหว่งกายเหล่านี้เท่านั้น^{๒๑}

อีกกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ถือว่า บางอย่างเที่ยง (เอกัจจสัตสตวาตะ) คือ

- ๑) ลัทธิที่ถือว่าพระพรหมเที่ยง แต่พวกที่พระพรหมสร้างขึ้นมาไม่เที่ยง
- ๒) ลัทธิที่ถือว่าเทวดาพวกอื่นเที่ยง แต่พวกขิททาปโทสิกา (พวกที่ต้องจุติเพราะชอบเล่นสนุก) ไม่เที่ยง
- ๓) ลัทธิที่ถือว่าเทวดาพวกอื่นเที่ยง แต่พวกมโนปโทสิกา (พวกที่ต้องจุติเพราะคิดร้ายกันและกัน) ไม่เที่ยง
- ๑) ลัทธิที่ถือเอาที่คิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่าอิตตาฝ่ายจิตเที่ยงแต่อิตตาฝ่ายกายไม่เที่ยง

^{๒๐} อคิศักดิ์ ทองสุข, พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย, หน้า ๑๖๑.

^{๒๑} สุนทร ณ รั้งสี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๘๖.

กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่ถือว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด (อันตานั้นตีกวาทะ) มีดังนี้

- ๑.) ลัทธิที่ถือว่าโลกมีที่สุด (มีขอบเขตกำหนดไว้)
- ๒) ลัทธิที่ถือว่าโลกไม่มีที่สุด
- ๓) ลัทธิที่ถือว่าโลกมีที่สุดเฉพาะด้านบนกับด้านล่าง ส่วนด้านกว้างหรือด้านขวางไม่มีที่สุด
- ๔) ลัทธิที่ถือเอาตามที่คิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่า โลกมีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุดก็มีใช่

กลุ่มที่ชอบพูดหลบเลี่ยง ไม่แน่นอนตายตัว (อมราวิกเขปวาทะ) มีดังนี้

- ๑) ลัทธิที่ปฏิเสธว่าอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่าใช่ก็มีใช่ เพราะเกรงว่าจะพูดเท็จ
- ๒) ลัทธิที่ปฏิเสธว่าอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่าใช่ก็มีใช่ เพราะเกรงว่าจะยึดถือผิดๆ
- ๓) ลัทธิที่ปฏิเสธว่าอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่าใช่ก็มีใช่ เพราะเกรงว่าจะถูกผู้รู้ซักถาม
- ๔) ลัทธิที่ปฏิเสธว่าอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่าใช่ก็มีใช่ และไม่ยอมรับหรือยืนยันอะไรเลยเพราะไม่รู้จริง

ความเชื่อกลุ่มสุดท้ายเรียกว่าอริยจสมุปปีนนวาทะ เพราะมีความเชื่อว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย มีดังนี้

- ๑) ลัทธิที่ถือว่าสิ่งต่างเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุปัจจัย เพราะเคยเกิดเป็นอสังขนิษิตัว (พรหมพวกหนึ่งที่มีแต่รูป ไม่มีสัญญา)
- ๒) ลัทธิที่ถือเอาตามที่คิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่า สิ่งต่างๆเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุปัจจัย^{๒๒}

ทั้งหมดรวมเป็น ๔ กลุ่ม ๑๘ ลัทธิ ที่เข้าข่ายถึงลักษณะสัสสตทิฎฐิ ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ทั้งหมดก็ถือว่าทั้งอัตตาและโลกนั้นเที่ยง เป็นอมตะไม่เปลี่ยนแปลง

แนวคิดเรื่องอัตตาหรืออาตมันที่เป็นสาระสำคัญของปรัชญาฮินดูเป็นความเชื่อเดิม และมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปนิษัต ซึ่งมีสาระพอสรุปได้ดังนี้

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๕ / ๑๓๐ - ๑๓๒ / ๕๖ - ๕๗.

๑) อตฺตาหรืออาตมฺนเป็นหลักการแห่งชีวิต เป็นวิญญานอมตะ (Immortal Soul) ซึ่งแทรกสถิตอยู่ในร่างกาย แต่เป็นคนละอย่างกับร่างกาย เมื่อร่างกายดับสลายอาตมฺนหาแตกทำลายไม่

๒) อาตมฺนมีคุณลักษณะถาวร ๓ ประการ คือ (๑) สัต หมายความว่าความมีอยู่อย่างคงที่ถาวร (๒) จิต หมายความว่าความรู้สึกตัว (๓) อานันตะ หมายความว่าความสุข

๓) อาตมฺนไม่ใช่นามรูป หากแต่อยู่เหนือพื้นนามรูปไป อาตมฺนไม่เหมือนอะไรสักอย่างในโลกนี้ การพรรณนาว่าอาตมฺนคืออะไรจึงทำได้ยาก นอกจากจะบอกว่า อาตมฺนไม่ใช่สิ่งนั้นสิ่งนี้ (เนติ, เนติ)

๔) อาตมฺนคือพรหมัน อาตมฺนเป็นสารหรือสัตที่แทรกสถิตอยู่ในปัจเจกบุคคลแต่พรหมันเป็นสารหรือสัตที่แทรกสถิตอยู่ในสากลจักรวาล พรหมันไม่ได้อยู่ไกลจากปัจเจกบุคคล หากแต่สถิตอยู่ภายในตัวเราในนามของอาตมฺน ดังนั้น พรหมณ์ทั้งหลายจึงสอนศิษย์ให้มองหาอาตมฺนภายในตนและให้ระลึกว่าอาตมฺนคือพรหมัน โดยกล่าวว่า “ท่านคือพรหมันนั้น (ตตุ ตุมมุ อติ)” การหยั่งรู้เช่นนี้ทำให้บรรลุมฤกษะ คือความหลุดพ้นจากการเวียนววยตายเกิด^{๒๓}

ดังนั้นพอสรุปได้ถึงลักษณะของสัตสตทิกฺกุณี ได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) พวกที่เชื่อว่าอตฺตาและโลกเที่ยง

๒) พวกที่เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงที่เราพบเห็นในสิ่งต่างๆ รอบกายเป็นเพียงมายาภาพ ในความเป็นจริงไม่มีการเปลี่ยนแปลง^{๒๔}

เมื่อสรุปรวมลงในลักษณะของสัตสตทิกฺกุณีในอภยาคตปัญหานั้น จะเห็นว่า โลกนั้นเที่ยง โลกจึงมีที่สุด ชีวะกับสรีระนั้นจึงไม่เป็นอันเดียวกัน สัตว์ตายแล้วยังต้องเกิดอีก สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็ไม่ใช่ว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดดั้งเดิมของคนในสมัยก่อนพุทธกาล ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้า ที่เป็นอมตะ เป็นนิรันดร์ และเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งทั้งปวง

^{๒๓} พระมหาประยูร ธรรมจิตฺโต, **ปรัชญาบูรพาทิศ**, ในรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, หน้า ๑๓.

^{๒๔} สมภาร พรหมทา, **คือความว่างเปล่า**, หน้า ๑๓.

๒.๓.๔ ลักษณะปัญหาทางคำถาม

ดังที่ได้ศึกษาในหัวข้อที่แล้วถึงลักษณะต่างๆไม่ว่าจะเป็นลักษณะของความขาด
ศูญหรือความเที่ยงแท้ถาวร เป็นนิรันดร์ ล้วนสุดโต่งทั้งสิ้น ทำให้เกิดลักษณะปัญหาทาง
คำถามขึ้นมา

ด้วยอภัยกตปัญหา เป็นการตั้งคำถามขึ้นมาเฉยๆโคคลอยๆเพื่อต้องการคำตอบใน
เชิงอภิปราย ซึ่งตั้งขึ้นโดยเอาความเข้าใจผิดเป็นมูลฐาน ผู้ตั้งปัญหา คิดปัญหาขึ้นจาก
ความเห็นผิดของตนเอง โดยในตัวปัญหานั้นแสดงทิวของตัวเองอยู่ในคำถาม เมื่อถามว่าโลก
เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นคำถามที่ถามแบบโคคลอยๆ โดยไม่มีเหตุมีปัจจัยอื่นมารองรับ เป็น
คำถามที่มีทิวเป็นเงื่อนไขปมอยู่ด้วย หากจะตอบอย่างไร ก็ต้องไปเข้าข่ายความเห็นที่ สุดโต่งอยู่
ดี และคำถามนั้นอาจจะเป็นคำถามที่ตั้งขึ้นเพื่อสนองตัณหาของตัวเองก็ได้

ในอนันตสูตร คำถามของวัจจโคตรปริพาชกถามเรื่อง อตตามีหรืออตตาไม่มี
พระองค์ทรงนิ่งไม่ตอบ เพราะทรงรู้ว่าเมื่อตรัสตอบก็จะทำให้ผู้ถามนั้นเข้าใจผิดคิดว่า
พระองค์มีความเห็นตรงกับลัทธิโคลัทธิหนึ่ง พระองค์จึงนิ่งเสีย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า
“วัจจโคตรปริพาชกได้ทูลถามว่า อตตามีอยู่หรือ พระพุทธเจ้าได้ทรงนิ่งไม่ตรัสตอบ วัจจ
โคตรได้ทูลถามอีก ก็อตตาไม่มีหรือ แม้ครั้งที่สอง พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงนิ่งเสีย ครั้นแล้ว
วัจจโคตรก็ได้ลุกขึ้นจากที่นั่งหลีกไป”^{๒๕}

ปัญหานี้หากพระพุทธองค์ตรัสว่า อตตามีอยู่ คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของ
พวกพราหมณ์ผู้เป็นสัสตตทฎฐิ คือความเห็นที่เที่ยง แต่หากพระองค์ตรัสว่า อตตาไม่มี
คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกสมณพราหมณ์ ผู้เป็นอุจเฉททฎฐิ (ความเห็นที่ขาด
ศูญ)

คำถามเรื่องอตตามีอยู่หรืออตตาไม่มีอยู่ เป็นการมองอตตาในแง่ของแก่นแท้ของ
สิ่งทั้งหลายทั่วไป (รวมทั้งการมองถึง คำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของอภิปรายด้วย) คือ
มองในขอบเขตกว้างขวางออกไปกว่าอตตาที่มนุษย์ยึดถืออยู่ ซึ่งเกี่ยวกับการมีอยู่ คงอยู่เที่ยง
ถาวรของชีวิตมนุษย์เอง ความจริงแม้ในความหมายแง่นี้หลักการทั่วไปก็อย่างเดียวกัน คือ
เกี่ยวข้องกับความยึดถือของมนุษย์ เมื่อมีใครตั้งคำถามว่า สิ่งทั้งหลายมี หรือไม่มี ถ้าตอบ

^{๒๕} ส.ส. (ไทย) ๑๘ / ๘๐๑ - ๘๐๒ / ๔๒๕ - ๔๓๐.

อย่างเคร่งครัด ทั้งคำว่ามีและไม่มี ใช้เป็นคำตอบไม่ได้ เพราะแสดงถึงสัสตทิลี และอุจเฉททิลี ถ้าจะตอบต้องไม่ใช่เป็นคำตอบใดๆเลย อย่างคำว่าเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ

ลักษณะของคำถามทางด้านอภิปรัชญา ในหนังสือพุทธธรรมกล่าวถึงว่า ผู้ตั้งคำถามมีภวัตถหาหรือไม่มีภวัตถหาซ่อนอยู่เต็มที่ อาจตั้งปัญหาเพื่อสนองัตถหาของตนเองก็ได้พร้อมกับัตถหานั้นก็มีทิลีเป็นเงื่อนไขปมผูกอยู่ด้วย คือ เป็นสัสตทิลี(ความเห็นว่ายั่งยืน-Eternalism) หรืออุจเฉททิลี (ความเห็นว่ายาคสูญ-Annihilationism) อย่างใดอย่างหนึ่ง การตอบรับหรือการปฏิเสธแก่คำถามเชิงอภิปรัชญาอย่างนี้ แก่ผู้มีความยึดมั่นอยู่ เป็นอันตรายมาก เรียกว่าเป็นคำถามที่ทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน^{๒๖}

ปัญหาที่ถามจึงไม่มีภาวะที่ตรงกับความจริง เป็นอย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ตั้งปัญหาไม่ถูก ดังพุทธพจน์เมื่อที่ตรัสกับวัจจะโคตรปริพาชกที่ถามถึงอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ปริพาชกผู้ถือลัทธิอื่นทั้งหลาย เมื่อถูกถามว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะอันนั้น สรีระก้ออันนั้นหรือ ชีวะก้อย่าง สรีระก้อย่าง ฯลฯ นั้นต่างพยากรณ์ว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง แต่อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระพุทธเจ้าเมื่อถูกถามปัญหาดังกล่าวจึงไม่พยากรณ์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า

นะท่านวัจจะ เหล่าปริพาชกผู้ถือลัทธิอื่น ย่อมเข้าใจว่ารูปเป็นอิตตาบ้าง ว่าอิตตามีรูปบ้าง ว่ารูปอยู่ในอิตตาบ้าง ว่าอิตตาอยู่ในรูปบ้าง ใจว่าเวทนา...สัญญา...สังขาร...เข้าใจว่า วิญญาณเป็นอิตตาบ้าง...เพราะฉะนั้น เหล่าปริพาชกผู้ถือลัทธิอื่นเหล่านั้น เมื่อถูกถามอย่างนั้นจึงพยากรณ์ไปว่า โลกเที่ยงบ้างฯลฯส่วนพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เข้าใจ(ทักทัก) เอรูปเป็นอิตตาหรือว่า อิตตามีรูปหรือว่ารูปอยู่ในอิตตา หรือว่าอิตตาอยู่ในรูปฯลฯ ว่าวิญญาณเป็นอิตตาหรือว่าอิตตามีวิญญาณฯลฯ เพราะฉะนั้นพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อถูกทูลถามอย่างนี้จึงไม่พยากรณ์ว่า โลกเที่ยงหรือว่าโลกไม่เที่ยงฯลฯ^{๒๗}

ไม่ว่าพระองค์จะตรัสตอบว่าอิตตามีหรืออิตตาไม่มี เพราะพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของวัจจะโคตรผู้นี้เชื่อว่า สิ่งทั้งปวงมีตัวตนเที่ยงแท้(สัสตทิลี) หากพระพุทธองค์ตรัสว่าอิตตามี(สมมติโวหารตามโลก) เขาก็จะเข้าใจว่าพระพุทธองค์มีความเห็นพ้องตรงกันกับความ

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๘๕.

^{๒๗} ส.ส. (ไทย) ๑๘ / ๓๕๔ - ๔๘๐.

เชื่อของเขา แต่ถ้าพระพุทธองค์ตรัสว่า อตตานิไม่มี วัจนโคตรก็จะเข้าใจผิดว่า พระพุทธองค์มีความเห็นตรงกับลัทธิที่เชื่อถือว่า สิ่งทั้งปวงดับสูญ(อฺจฺเฉททิฏฐิ) ซึ่งความเห็นทั้ง ๒ นี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ เช่นเข้าใจว่ามีอตตานิ (อตตานิแทนความหมายเดียวกันกับโลก) เป็นต้น

ความจริงปัญหานี้ถึงไปถึงมิใช่สิ่งที่จะเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล การอธิบายด้วยเหตุผลย่อมไม่มีทางให้ผู้ฟังมองเห็นความจริงได้ เป็นอย่างที่เรียกว่า สิ่งที่ต้องดูด้วยตา จะเอามามองให้เห็นด้วยหู ย่อมเป็นการสิ้นเปลืองเวลาเปล่านี้เป็นอย่างหนึ่ง และที่เหตุผลสืบเนื่องจากข้อที่แล้วมา ก็คือ ในเมื่อไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล การยังมามัวตีวาทะแสดงเหตุผลกับอยู่ย่อมไม่ช่วยให้เกิดผลทางด้านปฏิบัติ^{๒๘}

จึงพอจะสรุปได้ว่าลักษณะปัญหาทางคำถามของอภยากตปัญหา นั้นเป็นคำถามที่อาศัยความรู้พื้นฐานเดิมของคนถาม เป็นคำถามที่กล่าวขึ้นมาลอยๆ เป็นลักษณะคำถามที่ไม่ชัดเจนในตัวคำถามนั้น และในตัวคำถามนั้นมีคำตอบที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่ยึดในข่ายใดข่ายหนึ่งหรือทิฏฐินั้นๆ พระพุทธองค์จึงตรัสกับวัจนโคตรว่า เป็นการตั้งปัญหายังไม่ถูก^{๒๙} สำหรับผู้จะตอบไม่ว่าจะตอบอย่างไรก็ต้องตอบเข้าข่ายสัสสตทิฏฐิหรืออฺจฺเฉททิฏฐิ ซึ่งเป็นการให้คำตอบที่ไม่ถูกต้องอยู่ดี

สรุปสาระสำคัญ

อภยากตปัญหาเป็นปัญหาที่เกิดจากข้อขัดแย้งทางด้านความคิดของเหล่านักคิดทั้งหลายที่มีในสมัยพุทธกาล ที่มีสองสสารธารแห่งความคิด ที่ไม่มีวันจะเชื่อมกันได้ เพราะแต่ละข้างต่างยึดที่หมายของตัวเองไว้ ด้วยการรักษาความสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง ความสุดโต่งที่เรียกว่าอตตาคาทิกทิฏฐินั้น มี ๓ กลุ่ม

๑) กลุ่มแรกเป็นการมองถึงเรื่องกรรมที่มีที่หมายคนละด้าน คือ กามสุขัลลิกานุโยค(ความมุกมุ่นในกาม) กับอตตกิลมณานุโยค(การทรมานตน) พวกแรกหย่อนเกินไปจนถึงมองเห็นว่า บุญไม่มีบาปไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี มีแต่ผู้กระทำ ผู้เสวยไม่มี พวกหลังก็ตั้งเกินไป

๒) สัสสตทิฏฐิ (ความเห็นว่าอตตานิและโลกเที่ยง) กับอฺจฺเฉททิฏฐิ (ความเห็นว่าอตตานิและโลกขาดสูญ) อภยากตปัญหาก็เกิดขึ้นจากกลุ่มนี้

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๓๖.

^{๒๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖ / ๑๔๓ / ๗๗ - ๗๘.

๓) เอกัตตทิวฐิ(ความเห็นว่สิ่งท้งปวงเป็นหนึ่งเดียว) กับนัตถิกทิวฐิ(ความเห็นว่
ท้งปวงไม่มีอยู่)

จากการศึกษาพบว่านักคิดท้งหลายต่างพยายามแสวงหา ความจริงที่เกี่ยวข้งกับ
ชีวิต ตั้งแต่ใกล้ตัว ตัวอย่างกลุ่มแรกท่มองเรื่องกรรม ว่อะไรเป็นสาเหตุเป็นต้นกำเนิดของ
สรรพสิ่ง และจุดสิ้นสุดของสรรพสิ่ง หรือที่ไกลตัวออกไป เรื่องโลก เรื่องจักรวาล เทียง
หรือไม่เทียง สิ้นสุดหรือไม่สิ้นสุด แนวคิดท้งหมดเป็นลักษณะของปรัชญา ที่ต่างอาศัยการเก็ง
ความจริง การคาดคะเน หรือแม้แต่การปฏิบัติ ที่ต่างก็ยึดถือเอาตามท้ชนะของตัวเองเป็นบท
ยืน เมื่อได้ความรู้ออกมาชุดหนึ่งต่างก็ไม่พิจารณาโดยรอบครอบ แต่ถือเอาท้ชนะนั้นว่เป็น
ความจริง สิ่งท้งปวงเป็นอย่งที่เห็นเป็นอย่งนั้น ไม่เป็นอย่งอื่น เมื่อมีการโต้เถียงกันก็
พยายามตั้งคำถามโดยยึดเอาแนวทางของตัวเองเป็นหลัก จึงเป็นเหตุให้เกิดท้ชนะที่แตกต่างอีก
มากมาย

อ้พยากตปัญหาจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับท้ชนะของเจ้าลัทธิท้งหลาย ที่ต่างก็ใช้ท้ชนะ
ของตัวเองตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ในการโต้เถียงกัน ถือว่เป็นอาหารสมองของนักคิดในสมัยพุทธกาล
ก็ได้เช่นกัน

บทที่ ๓

นานาทัศนะต่อคุณนิยามของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญญา

๓.๑ ทัศนะปฏิฐานนิยม (Positivism)

ปฏิฐานนิยม นิยามความหมายตามศัพท์ทางปรัชญาหมายถึง^๑ ทรรศนะที่ถือว่าความรู้ที่สูงสุดคือความรู้มาจากประสาทสัมผัส ความหมายนี้ใกล้เคียงกับกลุ่มประสบการณ์นิยม (Empiricism) ที่หมายถึง ทรรศนะที่ถือว่าแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้มีอย่างเดียวกันเท่านั้น คือ ประสบการณ์ (experience) ซึ่งหมายถึงความรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัส ทรรศนะนี้ไม่เชื่อว่ามีความรู้ก่อนประสบการณ์ (a priori knowledge) มีแต่ความรู้หลังประสบการณ์ (a posteriori knowledge) เท่านั้น^๒

ด้วยหลักคำสอนบางประการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ที่ไปตรงกับแนวคิดของกลุ่มแนวคิด ปฏิฐานนิยม (Positivism) ซึ่งมี Auguste Comte ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งปฏิฐานนิยม โดยกงต์ ได้แบ่งชั้นความเจริญทางสติปัญญาของมนุษย์ไว้ ๓ ระดับ คือ ชั้นเชื่อในอำนาจพระเจ้า ชั้นเชื่อในอภิปรัชญาและชั้นเชื่อในวิทยาศาสตร์หรือปฏิฐานนิยม ซึ่งตามทรรศนะของปฏิฐานนิยมสรรพสิ่งจะได้รับการอธิบายตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏและสังเกตได้เท่านั้น สิ่งที่ปรากฏนั้นไม่ใช่ภาพลวงตาหรือมีพลังอำนาจบางอย่างแอบแฝงอยู่เบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏนั้น ตามแนวความคิดของอภิปรัชญา เมื่อพิจารณาแนวความคิดของปฏิฐานนิยมดังกล่าวมาแล้ว จึงเห็นได้ว่าปฏิฐานนิยมมีแนวความคิดคล้ายกับพุทธปรัชญา ตรงที่ ให้พิจารณาสรรพสิ่งตามสภาวะที่เป็นจริง

สมักร บุราวาส ได้ให้แนวคิดเชิงปฏิฐานที่เกี่ยวกับการไม่ตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าว่า พุทธปรัชญาฝ่ายเถรวาทไม่ได้มีคำสอนเชิงปฏิเสธ หากมีคำสอนเชิงยืนยันในสิ่งที่แน่นอน อันเห็นประจักษ์ได้โดยไม่ต้องอาศัยการอนุมานทางตรรกวิทยา... ปรัชญาปฏิฐานนิยมไม่ได้สอนว่าโลกนี้ประกอบด้วยสสารอย่างเดียว หรือจิตอย่างเดียว หากประกอบด้วยทั้งสสารและจิตผสมกันมา ปฏิฐานนิยมสอนให้เลิกการอนุมานทางอภิปรัชญาอันเปล่าประโยชน์ ทั้งนี้โดยให้เลิกค้นหาความแท้จริงอันติมะ อันรู้ไม่ได้แน่นอนว่ามีอยู่จริง

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (ศักดิโสภณการพิมพ์ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘), หน้า ๘๐.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

นั้นเสีย ให้มนุษย์ใช้ปัญญาในทางวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และไม่ให้อ้าง
แวงกับอภิปรัชญาอันเปล่าประโยชน์^๓

จากทัศนะของกลุ่มปฏิฐานนิยมจะให้ความสำคัญในการค้นหาความจริง ในเชิง
ประจักษ์ ปัจจุบันเรียกว่า วิทยาศาสตร์ นั่นคือการตั้งสมมุติฐาน แล้วได้ผ่านกระบวนการ
ทดลอง พิสูจน์ จนกระทั่งเห็นประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าว่า สมมุติฐานที่ตั้งกับการ
ทดลองนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ใช่การตั้งสมมุติฐานแล้วมานั่งคิดหาเหตุผลที่เลื่อนลอย

การไม่สมเหตุสมผลของคำถามนั้นก็ด้วยคำถามที่ว่านั้น ไม่อาจตรวจสอบได้ด้วย
ประสาทสัมผัส ซึ่งนั่นเป็นแนวปรัชญาของกลุ่มปฏิฐานนิยม ปรัชญากลุ่มนี้เห็นว่ามนุษย์
ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อให้รับรู้สิ่งต่างๆที่ผ่านทางประสาทสัมผัสกับเหตุผลเท่านั้น หากแต่มนุษย์
ถูกสร้างมาให้มีอายตนะพิเศษอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่ประสาทสัมผัส ไม่ใช่การขบคิดด้วยเหตุผล
อายตนะดังกล่าวนี้คือความสามารถอันเร้นลับที่จะหยั่งเห็น หรือเข้าใจปรากฏการณ์บางอย่างที่
ละเอียดลึกซึ้งเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ด้วยประสาทสัมผัสหรือเหตุผล อายตนะหรือศักยภาพที่ว่า
นี้ศัพท์ทางปรัชญาเรียกว่า “การหยั่งเห็น” (intuition) การหยั่งเห็นของพุทธปรัชญาต่างกับ
การหยั่งเห็นของทฤษฎีปฏิฐานนิยมทั่วไป ที่แยกประสาทสัมผัสออกจากการหยั่งเห็น พุทธ
ปรัชญาไม่ใช่ปฏิฐานนิยมที่อาศัยการนั่งหลับตา หรือทำกิจกรรมอะไรบางอย่างแล้วก็สว่าง
โพล่งออกมาเป็นความรู้ แต่กระบวนการของการหยั่งเห็นของพุทธปรัชญาเป็นกระบวนการที่
ต้องสั่งสมประสบการณ์ที่เรียกว่าบารมีที่ยาวนาน ทั้งในอดีตและผลของปัจจุบัน อิงอาศัยด้วย
เหตุและปัจจัย เหตุปัจจัยต้องขึ้นกับเวลา สถานที่ไม่ใช่การยืนยันตายตัว อาศัยฐาน
ประสบการณ์เป็นฐานข้อมูลดิบ เพื่อสืบค้นหาความจริง^๔

ผู้ศึกษาจึงเห็นด้วยกับแนวคิดของกลุ่มปฏิฐานนิยมที่สนับสนุน การเข้าถึงความ
จริงบางอย่างต้องผ่านกระบวนการ ทดลอง พิสูจน์ แล้วประจักษ์แจ้งด้วยตัวเอง ไม่ทีกัก
อย่างไรเหตุผล ไม่ว่าใครจะไปทดลองหรือใครจะนำไปพิสูจน์ก็สามารถประจักษ์แจ้งได้
เหมือนกันทุกคน หากเรานำอภัยาคตปัญหาลงมาสู่เนื้อหาของกลุ่มปฏิฐานนิยมแล้ว จะทราบ
ว่าเป็นปัญหาที่เลื่อนลอย ไม่สมเหตุสมผลด้วยประการใดๆทั้งสิ้น ตั้งแต่การเริ่มตั้งสมมุติฐาน
ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด นั้นเพราะเราไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วย

^๓ สมัคร บุราวาส, **ปรัชญาของลัทธิชัณะ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคิร์ดไทย
จำกัด, ๒๕๓๕). หน้า๔๕.

^๔ จินดา จันทร์แก้ว, **พุทธวิภาษวิธี**, หน้า ๑๕.

ประสาทสัมผัสทั้งห้าว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง และจะว่าโลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุดก็ไม่มีใครที่เคยเดินทางไปจนถึงที่สุดของโลกแล้วกลับมาบอกได้ คำถามเหล่านี้เมื่อถามถึงที่สุดแล้วก็จะไม่มีคำตอบที่แน่ชัดให้เห็นประจักษ์ได้ ยังคลุมเครือหาข้อสรุปไม่ได้

สิ่งใดที่ยังไม่ชัดเจนยังคลุมเครือยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ พระพุทธเจ้าจะไม่เข้าไปร่วมถกเถียงทำให้เสียเวลา และเปล่าประโยชน์เพราะหนทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ยังมีอยู่ และสิ่งนี้ที่พระพุทธเจ้าบอกกับสาวกของพระองค์เสมอ หากแม้ว่าใครนำไปทดลอง นำไปพิสูจน์ ต่างก็สามารถประจักษ์แจ้งได้ทุกคน นั่นคือความสิ้นไปของทุกข์

ตามข้อเท็จจริงดังกล่าวมานี้ ปฏิจักษ์สมุทบาทจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะเปิดเผยให้เห็นถึงการไร้ความหมาย ของทฤษฎีอภิปรัชญาทั้งหลาย อันไม่อาจทดสอบพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ พระพุทธศาสนาจึงมีอภิปรัชญาที่มีลักษณะพิเศษ ตรงที่สามารถยืนยันตามข้อเท็จจริงทางอินทรีย์สัมผัสได้ และดังนั้นย่อมทำให้พระพุทธศาสนาหรือพุทธปรัชญามีลักษณะเป็นปฏิฐานนิยม (Positivism) แต่พุทธปรัชญาก็ก้าวไกลกว่าปฏิฐานนิยม ตรงที่ยอมรับความจริงจากการหยั่งรู้หรือการตรัสรู้ ซึ่งเป็นความจริงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ทำความจิตใจให้หมดอคติหรือแนวโน้มอันเป็นกิเลสอาสวะแล้ว^๕

๓.๒ ทักษะปรากฏการณ์นิยม

ปรากฏการณ์นิยม นิยามตามความหมายทางศัพท์ทางปรัชญา หมายถึง ทรรศนะที่ถือว่า ปรากฏการณ์เท่านั้นที่เราสามารถรับรู้ได้ ส่วนสิ่งที่เรียกว่า สิ่งเป็นจริง ซึ่งอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์นั้น ไม่มีอยู่จริง หรือแม้จะมี ก็ไม่สามารถรับรู้ได้ ตัวอย่าง สมมุติว่าเราถือกระดาษแผ่นหนึ่งอยู่ในมือ กระดาษแผ่นนี้มีคุณสมบัติหลายอย่าง เช่น บางเบา สีขาว พลิ้วได้และอื่นๆอีก คุณสมบัติเหล่านี้ปรากฏให้เรารับรู้ได้ จึงเรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ สำนักปรัชญาบางสำนักถือว่า เบื้องหลังปรากฏการณ์เหล่านี้ ต้องมีสิ่งบางสิ่งซึ่งเป็นจริงในตัวเอง เป็นที่เกาะหรือเป็นฐานให้คุณสมบัติเหล่านี้ตั้งรวมกันอยู่ได้ แต่ปรากฏการณ์นิยมไม่เชื่อว่า มีสิ่งเช่นว่านี้หรือถึงแม้มี เราก็ไม่อาจรับรู้ได้^๖

อภัยกตปัญหาทัง ๑๐ ข้อนั้นเป็นปัญหาทางอภิปรัชญา ที่มุ่งแสวงหาความจริงที่อยู่นอกเหนือจากปรากฏการณ์ทางประสาทสัมผัส นั้นหมายความว่าเราไม่สามารถรู้ความจริง

^๕จินดา จันทร์แก้ว, พุทธวิภาษวิธี, หน้า ๑๒๒.

^๖ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๘.

ผ่านปรากฏการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส ซึ่งนั้นจะขัดแย้งกับทัศนะปรากฏการณ์นิยมที่ให้ความสำคัญกับประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ที่ให้ความสำคัญกับ ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ จะไม่มีสิ่งที่ย้อนนอกเหนือจากนี้ ก็เช่นเดียวกันเราจะรู้ได้อย่างไร ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด ฯลฯ หากพิจารณาในทัศนะของปรากฏการณ์ ด้วยสิ่งเหล่านี้ย้อนนอกเหนือปรากฏการณ์ที่เห็นได้ด้วยประสาทสัมผัส เมื่อเรามองดูสิ่งรอบๆตัวเรา เราก็เห็นดังที่ปรากฏว่ามันมีอยู่จริง แต่มีอยู่ตามที่ปรากฏ นั้นหมายถึงปรากฏการณ์ในปัจจุบันเท่านั้นเป็นจริง

พุทธปรัชญาเน้นประสบการณ์ในฐานะเป็นที่มาแห่งความรู้อย่างแท้จริง ตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเมื่ออายตนะภายในกระทบกับอารมณ์ภายนอก ความรู้ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ก็จะเกิดขึ้น ดังนั้น พุทธปรัชญาถือว่าสิ่งที่ว่ามีอยู่นั้นจะต้องรู้ได้ โดยอาศัยประสาทสัมผัสรวมกัน พุทธปรัชญาถือว่าจิตใจเป็นประสาทที่ ๖ ที่เป็นที่มาของความรู้ได้ ประเด็นนี้ทำให้พุทธปรัชญาต่างจากประสบการณ์นิยมทั่วไป เพราะประสบการณ์นิยมโดยทั่วไปยอมรับประสาทสัมผัส ๕ อย่างเท่านั้นยกเว้นใจ

ทรรศนะทางพุทธปรัชญาเช่นนี้คล้ายกับปรากฏการณ์นิยม ของนักปรัชญาชาวตะวันตกคืออิมมานูเอล ค้าน(Kant พ.ศ.๒๒๖๗-๒๓๔๗) ที่จำกัดความจริงแห่งปรากฏการณ์อยู่เพียงคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กายภาพ ค้านได้แบ่งโลกที่เราอาศัยอยู่นี้เป็น ๒ ระดับ คือ โลกแห่งปรากฏการณ์และโลกแห่งความคิดหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ โลกแห่งรูปธรรมและโลกแห่งนามธรรม

ค้านให้เหตุผลว่า แบบความคิดทั้งหลายก็อยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ คือ โลกที่เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้ ส่วนโลกแห่งความคิดหรือโลกแห่งนามธรรมนั้น มีอยู่ในลักษณะที่เราไม่สามารถจะรู้ได้ คือไม่อยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ เพราะไม่ได้เป็นเรื่องของความรู้ แต่เป็นเรื่องของความเชื่อถือเท่านั้น จึงเป็นปัญหาเกี่ยวกับโลกแห่งนามธรรมว่าจะมีอยู่จริงหรือไม่แต่ค้านก็มีจุดบอดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ สิ่งนี้

สุนทร ฌ รังยี ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับ การปรากฏของสิ่งทั้งปวงที่ผ่านเข้ามาเป็นประสบการณ์ซึ่งรวมทั้งอภัยาคตปัญหาด้วยว่า ข้อความที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสิ่งทั้งปวง (รวมทั้งอภัยาคตปัญหา) ซึ่งแสดงสิ่งทั้งปวงได้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด นักปรัชญาไม่ว่าอดีตปัจจุบัน หรืออนาคต ไม่อาจโต้แย้งได้ มีเพียงสิ่งที่ป็นอายตนะภายในกับสิ่งที่ป็นอายตนะ

ภายนอกรวมเท่านั้น ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากนี้ บางทีชนะของปรัชญาจะมีความรู้ แต่ความรู้ก็คือตัวผู้รู้นั่นเอง”

วศิน อินทสระ กล่าวถึงทัศนะแนวคิดปรากฏการณ์นิยมว่า พระพุทธเจ้าทรงกระตุนักคิดทั้งหลาย แม้ในสมัยพระองค์ให้หันมาสนใจในจริยธรรมและทางดับทุกข์ ซึ่งสามารถเห็นได้ในปัจจุบันมากกว่ามัวนั่งล้อมวงเถียงกัน ในเรื่องอภิปรัชญาอันอาศัยการเก็งความจริง เป็นมูลฐาน และถ้าใครอยากรู้จริงๆ ก็ทรงเร่งเร้าให้รีบปฏิบัติตามทางมืองค์ ^๘

พร รัตนสุวรรณ กล่าวถึง ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือต่างกันนั้น ในที่นี้หมายความว่า อาตมมันกับร่างกาย เป็นอันเดียวกันหรือคนละอย่าง ถ้าถือว่าเป็นอันเดียวกันก็ต้องถือว่า ตายแล้วสูญ ถ้าถือว่าเป็นคนละอย่าง ตายแล้วเกิดอีก แต่ว่าสิ่งที่ไปเกิดนั้นคืออัตตาหรืออาตมมัน ซึ่งหมายถึง ภาวะอันหนึ่ง ที่เป็นอยู่อย่างไร ก็เป็นอยู่อย่างนั้นเรื่อยไป อัตตาที่ไปเกิดใหม่ในความหมายของพราหมณ์คล้ายกับคนที่ออกจากบ้านเก่าไปสู่บ้านใหม่ เขาถือว่าคนที่ตายกับคนที่เกิดใหม่เป็นคนๆเดียวกัน ซึ่งก็คล้ายกับหลักพระพุทธศาสนาต่าง แต่เพียงว่า ทางพุทธศาสนาถือว่าวิญญาณที่เกิดใหม่ ไม่ใช่วิญญาณอันเก่าแต่ก็สืบเนื่องไปจากอันเก่า เหมือนมะม่วงลูกใหม่ที่เกิดจากลูกเก่าจะนั้น เมื่อพิจารณาปัญหาแล้ว ไม่น่าที่พระพุทธเจ้าจะตรัสห้าม เพราะดูก็ออกจะเป็นปัญหาที่มีประโยชน์อยู่มาก แต่อย่างไรก็ดี ที่พระพุทธเจ้าตรัสห้ามนั้น ก็เพราะผู้ที่คิดปัญหานี้ครั้งแรกไปยึดมั่นเสียก่อน ซึ่งเป็นความยึดมั่นที่ผิดว่า ในร่างกายนี้มีอัตตาคือมีสิ่งที่เที่ยงแท้ยั่งยืน อัตตา หมายถึง สิ่งที่ทรงได้ด้วยตัวของมันเอง อัตตาใหญ่ คือพระผู้เป็นเจ้า อัตตาเล็ก ก็คือชีวะหรืออาตมมัน ที่มีอยู่ในชีวิตทั้งปวง ซึ่งความเป็นจริงอัตตาใหญ่หรืออัตตาเล็กในความหมายที่กล่าวมานี้ ไม่มีเลย เมื่อเขาไปคว้าเอาสิ่งซึ่งมันไม่มีจริงๆมาคิดเป็นปัญหา เราก็จะเห็นว่าเป็นความหลงใหลโดยแท้จริง เหมือนคนที่ละเมอเพื่อฝันถึงภาพมายาต่างๆด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงห้ามไม่ให้คิด ซึ่งถ้าจะคิดอย่างมีประโยชน์ ก็คือการคิดตามแนวปฏิจาสุมุปปาท เพราะการคิดตามแนวนี้ เป็นการคิดตามข้อเท็จจริง ที่พิสูจน์ได้และเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น ^๙

^๘ สุนทร ฌ รังสี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๔.

^๙ วศิน อินทสระ, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, หน้า ๖๘๗.

^{๑๐} พร รัตนสุวรรณ, **พุทธวิทยา เล่มหนึ่ง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๓), หน้า ๔๗๓.

จากทัศนะของผู้ศึกษาตามความหมายของปรากฏการณ์นิยม ที่หมายเอาเฉพาะสิ่ง
ที่ปรากฏให้เห็นนั้นเป็นความจริง ไม่มีสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏนั้น ยิ่งสามารถมองเห็นชัดถึง
สิ่งที่ปรากฏเห็นได้และสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏ คำถามของอภิปากตปัญหาจึงเป็นแค่
แนวความคิดหรือเป็นเพียงเพียงจินตนาการ ไม่สามารถลงสู่การปฏิบัติได้ เมื่อพิสูจน์แล้วไม่
ปรากฏดังที่กล่าว ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง สิ้นสุดหรือไม่สิ้นสุด ชีวะกับสรีระเป็นอัน
เดียวกันหรือ ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด ฯลฯ ต่างก็ให้เหตุผลไม่สามารถลงรอยกันได้ กลุ่ม
หนึ่งว่าเที่ยงอีกกลุ่มว่าไม่เที่ยง เพราะสิ่งที่ปรากฏนั้นไม่มีใครได้เจอ มีเฉพาะได้ยิน ได้ฟังกัน
มาหรือได้เห็นเพียงบางส่วนต่างก็นำมาถกเถียงกันและถกเถียงกันนั้นก็ล้วนเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่
เบื้องหลังปรากฏ

พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ในกาลามสูตรถึงเกณฑ์วินิจฉัยของความเชื่อ ๑๐ ประการ
ของสิ่งเหล่านี้ โดยให้พิจารณาให้ถี่ถ้วนเสียก่อน อย่าด่วนเชื่อจนกว่าจะประจักษ์แจ้งด้วย
ตนเองว่า สิ่งใดเป็นกุศล ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน เมื่อยึดถือปฏิบัติตามก่อให้เกิดประโยชน์
สุข สิ่งนั้นควรเชื่อ สิ่งใดเป็นอกุศล เป็นไปเพื่อเบียดเบียน เมื่อยึดถือปฏิบัติตาม ก่อให้เกิด
โทษ สิ่งนั้นไม่ควรเชื่อ

ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าปัญหาอภิปากตปัญหานั้น ไม่ได้ก่อประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ
มีแต่จะก่อให้เกิดความสงสัย ยิ่งนำไปสู่ปัญหาในการถกเถียงกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยอภ
ิปากตปัญหาเป็นปัญหาที่ต่างฝ่ายต่างยึดถือว่าความรู้ของตัวเองถูกต้อง ทำให้สภาวะความจริง
นั้นไม่ปรากฏชัดได้ แต่หากว่าไม่ยึดติดในความรู้ของตัวเอง มองตามสภาวะความจริงที่ดำรง
อยู่อย่างเป็นกลางๆ ความจริงทั้งหลายก็จะปรากฏ สรรพสิ่งต่างอาศัยซึ่งกันและกันปรากฏ
จิตอาศัยรูปเป็นที่ปรากฏ รูปก็พึ่งพาอาศัยจิตในการรักษาสภาพการเกาะกลุ่มตามลักษณะนั้นๆ
ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอยๆ หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะปรากฏก็ต้องมีเหตุมีปัจจัยอื่นมีส่วนในการทำให้มี
ขึ้น สัตว์ตายไปแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิดอีก ก็จะต้องมีเหตุมีปัจจัยเช่นเดียวกัน

๓.๓ ทัศนะอไถยนิยม (Agnosticism)

อไถยนิยม นิยามตามความหมายศัพท์ปรัชญา หมายถึง

- ๑) ในทางญาณวิทยา หมายถึง ทรรศนะที่ถือว่ามีความจริงบางอย่างที่มนุษย์ไม่
สามารถเข้าถึงได้

๒) ในทางเทววิทยา หมายถึง ทรศนะที่ถือว่าพระเป็นเจ้า(God) อยู่เหนือความรู้ความเข้าใจของมนุษย์^{๑๑}

ตามที่ได้ให้นิยามของทัศนนะของอไญยนิยมเราต้องทำความเข้าใจในก่อนว่า ในทัศนนะนี้จะจำกัดขีดความสามารถของมนุษย์ในการรับรู้ว่ามีขีดจำกัด โดยมีความจริงบางอย่างที่ความรู้มนุษย์นั้นไม่สามารถเข้าถึงได้ ไม่ว่าจะป็นหนทางใดก็ตามแต่ แต่จะรับรู้ได้โดยผ่านทางสื่อที่สิ่งนั้นต้องการเท่านั้น เพราะสิ่งนั้นจะอยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ แต่สิ่งนั้นมีอยู่จริงและมีอยู่อย่างถาวรไม่เปลี่ยนแปลง แล้วจะบรรยายให้เข้าใจได้อย่างไร ก็โดยการพรรณนาคุณลักษณะของสิ่งนั้นได้เท่านั้น แต่นั่นก็อาจจะทำให้เข้าใจผิดไปก็ได้

อพิยากตปัญหาซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ด้วยอาจจะเป็นเช่นทัศนนะอไญยนิยมกล่าวไว้ ว่าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความรู้ ความเข้าใจของมนุษย์ หากเป็นเช่นนั้นจริง มนุษย์จะรู้ทำไมเมื่อเราไม่สามารถรู้ได้ ไม่ว่าจะป็นทำอย่างก็ตาม ค้านได้แบ่งความจริงออกเป็น ๒ อย่างคือ ความจริงที่รู้ได้ รู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์และความจริงที่ไม่สามารถที่จะรู้ได้เป็นความจริงเชิงอภิปรัชญา

แต่ด้วยความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ที่พยายามจะก้าวพ้นปรากฏการณ์ ต่างก็พากันแสวงหาความจริงที่อยู่พ้นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ทัศนนะดังกล่าวมีนักปรัชญาที่ชื่อ อิมานูเอล ค้าน ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับจากนักปรัชญาด้วยกันว่า เป็นนักประณีประนอมทางความคิด ค้านแสดงทัศนนะว่า คำว่าอไญยะ แปลว่า ไม่พึงรู้หรือรู้ไม่ได้ อไญยนิยมคือทฤษฎีที่ถือว่ามิบางอย่างที่รู้ไม่ได้ เป็นภาวะที่ยังไม่มีใครรู้ได้ (unknowe) และไม่รู้จริง^{๑๒}

ในปรัชญาอุปนิษัต ก็มีแนวทรศนะแบบเดียวกัน แต่แนวเข้าถึงข้อยุติแตกต่างกัน อยู่ ปรัชญาอุปนิษัตมิได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์แนวทรศนะต่างๆว่าผิดหรือถูกแต่อย่างใด พระฤาษีในคัมภีร์อุปนิษัต ต่างใช้การหยั่งรู้ (intuition) เพื่อบรรลุถึงพรหมันและให้เหล่าสาวกเข้าใจด้วยข้อถกเถียงหาเหตุผล และอุปมาเปรียบเทียบ แต่หาได้มีอการหยั่งรู้ถึงความขัดแย้งกันในเรื่องของเหตุผลแต่อย่างใดไม่ ตรงกันข้ามกับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงหยั่งรู้เห็นความขัดแย้งกันในเหตุผลชนิดสิ้นเชิงและไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งจะเห็นได้จากทิวาทะมากมาย

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๔.

^{๑๒} อคิศักดิ์ ทองบุญ, คู่มืออภิปรัชญา, หน้า ๗๑.

ในยุคนั้น การปฏิเสธแนวทรรศนะทั้งหลายนั้นเองเป็นกรรมวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้และทรงบรรลุถึงความจริงสูงสุด อันอยู่เหนือบัญญัติ (concept) ใดๆ พระองค์ได้ทรงก้าวพ้นจากความขัดแย้งของเหตุผล สู่สภาพอันพรรณนามิได้ของความจริงสูงสุด ความรู้พร้อมถึงความขัดแย้งนั้น โดยขึ้นไปอยู่เหนือเหตุผล^{๑๒}

จากทัศนระอัญญานิยม ทำให้นักวิชาการทางศาสนาบางท่านนำเอาอภัยกตปัญหา มาตีความ ว่าเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสก็เพราะมาจากทัศนระอัญญานิยมที่ว่า ความจริงที่ไม่สามารถรู้ได้ ด้วยเหตุนี้ความเป็นสัพพัญญูจึงไม่มีกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารู้ในสิ่งที่พระองค์รู้เท่านั้น^{๑๓}

ผู้ศึกษาเองไม่เห็นด้วยกับทัศนระดังกล่าว เพราะจะขัดแย้งกับคำว่า “โลกวิทู” หมายถึง ผู้รู้แจ้งโลก ที่ทั้งสามโลกต่างสรรเสริญพระพุทธเจ้า คือมนุษย์โลก สวรรคโลก จนถึงพรหมโลก หากแต่จะอาศัยเหตุเพียงว่าพระพุทธเจ้าไม่ตรัสอภัยกตปัญหา แล้วบอกว่า เพราะพระองค์ไม่รู้อัจฉริยะ ดูเหตุผลจะอ่อนไปนิด พระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกเหล่าสาวกของพระองค์ไว้แล้วว่า สิ่งทีพระองค์รู้นั้นมากมายเหมือนใบไม้ในป่า แต่ที่นำมาตรัสสอนนั้นเพียงแค่ใบไม้ในกำมือ เพราะสิ่งทีอยู่ในกำมือของพระองค์นั้นและคือสิ่งทีเป็นประโยชน์ เป็นความสุข และเกื้อกูลแก่มนุษย์ เทวดาทั้งหลาย เพราะเมื่อครั้งทีพระองค์ทรงส่งสาวกออกประกาศอุดมการณ์ของพระองค์ทีว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๔}

อภัยกตปัญหาเป็นปัญหาทีถือว้าเป็นอาหารสมองของนักคิด ทีไม่ว้าจะเป็นทางตะวันออกหรือทางตะวันตกต่างก็ถกเถียงกันมา และก็มีมาก่อนหน้าพระพุทธเจ้าด้วยซ้ำ ดูจากบทที ๒ จะหาข้อยุติได้อย่างไรในเมื่อกลุ่มหนึ่งเห็นด้านสสารนิยม มีความเห็นว้าโลกไม่เที่ยงโลกไม่มีทีสุด วิญญาณกับร่างกายแตกต่างกัน สัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก ทีเห็นว้าทั้งหมดนั้นเป็นเพียงการรวมกลุ่มของสสารเท่านั้น ไม่มีอะไรเมื่อสสารแยกจากกัน ความเป็นคนเป็นสัตว์ก็ไม่มี คือดับสูญ ส่วนอีกกลุ่มทีเห็นว้าโลกเที่ยง โลกมีทีสุด วิญญาณกับร่างกายเป็นอัน

^{๑๒} จินดา จันทรแก้ว, *พุทธวิภาษวิธี*, หน้า ๑๖.

^{๑๓} ดร.ที.อาร์.วี, *ปรัชญามายมิก*, หน้า ๑๖.

^{๑๔} วินย. (ไทย) ๔ / ๓๒ / ๓๕.

เดียวกัน สัตว์ตายแล้วเกิดอีก ที่ถือว่ามีความเที่ยงแท้ถาวรเป็นมูลฐานของทุกสิ่ง เป็นอมตะ เป็นนิรันดร์ การตายของคนสัตว์เป็นเสมือนการเปลี่ยนเสื้อผ้าแค่นั้น

จากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันปรัชญาสองกลุ่มนี้ก็ยังคงเถียงกันไปเรื่อยๆหาที่สิ้นสุดไม่ได้ หากพระพุทธเจ้าเข้าไปร่วมวงการถกเถียงด้วยแล้ว พระองค์ก็ทรงไม่ต่างอะไรกับสิ่งที่พระองค์เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ แต่พระพุทธเจ้าทรงมองทะลุถึงสิ่งเหล่านี้ว่าหาประโยชน์ไม่ได้ ถึงแม้จะรู้ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ความทุกข์ที่อยู่ตรงหน้าก็หาดับไปไม่ พระพุทธเจ้าจึงไม่ตรัสและไม่เชื่อว่าพระองค์จะไม่รู้ ดังที่เราได้ศึกษาข้อความในพรหมชาลสูตร ที่แสดงถึงพระพุทธเจ้าทรงเข้าถึงตรรกษณ์ปรัชญาทั้งหมด แต่ไม่คิดอยู่เพียงเท่านั้น เพราะพระองค์ทรงรู้ว่านั่นไม่ใช่สิ่งที่พระองค์แสวงหา พระพุทธเจ้าทรงอยู่เหนือตรรกษณ์ทั้งหลายเหล่านั้นอย่างนี้ถึงเรียกว่าความเป็นสัพพัญญูอย่างแท้จริง และด้วยน้ำพระทัยกว้างขวางพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้สาวกได้รู้จักลัทธิเหล่านั้นอย่างละเอียดโดยยกมาตรัสพร้อมทั้งอธิบายเปรียบเทียบ เพื่อให้สาวกของพระองค์ได้รู้ว่าคำสอนของพระองค์กับตรรกษณ์อื่นแตกต่างกันอย่างไร

ใช่เพียงเท่านั้นพระพุทธเจ้ายังกล่าวที่จะทำให้มาพิสูจนให้เห็นประจักษ์แจ้งด้วยตัวเอง (เอหิंपัสสีโก)แล้วใช้ปัญญาดูก่อนว่า สิ่งทีพระองค์สอนนั้น สามารถดับทุกข์ได้จริงไหม อย่าเพิ่งเชื่อจนกว่าจะได้พิสูจน ตรวจสอบได้ จนสิ้นสงสัย ไม่ต้องไปถกเถียงกันเสียเวลาเปล่าๆ แทนที่จะได้ประโยชน์กลับจะเป็นโทษเสียอีก เพียงเท่านั้นคงพอที่จะทำความเข้าใจกับทัศนะดังกล่าวได้บ้าง

๓.๔ ทัศนะวิมตินิยม (Scepticism)

วิมตินิยม นิยามตามความหมายศัพท์ปรัชญา หมายถึง ตรรกษณ์ที่ถือว่า ความจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจรู้ได้^{๑๕}

จากการที่พระพุทธศาสนามีตรรกษณ์ไม่สนับสนุนวิธีเข้าถึงความจริงสูงสุดหรืออันติมัสจะโดยการได้เถียง หรือการถกปัญหาทางอภิปรัชญา จึงทำให้พระพุทธศาสนาถูกมองว่าปฏิเสธอภิปรัชญาเหมือนประสบการณ์นิยม เพราะพวกประสบการณ์นิยมถือว่าสิ่งที่มีอยู่จริงทุกอย่างต้องสามารถพิสูจนได้โดยผ่านประสาทสัมผัส ประสาทสัมผัสเป็นแหล่งที่มาของความรู้ทุกอย่าง สิ่งที่ไม่ผ่านประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้ได้

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๘๘.

การที่นักคิดทางพระพุทธศาสนาปฏิเสธข้อเท็จจริงทางอภิปรัชญา โดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าการสนทนาโต้เถียงทางอภิปรัชญาไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ เมื่อมีคนถามถึงเรื่องนี้ พระองค์ก็ทรงนิ่งเสียไม่ตอบ ซึ่งอาจทำให้เราตีความว่าพุทธศาสนาเป็นวิมตินิยมหรือสงสัยนิยม คือไม่แน่ใจว่าสิ่งนั้นมีหรือไม่

พุทธปรัชญาไม่เป็นทั้งวิมตินิยมและอไถยนิยม ด้วยเหตุผลว่าการที่พระพุทธเจ้าทรงนิ่งเสีย ไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับอภิปรัชญานั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นเพราะพระองค์ไม่ทราบหรือพระองค์ยังมีความสงสัยในเรื่องนั้นอยู่ อย่างเช่นเรื่องที่พระองค์ไม่ตอบเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ถามพระเขมาภิกษุณีว่า ทำไมพระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบปัญหาที่ว่าพระตถาคตมีอยู่ก่อนตายหรือว่าพระตถาคตก่อนตายมีอยู่บ้างและไม่มีอยู่บ้าง หรือพระตถาคตหลังความตายมีอยู่ก็หาไม่ได้ ไม่มีอยู่ก็หาไม่ได้ ภิกษุณีตอบว่า

ข้อนี้อุปมาเหมือนการไปหานักคำนวณที่ชำนาญให้มาทำการคำนวณเมล็ดทรายในแม่น้ำคงคา ต่อให้นักคำนวณนั้นมีความชำนาญมากเท่าใดก็ไม่สามารถคำนวณได้ และคนที่ไปว่าจ้างนักคำนวณก็ถือว่าเป็นคนไร้เหตุผล รวมความแล้วการทำเช่นนี้ไม่สมควรโดยประการทั้งปวงฉันใด การจะไปตั้งคำถามกับพระตถาคตดังกล่าวข้างต้นนั้นถือว่าเป็นไม่สมควรเช่นเดียวกัน และตัวคำถามเองก็ไม่มีเหตุผล เพราะตถาคตละได้แล้วซึ่งบัญญัติต่างๆที่คนทั่วไปมักบัญญัติว่านี่เป็นรูป เป็นเวทนา เป็นสัญญา เป็นสังขารและเป็นวิญญาน พระตถาคตละได้แล้ว ตัดขาดได้แล้วทำให้ปราศจากฐานเป็นतालยอดด้วน...เป็นสภาพลิกซึ่งประมาณไม่ได้หยั่งได้ยาก จุมมหาสมุทรนั้นนั้น^{๑๖}

พระพุทธองค์ทรงหลีกเลี่ยงการถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับปัญหาอภิปรัชญา และพระองค์ยังทรงเตือนเหล่าสาวกให้หลีกเลี่ยงการถกเถียงปัญหาเหล่านี้เช่นกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า พระองค์ไม่ทรงรู้แจ้งและไม่เข้าใจปัญหาอภิปรัชญาเหมือนนักปราชญ์หลายท่านว่าไว้ ความจริงแล้วพระองค์ทรงรู้มากกว่าสิ่งที่พระองค์ทรงสอน ดังที่พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุสาวกว่า “สิ่งที่พระองค์รู้มีมากจุบไม่ในป่า แต่สิ่งที่ทรงนำมาสั่งสอนจุบไม่ในกำมือ และที่พระองค์ไม่ทรงสั่งสอน(โดยเฉพาะเรื่องอภิปรัชญา) เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ความคลายกำหนัดความสงบและนิพพาน”^{๑๗}

^{๑๖} ส.สพ. (ไทย) ๑๘ / ๒๕๒ / ๔๐๑.

^{๑๗} ส.ม. (ไทย) ๑๕ / ๑๐๑ / ๖๑๓.

ครูศุภชัยเวลัฏฐบุตร ท่านผู้นี้เป็นนักวิมตินิยม (Sceptic) หรือ อัญญาณิก (Agnostic) ไม่ยืนยันความจริงหรือความแน่นอนใดๆ เมื่อมีผู้ถามว่าโลกหน้ามีอยู่จริงหรือไม่ คำตอบจากท่านผู้นี้จะเป็นดังนี้

โลกหน้ามีอยู่จริง ก็มีใช่

โลกหน้าไม่มีอยู่จริง ก็มีใช่

โลกหน้ามีจริงและไม่มีจริง ก็มีใช่

ที่ว่ามีใช่ทั้งหมด ก็มีใช่

ที่ว่ามีใช่ทั้งหมด ก็มีใช่ นั้น ก็มีใช่อีก

ศุภชัยเวลัฏฐบุตร ใช้ตรรกศาสตร์ดังกล่าวนี้ตอบคำถามในลักษณะดังกล่าว จึงได้รับการวิจารณ์ว่ามี วาทะสายไปมาคุดปลาไหล คือหาจุดยืนชัดเจนไม่ได้^{๘๘}

เพราะฉะนั้น อาการที่พระพุทธเจ้าทรงนิ่งไม่พยากรณ์อพยากตปัญหา ไม่อาจตีความไปในทำนองว่า ทรงเป็น “อัญญาณิก” (agnostic) แต่ประการใด เพราะอัญญาณวาทะมีลักษณะสงสัย และหมดความหวังใดๆ แต่พระพุทธเจ้าทรงมีความมั่นคงเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ ทั้งไม่เป็นความจริงอย่างยิ่งที่อ้างว่าทรงยับยั้งปัญหานั้นไว้ก่อน จนกว่าจะมีโอกาสเหมาะจึงจะเปิดเผยออกมา พระองค์ตรัสบอกอย่างชัดเจนแล้วว่า พระองค์ได้ประกาศสังขารม โดยปราศจากการเก็บสงวนเอาไว้ และมีได้แสดงความแตกต่างกัน ระหว่างคำสอนประเภท สามีญกับประเภทลิกลับ พระองค์มิได้ทรงเก็บกักสิ่งใดไว้เหมือนอาจารย์ผู้กำฝามือไว้แน่น (คือหวงความรู้) พระองค์ทรงมีความรู้ข้อดีเกี่ยวกับอภิปรัชญาและมีใช่เพียงเท่านั้น พระองค์เองทรงเป็นนักอภิปรัชญาชั้นยอดเยี่ยมอีกด้วย ด้วยการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงบรรลุจุดยืน ที่ข้ามพ้นและลบล้างการทำงานของตัวเองและการปฏิเสธ อภิปรัชญาชนิดเก็งความจริงจึงเป็นการจงใจและมีเหตุผลเหมาะสม^{๘๙}

ผู้วิจักษณ์ด้วยกับคำกล่าวข้างบน ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบแล้วทักทัก ว่า พระพุทธเจ้านั้นสงสัย หากพระองค์ทรงสงสัยในสิ่งเหล่านี้ พระพุทธเจ้าคงไม่ตรัสให้ตรวจสอบตามหลักกาลามสูตร ที่แม้แต่พระองค์ก็บอกว่าย่าเพิ่งเชื่อ พระองค์ทำมาพิสูจนก่อน トラบใดที่ยังไม่เห็นแจ้งประจักษ์ด้วยเหตุผลและปัญญาของตนเองดีแล้ว ที่สำคัญ

^{๘๘} สุวรรณ เพชรนิล, พุทธปรัชญาเบื้องต้น, หน้า ๖๗.

^{๘๙} จินดา จันทร์แก้ว, พุทธวิภาษวิธี, หน้า ๑๕.

พระพุทธเจ้าทรงกล้าที่จะปฏิวัติความเชื่อเดิมที่มีมาก่อนหลายพันปี พร้อมทั้งชนะทั้ง ๖๒ ทศนะ อีกทั้งมีครูทั้ง ๖ ที่ร่วมสมัยกับพระองค์ พระพุทธเจ้ากล่าวว่า ความเห็นเหล่านั้นล้วนอยู่ในที่สุดส่วนข้างความสุดโต่ง ที่เปรียบเสมือนกับดักหรือตาข่ายที่คอยดักจับผู้ที่ไม่สามารถนำตัวเองออกจากทฤษฎีเหล่านั้นได้ พระพุทธเจ้าทรงประกาศสัจธรรมที่อยู่ตรงกลางระหว่างสองสิ่งนี้

หากแม้ว่าพระพุทธเจ้ายังสงสัยอยู่ใฉนเลยจะกล้านำทศนะทั้งหมดนั้นมาบอกได้ทั้งหมด และสามารถแจ่มแจ้งให้สาวกได้รู้ว่าทั้งหมดนั้นและคือ ข่ายหรือกับดักที่คอยรอให้มนุษย์ผู้ไม่สามารถมองเห็นตามสภาวะความเป็นจริงนั้นติดอยู่ และพระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่า คำสอนของพระองค์นั้นต่างจากทศนะเหล่านี้

ดังนั้นแล้วอภัยกตปัญหาจึงถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระในมุมมองของพระพุทธเจ้า นั่นด้วยเพราะพระองค์ทรงแสดงสัจธรรมที่อยู่เหนือเหตุผลที่อาศัยเพียงการคาดคะเน จากทฤษฎีของตัวเองเท่านั้นเอง

๓.๕ ทศนะปฏิบัตินิยม (Pragmatism)

ปฏิบัตินิยม นิยามความหมายศัพท์ทางปรัชญา หมายถึง ลัทธิปรัชญาซึ่งมีแก่นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของความหมายและความจริง กล่าวคือ

๑) ข้อความใดๆจะมีความหมายอย่างไร ขึ้นอยู่กับผลทางปฏิบัติของข้อความนั้นๆ ดังนั้น ข้อความ ๒ ข้อความที่มีผลทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน ก็ต้องถือว่ามีความหมายเหมือนกัน

๒) ข้อความใดที่นำไปใช้ได้ผลจริงตามที่คาดหมาย ข้อความนั้นถือว่าจริง^{๒๐}

นักปราชญ์ชาวตะวันตกออกเสนอการตีความหมาย ของอภัยกตปัญหา หลายๆ อย่าง มีผู้เสนอแนะว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงทราบอภิปรัชญา หรือไม่สนพระทัยในอภิปรัชญา เพราะว่าพระองค์เป็นผู้นิยมการลงมือปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายทางปฏิบัติอยู่อย่างเข้มงวด

ดร.ที.อาร์.วี.มูรติได้แสดงทศนะดังกล่าวว่า พระพุทธองค์เป็นนักปฏิบัติ พระองค์ทรงหลีกเลี่ยงจากความคิดนึกตามทฤษฎีทั้งหมด ในฐานะเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ ไม่อาจนำไปสู่การตรัสรู้ได้ ดังเราจะศึกษาในพระสูตรที่พระองค์ทรงติเตียนทั้งพระมาลุงกบุตร และวัจนะโคตรปริพาชก พระพุทธองค์ทรงพร่ำสอนทางแห่งชีวิต แต่พระองค์ทรงไม่เอาพระทัยใส่ต่อ

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๘๐.

การแจกแจงทัศนะเกี่ยวกับความจริงที่สุด (อภิปรัชญา) พระองค์ทรงย้ำเกี่ยวกับจริยธรรมและปล่อยให้อภิปรัชญาเป็นเรื่องที่ถูกแขวนไว้ จนกระทั่งพระอรรถาจารย์ในยุคต่อมาสานต่อจนกระทั่งเกิดทัศนคติที่แตกต่างกันออกไป^{๒๐}

พระพุทธเจ้าถือว่าเป็นยอดแห่งนักปฏิบัตินิยม พระองค์ทรงเน้นสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นสาระและประกอบด้วยประโยชน์ ซึ่งเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งกุศล และเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์ทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงสุด คือความพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าไม่สนใจนักเกี่ยวกับปัญหาอภิปรัชญาที่ถกเถียงกันมาช้านาน ก่อนยุคของพระองค์หรือแม้แต่ในยุคเดียวกัน พระองค์ทรงเห็นว่า ปัญหาอภิปรัชญาเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและสิ้นเปลืองเวลา ปัญหาอภิปรัชญา เช่น โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด พระตถาคตตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ ฯลฯ เป็นทัศนคติที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการแสวงหาทางจิตใจ และไม่ไขปัญหาเร่งด่วนของมนุษย์^{๒๑}

แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไม่เชิงเป็นทฤษฎี แต่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตมนุษย์จริงๆ ทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงสุดคือความพ้นทุกข์ ตามหลักพระพุทธศาสนาปริยัติจึงต้องควบคู่ไปกับการปฏิบัติจึงจะเกิดปฏิเวธคือผลอันเกิดจากการปฏิบัติ หากพิจารณาตามความมุ่งหมายแท้จริงของพระพุทธเจ้า ความรู้ทฤษฎีที่ไม่ได้นำไปสู่การลงมือปฏิบัติก็ว่างเปล่าไร้ประโยชน์ พระองค์จึงทรงติเตียนเหล่าสาวกที่เรียนรู้มากแต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติเป็นจุดกัมภีร์เปล่า แต่การปฏิบัติโดยปราศจากความรู้ทฤษฎีก็มีดบอดหลงทางเป็นมิถิชาปฏิบัติและไม่เกิดปฏิเวธ(ผลจากการปฏิบัติ)^{๒๒}

ในหนังสือพุทธธรรมกล่าวถึงทัศนะดังกล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ(กรรมวาทและกริยาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยาท) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนนอนปรารถนาหรือศาสนาแห่งความหวังหวังกังวล การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในการปฏิบัติ ให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้และเริ่มต้นแต่บัดนี้^{๒๓}

เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างกับทางตะวันตก จำเป็นจะต้องกล่าวถึงแนวความคิดของนักปรัชญาาระบบนี้ด้วย สำหรับนักปรัชญาตะวันตกหากจะกล่าวถึงบิดาของแนวคิด

^{๒๐}ดร.ที.อาร์.วี, ปรัชญามารชยมิก, หน้า ๓๘.

^{๒๑}พระมหาณรงค์ กนฺตสิโล (อุ้นคำ), จุดเด่นของพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๑.

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

^{๒๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖.

ปฏิบัตินิยม ก็ต้องกล่าวถึง วิลเลียม เจมส์ ที่กล่าวว่า “ปฏิบัตินิยมเป็นเพียงวิธีการมากกว่าที่จะเป็นระบบปรัชญา เพราะเป็นเพียงเจตคติเป็นท่าทีความคิด ไม่สนใจสิ่งปฐมเหตุ สิ่งที่เป็นนามธรรมไร้ตัวตน หลักการที่ตายตัว ระบบปรัชญาที่ปิดตาย ไม่ใส่ใจในเรื่องสิ่งสูงสุด และต้นกำเนิดอันหลอกลวง แต่กลับเพ่งมองไปสนใจในสิ่งที่เป็นรูปธรรมสิ่งสุดท้าย ผลผลิตหรือผลที่ตามมา สิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงทั้งหลาย”^{๒๕}

เจมส์ได้เน้นสรุปว่า ความแท้จริงในทัศนะของท่านขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ผลความพอใจที่เกิดตามมาเมื่อเรานำสิ่งที่ถือว่าเป็นความจริงเข้าสู่ภาคปฏิบัติ อีกนัยหนึ่งความแท้จริงทั้งหมดตามนัยนี้จึงมีลักษณะเป็นสมมติสัจจะ ไม่มีความแท้จริงสูงสุดหรือปรมาตสัจจะ

ปัญหาทางอภิปรัชญาเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสนใจอยู่ทุกยุคทุกสมัย แต่ปัญหาทางอภิปรัชญาขึ้นอยู่กับเหตุผล ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์สามัญ เมื่อไม่มีประสบการณ์จึงยากที่จะเข้าความจริง ดังนั้นการยืนยันหรือปฏิเสธ จึงเป็นสิ่งที่ยากจะพิสูจน์ให้เห็นได้จริง พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าปัญหาอภิปรัชญานั้นก่อให้เกิดการถกเถียงไม่รู้จบ เพราะไม่มีใครเห็นประจักษ์ด้วยตนเองหรือผู้ที่รู้ก็ไม่สามารถอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้การกล่าวถึงความจริงบางอย่างหรือปัญหาเกี่ยวกับอภิปรัชญานั้น จึงเป็นการอาศัยเหตุผลเพื่อให้ได้มาถึงความสามารถเฉพาะตนก็ว่าได้ แต่ไม่ได้มาด้วยผลของการปฏิบัติ

วิธีการแบบปฏิบัตินิยม เป็นวิธีการเบื้องต้นในการยุติข้อโต้แย้งทางอภิปรัชญา ซึ่งอาจจะไม่มีวันรู้จบได้ เช่น โลกเที่ยงหรือไม่ วิธีการของปฏิบัตินิยมจึงเป็นความพยายามตีความคิดแต่ละความคิดโยงไปสู่ผลการปฏิบัติ ถ้าความคิดหนึ่งเป็นจริงกว่าความคิดหนึ่งแสดงว่าต้องมีความแตกต่างกันบางอย่างเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ^{๒๖}

ด้วยเหตุนี้ทำให้เราเข้าใจได้ถึงหลักทฤษฎีกับหลักการปฏิบัติทั้งสองสิ่งจะต้องไม่ขัดแย้งกัน บางท่านอาจจะด่วนสรุปว่า พุทธปรัชญาส่งเสริมหลักการนี้ คือ ความจริงทุกอย่างต้องมีประโยชน์ หรือ ความมีประโยชน์ทุกอย่างจะต้องเป็นความจริง แต่นั่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ที่จริงแล้ว ความจริงจะต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์สามารถนำมาปฏิบัติได้ และผลจากการปฏิบัตินั้นต้องนำไปสู่ความสงบสุขและความจริงที่สูงขึ้นไป

^{๒๕} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, **ญาณวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๘๒.

^{๒๖} สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับการศึกษา : ภาทฤษฎีความรู้**, หน้า ๑๐๒.

สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบนั้น มิได้ว่าด้วยเรื่องลึกลับเกินวิสัยประสาทสัมผัสของมนุษย์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับว่าด้วยปรากฏการณ์ธรรมดาของชีวิตที่ทุกคนสามารถรู้เห็นและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ นั่นคือความดับสิ้นไปแห่งทุกข์นั่นเอง มรรคหรือทางปฏิบัติเพื่อความดับเหตุทุกข์ ก็เป็นแบบการปฏิบัติธรรมดาที่อยู่ที่กาย วาจา ใจของมนุษย์ที่ทุกคนสามารถทำให้เกิดมีขึ้นได้ ถ้ามีความตั้งใจจริงไม่ใช่เหลือวิสัยของคนธรรมดาสามัญเลย

๓.๖ ทศนะอุตรภาพนิยม (Transcendentalism)

อุตรภาพนิยม นิยามตามความหมายศัพท์ปรัชญา หมายถึง

๑) ภาวะที่อยู่พ้นขอบข่ายของโลกหรือธรรมชาติ

๒) ภาวะที่พ้นจากโลกียวิสัย^{๒๓}

วีระชาติ นิ่มอนงค์ได้กล่าวว่า การที่พระองค์ไม่สงสัยและรู้แต่หนึ่งเสียน่าจะตีความได้ว่าพุทธศาสนาเป็นอุตรภาพนิยม (Transcendentalism) หรือ ฌานนิยม (Mysticism) คือสิ่งนั้นมีอยู่จริงและสามารถเข้าถึงได้ แต่เราไม่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยคำพูดหรือภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง หากแม้ว่าพูดไปก็อาจทำให้คลาดเคลื่อนหรือผิดไปจากความจริงของสิ่งนั้น แต่เราก็สามารถที่จะเข้าถึงได้ด้วยการหยั่งรู้ เพราะสิ่งนั้นเป็นสภาพเหนือการบรรยายแต่เข้าใจได้ด้วยการปฏิบัติสิ่งนั้นเป็นประสบการณ์เฉพาะตัว ที่จะต้องเข้าถึงด้วยการพินิจทางจิตโดยอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำหนดรู้ ซึ่งสิ่งนี้เป็นหลักและวิธีการทางปรัชญาของศาสนาทั้งหลาย โดยเฉพาะ^{๒๔}

วิทช์ วิศทเวทย์สรุปว่า มิใช่ว่าพุทธศาสนาจะไม่เชื่อว่ามีสิ่งที่อยู่พ้นประสาทสัมผัสธรรมดา เป็นแต่เพียงว่าสิ่งเหล่านี้อธิบายด้วยประสาทสัมผัสธรรมดาไม่ได้ อธิบายด้วยเหตุผลตรรกะและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้ แต่สิ่งนี้มีและผู้ประสมมาแล้วคือพระพุทธองค์และพระอรหันต์ทั้งหลาย การจะรู้ได้ต้องรู้ได้ด้วยตนเอง สำหรับศาสนาพุทธ ความจริงขั้นสูงสุดมิได้อยู่พ้นประสบการณ์ของมนุษย์ แต่อยู่พ้นโวกหาร และคำอธิบายของมนุษย์เป็นสิ่งที่แต่ละคนจะต้องทดสอบด้วยตนเอง^{๒๕}

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๕๘.

^{๒๔} วีระชาติ นิ่มอนงค์, พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย, หน้า ๑๗๗.

^{๒๕} อึ้งใน, สุวรรณมา สถาอาณนท, สรรพทศกับปัญญา : บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

ยังมีนักวิชาการที่ได้แย้งว่า ปัญหาการไม่ให้ค่าความจริง แก่อุตตรภาวะ (Transcendentalism) (ซึ่งสำหรับเอกเทวนิยมคือเครื่องซึ่งไปถึงพระเจ้า) นั้นมาจากการแยกมอง อุตตรภาวนั้นในลักษณะที่แตกต่างจากโลกประจักษ์โดยสิ้นเชิง การมองเช่นนี้มีแต่จะจำกัด อุตตรภาวะให้อยู่ในโลกที่มนุษย์สามัญเข้าถึงไม่ได้

ในหนังสือพุทธวิภาษวิธี ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะอุตตรภาวนิยมที่เกิดขึ้นกับการ ตอบปัญหาเกี่ยวกับอภัยกตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อของพระพุทธเจ้าว่า พุทธศาสนาให้ความสนใน น้อยมากในการเถียงความจริงเกี่ยวกับจักรวาล และในการอธิบายสาเหตุแห่งการสร้างโลก พุทธศาสนาถือเอาประโยชน์จากการพิจารณาดูสิ่งที่เราได้รู้ได้เห็นและประสบการณ์ ดังที่ ดร. กลุพหนะกล่าวว่ “อาการหนึ่งของพระพุทธเจ้า เนื่องจากความจำกัดของประจักษ์นิยม คือ อินทรีย์ของมนุษย์จำกัดมากกว่าความไม่สามารถของ concepts ที่จะพรรณนาความจริงเชิง อุตตรวิสัย”^{๑๑}

แสง จันทรงาม กล่าวว่า พุทธปรัชญา มิได้เป็นเพียงทัศนะ หรือทิวทัศน์ต่อชีวิตที่เกิด จากความคิดเท่านั้น แต่เป็นระบบความรู้ซึ่งเกิดจาก “ญาณ” ซึ่งเป็นผลของการปฏิบัติทางจิต อย่างลึกซึ้งและสูงส่ง ปรัชญาอื่นเกิดจากการคิดของคนธรรมดาสามัญซึ่งยังมีกิเลส ยังมีการ ดำรงชีวิตแบบคนธรรมดาสามัญ แต่พุทธปรัชญาเกิดจากการปฏิบัติไปโดยลำดับขั้น ตั้งแต่มี ความเห็นชอบ ความคิดชอบ การพูดชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายาม ชอบ การตั้งสติชอบ และการฝึกจิตชอบ จนกระทั่งเกิดญาณชอบในที่สุด เพราะฉะนั้นพุทธ ปรัชญาจึงไม่ใช่ผลของการนั่งคิดแล้วเห็นขึ้นมามีอย่างง่าย ๆ แต่เป็นผลของการปฏิบัติพร้อมทั้ง กาย วาจา ใจ ครบบริบูรณ์^{๑๒}

วสิน อินทสระ อธิบายในหนังสือพุทธปรัชญา ว่าอภัยกตปัญหาเหล่านี้ มิใช่ เป็นสิ่งที่จะเข้าถึงได้ด้วยเหตุผล แต่เป็นเรื่องที่ต้องรู้กันด้วยญาณ (intuition) การมัวมานั่งเถียง กันด้วยเหตุผลข้างๆ คูๆ แบบตาบอดคลำช้างจึงเป็นเรื่องเสียเวลาเปล่าไม่ก่อประโยชน์ในชีวิต จริง^{๑๓}

^{๑๑}จินดา จันทร์แก้ว, **พุทธวิภาษวิธี**, หน้า ๘๒.

^{๑๒}แสง จันทรงาม, **ประทีปธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๖), หน้า ๖๖.

^{๑๓}วสิน อินทสระ, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗), หน้า ๖๘๑.

๓.๗) ทักษะมนุษยนิยม (Humanism)

มนุษยนิยม นิยามความหมายตามศัพท์ปรัชญา หมายถึง^{๓๓}

๑) ทักษะที่ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า และมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง โอบอ้อมอภัยเหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ต้องอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด

๒) มนุษยนิยมตามทรรศนะของกลุ่มศาสนาบางกลุ่มถือว่า มนุษย์จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ก็แต่โดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา

วาริญา ภวภูตานนท์ นักมนุษยนิยมกล่าวว่า “ศาสตร์ใดที่เน้นการศึกษาเพื่อ “ความเป็นมนุษย์” อย่างแท้จริง เรียกว่า มนุษยนิยม (Humanism) เช่น ปรัชญาแนวมนุษยนิยม (Humanistic Philosophy) จิตวิทยาแนวมนุษยนิยม (Humanistic Psychology) การแพทย์แนวมนุษยนิยม (Humanistic Medicine) การสาธารณสุขแนวมนุษยนิยม (Humanistic Public Health) เป็นต้น แนวทางนี้ จึงหมายถึง “สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์” เกี่ยวข้องกับ “ธรรมชาติมนุษย์” และเกี่ยวข้องกับ “พฤติกรรมของมนุษย์” ที่แสดงออกมาทั้งทางด้านกายภาพ จิตภาพ และสังคมภาพ อย่างเป็นแบบแผนและกระบวนการที่ศึกษาได้”^{๓๔}

ปรัชญาอินเดียโบราณไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่จะให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ อย่างพระเจ้าที่ถือว่าเป็นผู้กุมชะตาชีวิตของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า พรหมลิขิต มนุษย์ไม่สามารถลิขิตชะตาชีวิตตัวเองได้

พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล (อุ้นคำ) ได้แสดงทัศนะดังกล่าวในหนังสือ จุดเด่นของพระพุทธศาสนาว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มนุษย์เป็นผู้กำหนดชีวิตตนเอง ความสุข ความทุกข์ ก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่มนุษย์เป็นผู้ก่อ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพระเจ้าดลบันดาลหรือพรหมลิขิตแต่อย่างใด การมองความสุข ความทุกข์ของมนุษย์ตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริงตามทัศนะของพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้เป็นการมองอย่างกลางๆ ไม่เอนเอียงสุดโต่งออกนอกหลักการของเหตุผล^{๓๕}

^{๓๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๔๔.

^{๓๔} วาริญา ภวภูตานนท์ ฌ มหาสารคาม, ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ในพระไตรปิฎก, ในเก็บเพชรในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๔.

^{๓๕} พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล (อุ้นคำ), จุดเด่นของพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๑๗.

สนธิ ศรีสำแดง กล่าวถึงทัศนะดังกล่าว พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ ให้มนุษย์ได้ตระหนักในคุณค่าและความสามารถของตนเอง ไม่ต้องอาศัยอำนาจลึกลับหรืออำนาจเหนือธรรมชาติจากภายนอกและเมื่อบรรลุเองแล้วประจักษ์ชัดแล้วไม่จำเป็นต้องเชื่อใคร ไม่ต้องอ้างอิงถึงใครอีก นี่เป็นการพึ่งพาอาศัยตนเองเพื่อการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดด้วยตัวเอง^{๓๖}

ในหนังสือพุทธธรรมได้อธิบายถึงศักยภาพของมนุษย์ ในการสร้างผลสำเร็จตามความสามารถของตนเองหากคิดว่ายังมีโลกหน้าอยู่ โดยไม่ต้องหวังพึ่งสิ่งอื่นว่า ถ้าความห่วงใยในเรื่องชีวิตหลังจากโลกนี้มีอยู่ ก็จงทำชีวิตดีงามอย่างที่ต้องการนั้นให้เกิดมีเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาด้วยการประพฤติปฏิบัติแต่บัดนี้ จนมั่นใจตนเองว่าจะต้องไปได้โดยไม่ต้องกังวลหรือหวาดหวั่นต่อโลกหน้านั้นเลย ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเข้าถึงผลสำเร็จเหล่านี้ แม้ว่าความสามารถจะต่างกัน จึงควรให้ทุกคนมีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตนอย่างดีที่สุด^{๓๗}

ดังเราจะเห็นในคำถามของอภัยกตปัญฺหา ที่ว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเหมือนหรือแตกต่างกัน ฯลฯ ความสำคัญไม่ใช่อยู่ที่ตัวมนุษย์ แต่เป็นการให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกที่ไกลตัว ไม่สามารถนำมาเชื่อมกับความเป็นจริงที่มนุษย์ต้องเกิด ต้องเจ็บ ต้องแก่ และตายได้

อภัยกตปัญฺหา ถือว่าเป็นส่วนที่ทำให้ศักยภาพของมนุษย์นั้นไม่มีคุณค่าแก่ความเป็นอารยะ เหตุใดก็ด้วยกลุ่มที่เห็นว่าโลกเที่ยง โลกมีที่สุด ชีวิตที่เป็นอมตะ เป็นการให้ความสำคัญกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เป็นการมอบความไว้วางใจให้กับความจริงชนิดถาวร (พรหมัน หรือ ปรมัตถ์ หรือ อัตตา) จนกระทั่งมองข้ามศักยภาพของตัวเองไป ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นเป็นตรงกันข้ามกับกลุ่มแรก คือเห็นว่า โลกไม่เที่ยง โลกไม่มีที่สุด ชีวิตไม่มีแก่นสาร เป็นเพียงการรวมตัวของบางสิ่งบางอย่างเท่านั้น ตายแล้วไม่เกิด ตายแล้วก็คือการสิ้นสุด นั่นก็เป็นการหมดหวัง สิ้นหวัง มองไม่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงไป จึงใช้ชีวิตให้ไร้ประโยชน์ คนเหล่านี้สมควรอย่างยิ่งที่ไม่ต้องบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์

^{๓๖} สนธิ ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับการศึกษา : ภาคทฤษฎีความรู้**, หน้า ๑๑๑.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖.

ด้วยความคิดเหล่านี้ที่มองคุณค่าของมนุษย์ที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง และไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีวิตในการดำเนินชีวิตเท่าไรนัก การที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสในเชิงมนุษยนิยมก็เพราะ คำถามเหล่านี้ไม่ได้ส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ ในอันที่จะนำมาสู่ความสำเร็จตามความสามารถมาสู่ตนเองได้ ไม่ต้องไปหวังพึ่งพาสิ่งอื่น อพยาคตปัญหาถือว่าปิดกั้นสิ่งเหล่านี้ไม่ให้เกิดขึ้น มนุษย์ไม่มีอิสรภาพเพราะถูกกำหนดโดยปัจจัยภายนอกเอาไว้แล้ว

มีปรัชญาอัตถิภาวะนิยมที่กล่าวถึงความเป็นอิสระของมนุษย์ โดยไม่ต้องไปหวังพึ่งพาสิ่งภายนอก และให้ความสำคัญแก่มนุษย์ โดยชาตรีเชื่อว่า มนุษย์คือเสรีภาพ มนุษย์กับเสรีภาพเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ เสรีภาพคือพื้นฐานของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนสร้างตัวเองขึ้นมาตามอุดมคติด้วยการกระทำที่เป็นอิสระของมนุษย์เอง ลักษณะสำคัญของมนุษย์ คือสามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งอื่น มนุษย์จะดีหรือชั่ว ก็เพราะการกระทำของเขาเอง เสรีภาพที่มนุษย์มีอยู่มิได้หมายถึงการกระทำตามใจตัว แต่หมายถึงความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงต่อการกระทำของตัวเองด้วย^{๓๘}

พุทธปรัชญาตั้งเป้าหมายสูงสุดไว้ที่การดับทุกข์ และวิธีปฏิบัติสู่การดับทุกข์นั้น เป็นที่ต้องพึ่งตัวเอง เพราะนั้น การบรรลุธรรมในทางพุทธปรัชญาต้องขึ้นกับประสบการณ์ส่วนตัว หากไม่ได้ปฏิบัติด้วยตนเองแล้ว ประสบการณ์เหล่านี้ก็ยังถือว่าเป็นประสบการณ์ของคนอื่นอยู่ดี แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงประสบด้วยตนเองมาแล้ว พระองค์ทรงรู้อย่างเห็นจริงด้วยตนเองแล้วจึงทรงสั่งสอนผู้อื่นเพื่อให้รู้อย่างเห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น มีหลักการไม่เลื่อนลอย เป็นเหตุเป็นผลที่ผู้ฟังตรงตามได้ และธรรมเหล่านี้แหละที่ต้องนำไปปฏิบัติได้รับผลจริง และเกิดประโยชน์สมควรแก่การปฏิบัติ

^{๓๘} อติศักดิ์ ทองบุญ, คู่มืออภิปรัชญา, หน้า ๖๔.

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธรเจ้าต่ออภัยาคตปัญหา

๔.๑ ความหมายของคุณสมบัติภาพ

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงความหมายของคำว่าคุณสมบัติภาพ โดยจะให้ความหมายลักษณะรวมหมายถึง คำอธิบายที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือการปฏิเสธสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนกัน

ในรูปแบบของการปฏิเสธ โดยอาศัยการนิ่งสงบนั้น อาจเกิดจากสภาวะหลายอย่าง เช่นสภาวะที่ทรงไว้ซึ่งความเงียบ ความอดกลั้นจากการพูดหรือจากเสียงอื่นๆ เป็นสภาวะไร้เสียง ขณะที่ความเงียบของเขาเป็นเหตุแห่งความอยากรู้การหลีกเลี่ยงจากการพูด การถูกถาม ความคลุมเครือ การลี้ภัยที่จะทำความรู้กับบางสิ่ง การระงับการโต้ตอบ รวมทั้งไม่ต้องการที่จะสื่อสาร หรืออาจจะอยู่ในสภาวะที่กำลังเข้าสู่สมาธิถึงขั้นถอดดวงจิต

ความหมายเหล่านี้เป็นคำคุณศัพท์ที่ใช้ในการบรรยายในหลายๆ ลักษณะของการปฏิเสธ นั่นหมายถึงว่าเราจะใช้ในรูปแบบใดทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม ทักษะคิดต่างๆ ทางกรรเจรจา ดังนั้น จึงพอแต่ก็พอจะสรุปถึงความหมายได้อย่างชัดเจนถึง การไม่ต้องการที่จะสื่อสารหรือโต้ตอบกับอีกฝ่ายด้วยการแสดงอาการนิ่ง

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายที่แสดงถึงการปฏิเสธของพระพุทธรเจ้าต่อปัญหาดังกล่าว ฐปณียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งหรือพบเสียไม่ควรตอบ เช่น ถามว่า ชีวะกับสรีระคือสิ่งเดียวกัน ไช้ใหม่ ฟังยับยั้งเสียไม่ต้องตอบ^๑

คำว่านิ่ง หรืออยู่นิ่งๆ ตามความหมายของพุทธทาสภิกขุ ที่อธิบายไว้ในหนังสือแก่นพุทธธรรมพอจะสรุปได้ดังนี้ คำว่านิ่งหรืออยู่นิ่งๆ หมายความว่าไม่รับเอาอารมณ์เข้ามา หรือว่าอารมณ์มากระทบก็ให้มันตายด้านเหมือนคลื่นกระทบฝั่ง^๒

คำว่า “คุณสมบัติ,คุณสมบัติภาพ หมายถึง อาการนิ่งซึ่งแสดงถึงการยอมรับ หรือสงสยก็ได้ ในการอธิบายในความหมายบางอย่างที่ใช้คำว่าคุณสมบัติ เป็นการใช้ในลักษณะในการสงสย คือไม่ใช่ไม่เห็นด้วยหรือเห็นด้วย แต่ในขณะที่ใช้อาจจะเกิดความลังเล สงสย เพื่อรอการวิเคราะห์ ข้อมูลจึงใช้อาการนิ่ง ดังข้อความที่ว่า ทั้งนี้เพราะผู้เขียนเชื่อว่าการยอมรับโดยคุณสมบัติปราศจากข้อสงสยใดๆ อาจมิใช่อาการแห่งความเข้าใจถึงที่ตนอ้างว่า ยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อบรม

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๗๑๔.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, **แก่นพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๔.

ธรรมพร้อมรับมานั้นเป็นการอ้างถึงสัจธรรมอันสูงสุด ความสงสัยทำลายมิใช่การดูหมิ่นหยาดเหยียด ตรงกันข้าม เป็นอาการแห่งความเคารพในสัจธรรมนั่นเอง”

ความหมายของความเงิบในเชิงปฏิฐาน อันหมายถึงประสบการณ์ของบุคคลในสังคมอื่นจะเรียก บุคคลนั้นว่า “มุณี” โดยคำว่า มุณี(บุคคลผู้บัญญัติความเงิบไว้) ได้บรรยายว่า “พระมุณีทั้งหลาย ถูกล้อมรอบด้วยลม อันสวมใส่ เครื่องแต่งกายโสโครก สีเหลือง พระมุณีทั้งหลายติดตามการไปของกระแสลม ลัญจรไปยังที่มีพระผู้เป็นเจ้าของสถิตอยู่ ณ ที่นั้นๆ ด้วยก่อนนั้น สำหรับภาษาสันสกฤต อาจจะเป็นกริยาของคน อันหมายถึงการค้นคิด การนึกคิด การตรึกตรอง อันหมายถึงการฝึกฝนปฏิบัติของผู้เรียนเพื่อแสวงหาความสงบ”

จากการปฏิเสธแนวความคิดแนวโดยอาศัยการนิ่งนั้น ผู้ที่จะทำได้จะต้องเป็นผู้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดจริงๆ ในอินเดียโบราณจะเรียกผู้ที่บรรลุธรรมสูงสุดว่า “มุณี” ซึ่งแปลว่า ผู้สงบและไม่เคยมีปรากฏการณ์ถึงตอบปัญหาในเชิงปฏิเสธที่อาศัยความเงิบ เป็นกริยาอาการของการตอบ แม้แต่เจ้าลัทธิทั้งหลายต่างก็ใช้วาทะ ปะทะกัน โดยการอ้างเหตุผลที่ต่างก็อาศัยการถึงความจริงมาสนับสนุนความคิดของตนเองทั้งสิ้น

มีธรรมเนียมที่โด่งดัง ๒ อย่างของอินเดีย คือ ธรรมเนียมมุณีและธรรมเนียมความจริงเป็นส่วนที่รวมเป็นสภาวะ (สถานะภาพ) ของการฝึกฝน (ทักษะ) และสิ่งเชิดชู ด้านการแสวงหาสิ่งสูงสุดของเป้าหมายของชีวิต คือการเข้าใจความความเป็นจริง โดยมากกว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เข้าสู่ความสงบสุข โดยไม่มีคำพูดใดที่จะแสดงออกได้ถึงประเด็นที่สำคัญจริง ดังนั้นความจริงก็สามารถนำไปสู่ความเงิบ หรืออาจจะอยู่ในกรณีหนึ่งของพระพุทธองค์นั้นคือความเงิบก็สามารถนำไปสู่ความจริงอีกด้วย^๕

หนังสือมิลินทปัญหา รัมมวิโมกข์ฉบับรวมเล่ม ให้ความหมายในการตอบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องของอภิปรัชญา ว่า ฐาปนียพยากรณ์ อันแปลว่า แก่ด้วยการพักไว้นั้น คือเมื่อมีผู้ถามก็นิ่งเสียไม่ตอบ เพราะไม่มีประโยชน์อันใดในการตอบ อีกอย่างหนึ่ง ไม่เคยตอบหรือเคยอธิบาย หรือเคยแสดงไว้ในที่อื่นมามากแล้ว เมื่อมีผู้ถามถึงก็ไม่ตอบ เพราะเห็นว่าได้เคยตอบเคยอธิบาย เคยอธิบายที่อื่นมามากแล้ว ปัญหาว่าโลกยังยืน หรือไม่ยังยืนเป็นต้นนั้น พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า การตอบออกไป ก็ไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น

^๓ สุวรรณ สถาอาณนที, ศรีธรรมาภิบาล: บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา, หน้า ๑๓.

^๔ Phra Duangkham Saenyod, “An Interpretation of Buddha’s Silence in Theravada Buddhism-A Study”, p 32.

^๕ Ibid., p 36.

อภัยกตกรรม เป็นเชิงของการกระทำ จะหมายถึง กรรมที่เป็นกลางๆหรือการกระทำที่ไม่อาจจัดได้ว่าดีหรือชั่วทางศีลธรรม เป็นการกระทำที่เกิดจากอภัยกตเจตนา หรือเจตนาที่เป็นกลางๆ ซึ่งไม่จัดอยู่ในฝ่ายกุศลหรืออกุศล^๖

จากความหมายเชิงปฏิเสธ อภัยกตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ ทำให้ต้องทำความเข้าใจว่า พุทธปรัชญานั้นยอมรับอินทรีย์สัมผัสหรือวิธีประจักษ์ (perception) และอนุมาน (inference) ว่าเป็นแนวให้ความรู้ในโลกนี้ได้ เพียงแต่ว่าหากว่าจิตใจที่เต็มไปด้วยอารมณ์ เช่น ชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ โทสะ โมหะและความกลัว ย่อมเป็นอุปสรรคที่จะเห็นสิ่งต่างๆตามเป็นจริงได้ “อภัยกต” คือไม่ดีไม่ชั่ว เป็นกลางๆ ไม่มีกริยาโต้ตอบ ไม่กระทำสิ่งใดไปในหลักของ “กรรม” ทางพระพุทธศาสนา มนุษย์จะกระทำสิ่งใดลงไปจะต้องอาศัยเจตนาเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งก็มีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายไม่ดี หรือกุศลกับอกุศล คำว่า อภัยกต จึงอยู่ระหว่างสองฝ่ายนี้ หากจะเป็นมองว่าเป็นสิ่งเดียวกับ หลักปฏิจสุมุขบาทก็น่าจะได้ คือมองจากฐานเชิงปฏิฐาน ด้วยอาศัยหลักเหตุปัจจัยของ ปฏิจสุมุขบาทเข้ามาอธิบายคำว่าตรงกลางระหว่างสองสิ่งนี้

ในความหมายหนึ่งของผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นส่วนที่ทำให้พระพุทธเจ้าไม่ตรัสอภัยกตปัญหา คือ คำว่าสันติภาพ แปลว่าสงบ^๗ ซึ่งน่าจะเกิดจากที่พระองค์ทรงไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่ถือตามคตินั้นๆ พระพุทธเจ้าต้องการให้เกิดมีสันติภาพ ที่เป็นความสงบกับกลุ่มคนทั้งหลาย หากเป็นดังนี้ ผู้ที่เป็นแบบอย่างของการมุ่งสู่สันติภาพบุคคลแรก น่าจะถือว่าเป็นพระพุทธองค์ที่เป็นตัวอย่างที่ดี ในการแสดงถึงการนำสันติภาพเข้ามาใช้สำหรับการเกิดข้อขัดแย้งระหว่างความคิด อันอาจจะเป็นสาเหตุในการแยกกลุ่ม แยกเหล่า แยกพรรค แยกพวก เหมือนดังที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบันก็ได้

๔.๒ ท่าทีของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา

ท่าทีของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหานั้นมี ๒ ประเด็นหลักคือ ทรงนิ่งไม่ตอบ หรือที่เรียกว่านิ่งโดยคุณิยภาพ และตอบแต่เป็นการเลี่ยงไปแสดงหลักธรรมอื่น

๔.๒.๑ ทรงนิ่งโดยคุณิยภาพ(รูปนียะ)

หลักฐานในพระไตรปิฎกที่แสดงถึงที่พระองค์ทรงนิ่ง ที่ไม่ทรงตอบต่อปัญหาอภัยกตปัญหา ที่แสดงไว้ในที่ต่างๆ ดังนี้

^๖ สุนทร ฌ รังสี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๓๓.

ในโปกฺกฐปาทสูตร เมื่อโปกฺกฐปาทปริพาชกและบริวาร ทูลถามว่า โลกเที่ยงนี้เท่านั้น เป็นจริง สิ่งอื่นเปล่ากระนั้นหรือ โลกไม่เที่ยงนี้เท่านั้นเป็นความจริงสิ่งอื่นเปล่ากระนั้นหรือ โลก มีที่สุด...โลกไม่มีที่สุด...ชีพอันนั้น สรรพก็อันนั้น...ชีพอย่างหนึ่ง สรรพอย่างหนึ่ง...สัตว์เบื้องหน้า แต่ตายไปมีอยู่...สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่...สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี.... สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่เนี่ย เท่านั้นเป็นจริง สิ่งอื่นเปล่ากระนั้นหรือ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

โปกฺกฐปาทะ ข้อนี้เราไม่พยากรณ์เพราะข้อนั้นไม่ประกอบด้วยอรรถ ไม่ประกอบด้วยธรรมไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ไม่เป็นไป เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ ความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พยากรณ์^๔

ในจูฬมาลุงกโยวาทสูตร คำถามของพระมาลุงกยบุตร นำอภัยาคปัญหา ทั้ง ๑๐ ข้อ เข้าไปทูลถามต่อพระพุทธเจ้า ทิฐิเหล่านี้ ได้แก่ โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรรพก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรรพอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้า แต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ ตานไปมีอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่มีอยู่ก็ไม่ใช่ ต้องการให้พระพุทธเจ้าตอบ ถ้าพระองค์ไม่รู้ก็จงตอบตรงๆว่า ไม่รู้ ถ้าพระองค์รู้ก็ขอให้ตอบว่า รู้ ถ้าไม่ตอบปัญหา ๑๐ ข้อนี้ ก็จะขอลาสิกขา แต่พระพุทธเจ้า ก็ไม่ทรงตรัสตอบ^๕

ในอนันตสูตร คำถามของวัจจโคตรปริพาชกถามเรื่อง อัตตามีหรืออัตตาไม่มี พระพุทธเจ้าทรงนิ่งไม่ตอบ เพราะทรงรู้ว่าเมื่อตรัสตอบก็จะทำให้ผู้ถามนั้นเข้าใจผิดคิดว่า พระองค์มีความเห็นตรงกับลัทธิโคตลัทธิหนึ่ง พระองค์จึงนิ่งเสีย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “วัจจ โคตรปริพาชกได้ทูลถามว่า อัตตามีอยู่หรือ พระพุทธเจ้าได้ทรงนิ่งไม่ตรัสตอบ วัจจโคตรได้ทูลถามอีก ก็อัตตาไม่มีหรือ แม้ครั้งที่สอง พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงนิ่งเสีย ครั้งแล้ว วัจจโคตรก็ได้ลุก ขึ้นจากที่นั่งหลีกไป”^๖

ปัญหานี้ หากพระพุทธเจ้าตรัสว่า อัตตามีอยู่ คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกเขา สมณพราหมณ์ผู้เป็นสัสสตทิฏฐิ ในทางตรงกันข้ามหากพระองค์ตรัสว่า อัตตาไม่มี คำตอบนั้นก็

^๔ที.สี. (ไทย) ๘ / ๒๕๒ - ๒๕๕ / ๒๖๕ - ๒๗๑.

^๕ม.ม. (ไทย) ๑๓ / ๑๔๗ - ๑๕๒ / ๑๑๗ - ๑๒๒.

^๖ส.สพ. (ไทย) ๑๘ / ๘๐๑ - ๘๐๒ / ๔๒๕ - ๔๓๐.

จักไปตรงกับพวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นอุจเฉติภูฏี และยิ่งจะทำให้วัจจโคตรเพิ่มความหลงงมงาย เพราะความเชื่อเดิมเป็นทุนอยู่แล้ว

๔.๒.๒ ทรงเลียงโดยการแสดงหลักธรรมอื่น

ในชาลิสสูตร คำถามของปริพาชก ๒ รูป ได้ทูลถามปัญหาชีวิตกับร่างกายนี้เป็นอันเดียวกันหรือคนละอัน ซึ่งพระพุทธองค์ไม่ตรัสตอบ แต่พระองค์ทรงอธิบายเรื่องอื่นที่เป็นสารประโยชน์แก่ผู้ถาม ดังนี้

มันทียะปริพาชกและชาลียะปริพาชก ทูลถามว่า ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้นหรือว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่งหรือฯ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ตถาคตตรัสรู้เองโดยชอบ...เป็นศาสดาของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้จำแนก พระธรรมฯ คหบดี บุตรคหบดี หรือผู้เกิดเฉพาะในตระกูลใด ตระกูลหนึ่ง ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว สรัทธาในพระตถาคต...ออกบวชเป็นบรรพชิต ดำรวมในปาฏิโมกข์ มีศีล คຸ້มครองทวาร มีสติสัมปชัญญะ ภิกษุ นั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธีปราศจากอุปกิเลส ตังมั่น...ย่อมโน้มจิตไปในญาณ ย่อมรู้ซัคคอรียสัจจ ๔ ตามความเป็นจริง จิตย่อมหลุดพ้น จากอาสวะ ๓ มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้วฯ กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ภิกษุรู้เห็นอย่างนี้ ภิกษุ นั้นควรหรือจะกล่าวว่าชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น หรือว่าชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง^{๑๑}

ในเขมาเถรีสูตร คำถามของพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถาม เรื่องการเกิดและการตาย สัตว์ทั้งหลายเมื่อตายไปจะเกิดอีกหรือไม่ฯ พระพุทธเจ้าไม่ตรัสตอบปัญหานี้ แต่จะเลียงโดยการแนะนำหลักธรรมอื่นแทน ดังที่พระเจ้าปเสนทิโกศล ทูลถามว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกหรือไม่...สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เกิดอีกหรือฯ...สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีหรือฯ...สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หา มิได้หรือฯพระพุทธเจ้าตรัสว่า

ปัญหาข้อนี้เป็นปัญหาที่ตถาคตไม่พยากรณ์ฯ ตถาคตจักข้อนถามมหาบพิตรใน ปัญหาข้อนั้นบ้าง...มหาบพิตรทรงมีนักคำนวณ นักประเมิน หรือนักประมาณใดๆ ซึ่งไม่สามารถจะคำนวณเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาว่า เม็ดทรายมี ประมาณเท่านี้ฯลฯหรือว่ามี ทรายประมาณเท่านี้แสนเม็ดหรือไม่ฯ

ป. ไม่มีเลย พระเจ้าข้าฯ

^{๑๑}ที.สี. (ไทย) ๕ / ๒๕๖ / ๒๐๘.

พ. มหาบพิตร บุคคลเมื่อจะบัญญัติสัตว์ ฟังบัญญัติด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณใด...รูป เวทนา สัญญา สังขารวิญญาณนั้นอันตลาคตละได้แล้ว ตตรากแล้ว กระทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คุณกรมหาบพิตร ตลาคตพ้นแล้วจากการบัญญัติว่าเป็นวิญญาณเป็นของลึกลับ หยั่งถึงได้ยาก คุณ มหาสมุทฺธ ฉะนั้น สัตว์ตายแล้วย่อมเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกก็ดี ย่อมไม่ควรถามฯ^{๑๒}

ในโรหิตัสสสูตร ที่เทวบุตรคนหนึ่งถามถึงสถานที่อยู่ของโลก จักรวาล ที่จะทำใ้ คนนั้นชีวิตเป็นอมตะนั้นมืออยู่ไหนและอยู่ที่ใด จะเดินทางไปให้ถึงโลกดังกล่าวนี้ได้อย่างไร พระองค์ไม่ตรัสตอบ แต่ทรงแนะนำให้เทวบุตรรู้จักโลกภายในมากกว่าภายนอก ที่ถึงแม้จะ ค้นหาอย่างไรก็ไม่สิ้นสุด เมื่อโรหิตัสสเทวบุตรทูลว่า พระองค์ผู้เจริญ บุคคลสถิตอยู่ ณ ที่ใด หนอจึงไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จืด ไม่อุปบัติ พระผู้เจริญ อันบุคคลจะอาจบ้างหรือไม่ เพื่อที่จะรู้ จะเห็น และจะบรรลุที่สุดโลกได้ด้วยการเดินทางฯ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

โลกที่ว่่านีเราไม่พุดถึงที่นั่น อันเป็นที่สุดของโลกว่า ควรรู้ ควรเห็น ควรบรรลุ ด้วยการเดินทางฯ โรหิตัสสะขอมรับว่า เมื่อชาติก่อนตนเกิดเป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะ มี ฤทธิเหาะได้เร็วจุลจุลขนุ เพียงต้องการอยากรู้จักที่สุดของโลก ขอมอดอาหาร ไม่หลับ นอน เดินทางตลอดร้อยปี ก็ยังไม่ถึงที่สุดของโลกได้ แต่ต้องตายเสียในระหว่างทาง พระคำรัสนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแจ่มแจ้ง ถูกต้องแล้ว เป็นความจริงเช่นนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราบัญญัติเรียกว่า โลก เหตุให้เกิดโลก การดับของโลก และทางให้ถึงความดับโลก ในสรีระร่างกาย มีประมาณวาหนึ่งนี้ และพร้อมทั้งสัญญา พร้อมทั้งใจครอง ฯ แต่ไหนแต่ไรมา ยังไม่มีใครบรรลุถึงที่สุดโลกด้วยการเดินทาง และยังบรรลุถึงโลกไม่ได้ จึงไม่พ้นไปจากทุกข์ ฯ เหตุนั้น คนมีปัญญาดี รู้ชัดเรื่องโลก ถึงที่สุดโลกได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว รู้จักที่สุดโลกแล้ว เป็นผู้ระงับแล้ว จึงไม่หวังโลก นี้และโลกหน้า^{๑๓}

ในพราหมณสูตร มีพราหมณ์ ๒ คนได้ทูลถามว่า พระสมณะโคดมผู้เจริญ ปุณณะกัสสปะและนิครนนาฏบุตร ปฏิญาณตนว่า เรารู้การเห็นในสิ่งทั้งปวงไม่มีส่วนเหลือ เมื่อ เราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะปรากฏติดต่อนี้เองกันไป และเรารู้เราเห็นโลกอันไม่

^{๑๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘ / ๗๕๒ / ๔๐๓.

^{๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๒๕๕ / ๘๘.

มีที่สุดด้วยญาณอันไม่มีที่สุด คนทั้ง ๒ ต่างก็พูดอวดรู้กัน มีวาทจะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

พราหมณ์ ออย่าเลย ข้อที่คนทั้งสองนี้ ต่างพูดอวดรู้กัน มีวาทจะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จนั้น พักไว้ก่อนเถิด เราจักแสดงธรรมแก่ท่านทั้งหลาย ท่านจงใส่ใจฟังให้ดี เปรียบเสมือนชาย ๔ คน ยืนอยู่ในสี่ทิศ เขาต่างก็มีไฟเท้าในการเดินและวิ่งเร็วพอๆกัน เดินทางเร็วกว่าลูกศรที่วิ่งออกจากแฉ่งคันศร คนทั้งสี่นั้นกล่าวว่า เราจะเดินทางไปให้ถึงที่สุดของโลก เขาเว้นการดื่มกิน การถ่าย การหลับ การพักผ่อนทางไปตลอด ๑๐๐ ปี ยังไม่ทันถึงที่สุดของโลกเลย ก็ต้องตายลงในระหว่างการเดินทาง ฯลฯ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรายังไม่เห็นว่าคุณจะถึงที่สุดของโลกด้วยการวิ่ง (ไปเร็วเหมือนลูกศรออกจากแฉ่ง) เห็นปานนั้น และเรายังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกก็ไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

กามคุณ ๕ นี้ เรียกว่า โลก ในวินัยของพระอรียเจ้า กามคุณ ๕ ประการ คือ รูปที่รู้แจ้งด้วยจักขุ เสียงที่รู้แจ้งด้วยหู กลิ่นที่รู้แจ้งด้วยจมูก รสที่รู้แจ้งด้วยลิ้น โผฏฐัพพะที่รู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ชั่ววน ชวนให้กำหนด ฯลฯ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม จากอกุศลธรรม บรรลुरुูปมาณ ๔... บรรลुरुูปมาณ ๔ ภิกษุนี้เข้าใจว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้วและอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่เรากล่าวว่า ภิกษุนี้ยังข้องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ส่วนภิกษุผู้ล่วงแล้วจากอรูปมาณ ๔ ทั้งปวง บรรลุสติปัญญาเวทิตินิโรธอาสวะของเขอลิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และข้ามพ้นคัมภีร์เครื่องข้องอยู่ในโลกแล้ว^{๑๔}

โลกของพระพุทธเจ้าไม่ใช่โลกอย่างที่พราหมณ์เหล่านั้นเข้าใจ โลกอย่างที่พราหมณ์นั้นเข้าใจ พระพุทธเจ้าก็เข้าใจเช่นเดียวกัน แต่การเดินทางเพื่อต้องการจะรู้โลกว่าสิ้นสุดตรงไหนนั้นคงไม่สามารถรู้ได้ เพราะต้องตายเสียก่อน นั้นเป็นโลกภายนอกยิ่งแสวงหา ยิ่งถูกความทุกข์เข้าทับถม ทรงแนะนำให้รู้จักโลกภายใน คืออาศัยอายตนะรู้เท่าทันกามคุณ ๕ รู้ด้วยปัญหาคือความเป็นจริง ก็จะล่วงพ้นจากทุกข์ได้

^{๑๔} อัง นวก. (ไทย) ๒๓ / ๒๔๒ / ๓๕๖ - ๓๕๘.

ในอัครวิจลสูตร ที่วิจลจะถามถึงการไปเกิดของบุคคลผู้มีจิตหลุดพ้นแล้ว ว่าไปเกิดที่
ไหน พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า

วิจลจะ คำว่า จะเกิดหรือไม่เกิด เกิดก็มี ไม่เกิดก็มี เกิดก็ไม่ใช่ไม่เกิดก็ไม่ใช่ ดังนี้ไม่
ควรถามเลย เพราะว่าธรรมนี้ลุ่มลึก ยากที่จะรู้เห็น สงบระงับ ประณีต ไม่ใช่ธรรมที่จะ
หยั่งถึงได้ด้วยการนึกคิด บัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้ ผู้อื่นนอกจากนี้ รู้ได้โดยยาก...บุคคล
เมื่อบัญญัติว่าสัตว์ ฟังบัญญัติเพราะรูปใด รูปนั้นตถาคตละได้แล้ว มีมูรธาอันขาดแล้ว
ถึงความไม่มี มีความไม่เกิดขึ้นต่อไป ตถาคตพ้นแล้วจากการมีรูป... ฉะนั้น ไม่ควรกล่าว
ว่าเกิด ไม่ควรจะกล่าวว่าไม่เกิด ไม่ควรจะกล่าวว่าเกิดก็มี ไม่เกิดก็มี...^{๙๕}

เมื่อผู้ที่สงสัยถามปัญหาที่ไกลตัวเกินไปและยังคิดอยู่ในความสับสนทั้งสองฝ่าย
พระพุทธเจ้าจะนำเข้ามาแสดงธรรมที่เป็นกลางๆ คือไม่ยึดติดชั่วใดชั่วหนึ่ง และสามารถนำไปใช้
ให้เกิดประโยชน์ได้ ดังที่ตรัสกับพระกัจจายนะ ว่า

แน่ะ ท่านกัจจายนะ โลกนี้โดยมากอิง(ทฤษฎีของตน) ไว้กับภาวะ ๒ อย่าง คือ
อัตถิตา(ความมี) และนัตถิตา(ความไม่มี) เมื่อเห็นโลกสมุทัยตามที่มันเป็นด้วยสัมมา
ปัญญา นัตถิตาในโลกก็ไม่มี เมื่อเห็นโลกนิโรธตามที่มันเป็นด้วยสัมมาปัญญา อัตถิตา
ในโลกก็ไม่มี โลกนี้โดยมากยึดมั่นถือมั่นในอุปายและถูกคล้องขังไว้ด้วยอภินิเวศ ส่วน
อริยสาวก ย่อมไม่เข้าหา ไม่ยึด ไม่ติดอยู่กับความยึดมั่นถือมั่นในอุปาย ความปักใจ อภี
นิเวศ และอนุสัยว่า อัตถิตาของเราย่อมไม่เคลื่อนแคลงสงสัยว่า ทุกข์นั้นและเมื่อเกิดขึ้น
ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับ ก็ย่อมดับ อริยสาวกย่อมมีญาณในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น
เลย เพียงเท่านั้นแล ชื่อว่าสัมมาทิฐิ

ดูก่อนกัจจายนะ ข้อว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ นี้เป็นสุขข้างหนึ่ง ข้อว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี
นี้เป็นที่สุขข้างหนึ่ง ตถาคตยอมแสดงธรรมเป็นกลางๆไม่เข้าไปติดที่สุขทั้งสองนั้นว่า
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ เพราะ
อวิชชานั้นแหละสำรอกดับไปไม่เหลือสังขารจึงดับ เพราะสังขารดับไป วิญญาณจึงดับ
 ฯลฯ^{๙๖}

ธรรมข้อนี้สามารถนำไปสู่การตอบอภัยาคติปัญหาในข้อที่ว่า ชีวะกับสรีระเป็น
สิ่งเดียวกันหรือ หากยึดติดในอัตตาก็คือชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อสุข ทุกข์เกิด

^{๙๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๒๔๔- ๒๕๑/ ๑๘๘- ๑๙๒.

^{๙๖} ต.นิ. (ไทย) ๑๖/ ๔๒ - ๔๔/ ๒๐ - ๒๑.

ขึ้นกับสิ่งใดต่างก็รู้ได้เช่นกันว่าสุขหรือทุกข์ เช่นนิครนนาฏบุตร ตอบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ว่า เมื่อใครจะได้รับความพอใจหรือเสียใจก็จะแสดงออกทางร่างกาย เพราะฉะนั้นชีวะกับสรีระจึงเป็นสิ่งเดียวกัน จึงถือว่าผู้ทำและผู้เสวยผลเป็นตัวละครเดียวกัน ด้วยความที่ว่ามีอึดตาที่เที่ยงแท้ถาวร นั่นก็เท่ากับเปิดทางให้กับอีกฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย เช่น จารวาก และอชิตเกสกัมพล ที่ตอบว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละส่วน มีแต่ผู้กระทำแต่ไม่มีผู้เสวยผล ผู้กระทำและผู้เสวยนั้นเป็นคนละอย่างขาดจากกัน เมื่อความเห็นดังนี้แล้วคำถามทั้งหลายต่างต้องการคำตอบที่ชัดเจนจากพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าก็ทรงตอบเหมือนกัน แต่ทรงเลี่ยงโดยใช้หลักธรรมอื่น เมื่อผู้ถาม ถามว่า พระองค์ผู้เจริญ ชรามรณะ คืออะไร ชรามรณะนี้ของใคร พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ตั้งปัญหายังไม่ถูก ผู้ใดกล่าวว่า ชรามรณะคืออะไร ชรามรณะนี้ของใคร หรือผู้ใดกล่าวว่า ชรามรณะก็อย่าง เจ้าของมรณะก็อย่าง คำพูดทั้งสองแบบนี้มีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีความเห็นว่า ชีวะก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น การครองชีวิตอันประเสริฐ(พรหมจรรย์) ก็มีไม่ได้ เมื่อมีความเห็นว่า ชีวะก็อย่าง สรีระก็อย่าง การครองชีวิตอันประเสริฐ(พรหมจรรย์) ก็มีไม่ได้ ตลาคตไม่เข้าไปติดที่สุดทั้งสองนั้น ย่อมแสดงธรรมเป็นกลางๆว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี

พระองค์ผู้เจริญ ชาติ...ภพ...อุปาทาน...ตัณหา...เวทนา...ผัสสะ...สพายนะ...นามรูป...วิญญาน...สังขาร...คืออะไร? ของใคร? พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ตั้งปัญหายังไม่ถูก เพราะอวิชชาสารอกคัปไปไม่เหลือ ความเห็นที่บิดเบือน สายพร่า ชัดกัน ใดๆก็ตามว่า ชรามรณะคืออะไร ชรามรณะนี้ของใครก็ดี ชรามรณะก็อย่าง เจ้าของชรามรณะก็อย่าง ก็ดี ชีวะอันนั้น สรีระก็อันนั้น ก็ดี ชีวะก็อย่าง สรีระก็อย่าง ก็ดี ความเห็นเหล่านั้นทั้งหมด เป็นต้นถูกกำจัด ถอนรากทิ้ง ทำให้สิ้นซาก ถึงความไม่มี หมดทางเกิดขึ้นได้ต่อไป^{๑๑}

ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นหลักการของพุทธปรัชญา ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเป็นทางสายกลาง ไม่เอนเอียงไปยังฝ่ายทิฏฐิใดทิฏฐิหนึ่ง นั่นคือการอธิบายตามกระบวนการของเหตุปัจจัยอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัย ไม่มองแบบเชิงเดียวหรือแง่มุมเดียว เหมือนดังคำถามของกลุ่มอภยากตปัญหาหากจะตอบก็ต้องตอบเป็นอย่างแง่มุมเดียว เพราะคำถามตายตัวว่าจะต้อง

^{๑๑} ถ.น. (ไทย) ๑๖ /๑๒๕ - ๑๓๓ / ๗๒ - ๗๔.

ตอบอย่างนั้น หากตอบอย่างนั้นคือมองสิ่งนั้นแบบแง่มุมเดียวก็จะทำให้คลาดเคลื่อนจากหลักความเป็นจริง และจะไม่สามารถครอบคลุมได้ทั้งหมด เช่น โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด อะไรจะเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้คำที่เรียกกันว่าโลกเกิดขึ้น เมื่อพระสมิทธิถามถึงการคำว่าโลกที่บัญญัติกัน ที่ว่า พระองค์ผู้เจริญ เรียกกันว่า โลก โลก ด้วยเหตุเพียงไร จึงมีโลกหรือบัญญัติว่าโลก

ดูกรสมิทธิ ที่ใดมีตา มีรูป มีจักขุวิญญาณ มีธรรมอันพึงรู้ด้วยจักขุวิญญาณ ที่นั่นก็มีโลก หรือบัญญัติว่าโลก ที่ใดมีหู...มีจุก...มีลิ้น...มีกาย...มีใจ มีธรรมารมณ์ มีมโนวิญญาณ มีสิ่งอันพึงรู้ด้วยมโนวิญญาณที่นั่นก็มีโลกหรือบัญญัติว่าโลก

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ที่สุดโลก เป็นสิ่งที่รู้ได้ เห็นได้ ถึงได้ ด้วยการไป แต่เราก็ไม่กล่าวเช่นกันว่า บุคคลยังไม่ถึงที่สุดโลก จะทำความสิ้นทุกข์ได้^{๑๔}

นี่คือการแสดงธรรมที่เป็นกระบวนการธรรมที่ไม่สามารถโต้แย้งได้ เป็นการแสดงถึงปัจจัยสัมพันธ์ คือสิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้นพร้อมว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”^{๑๕}

จะไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นเองอย่างลอยๆ อยากรู้ที่มาที่ไป จากกระบวนการที่เป็นกลางๆ นี้เองที่ทำให้คำถามกลุ่มอภัยกตปัญหาได้ถูกปฏิเสธอย่างไม่ไยดี อยากรู้ก็ตามเมื่อมีหลักการก็ต้องมีแนวปฏิบัติ เพื่อให้บุคคลได้ประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง เมื่อประจักษ์ชัดด้วยตนเองแล้วคำถามเกี่ยวกับด้านอภิปรายจะไม่เกิดผู้เห็นประจักษ์ชัดด้วยตนเองแล้ว

๔.๓ วิเคราะห์คุณสมบัติของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา

สำหรับการศึกษาในหัวข้อนี้ เป็นการวิเคราะห์เหตุผลและเหตุปัจจัยทั้งหมด ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบปัญหาเกี่ยวกับอภัยกตปัญหา ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๔ หัวข้อหลัก คือ

- ๑) เหตุผลเชิงปฏิบัติ
- ๒) เหตุผลเชิงอรรถภาพ
- ๓) เหตุผลเชิงความขัดแย้งทางภาษา
- ๔) เหตุผลเชิงประจักษ์นิยม

^{๑๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๕/๔๘.

^{๑๕} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๔๔/๗๗.

๔.๓.๑. เหตุผลเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาทั้งด้านลักษณะ ความหมาย กระทั่งถึงทัศนะต่างๆที่นักวิชาการให้ไว้เกี่ยวกับการไม่ตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหา ทำให้ทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงถือว่าเป็นยอดแห่งนักปฏิบัตินิยม พระองค์ทรงเน้นสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นสาระและประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ไม่ทรงให้ความสนใจมากนัก เกี่ยวกับปัญหาทางด้านอภิปราย ซึ่งอภัยกตปัญหาก็รวมอยู่ในนั้นด้วย เพราะนั่นเป็นเรื่องที่อยู่ไกลตัวเกินไปและไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสักเท่าไร ถึงแม้ว่าอภัยกตปัญหาจะเป็นปัญหาที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัย จะให้ความสำคัญอันดับต้นๆ และถกเถียงกันมาเป็นเวลาช้านาน

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าปัญหาดังกล่าว เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและเป็น การสิ้นเปลืองเวลา หากจะมาถามว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือไม่มีที่สุด สัตว์ตายแล้วเกิด หรือตายแล้วสูญ ฯลฯ เป็นทัศนะที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการแสวงหาทางจิตใจ และไม่ใช่อภัยกตปัญหา

ดังที่ตรัสกับพระมาลุงกยบุตร แม้ว่าบุคคลใดมาถามว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือแตกต่างกัน ฯลฯ ถามจนกระทั่งตาย พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงตอบ เพราะแม้จะมีความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด ฯลฯ ก็ไม่สามารถทำให้ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความทุกข์ ความเศร้าโศก ความคับแค้นใจนั้นหมดไปได้ สิ่งเหล่านี้ก็ยังมีอยู่ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมาเสียเวลาถกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ ปัญหาเร่งด่วนของมนุษย์ก็คือการเพียรพยายามทำที่สุดแห่งทุกข์ คือ ความเกิด ความแก่ความเจ็บ ความตาย ความเศร้าโศก ความคับแค้นใจนั้นก่อน พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้จัดการกับชีวิตของตัวเองเสียก่อน พระองค์ทรงยกอุปมาเปรียบเทียบเหมือนบุรุษถูกลูกศรเสียบหน้าอก ดังใจความว่า

สมมติว่า มีบุรุษผู้หนึ่งถูกยิงด้วยศรอาบยาพิษ บรรดาญาติของบุรุษนั้นจะพาไปหาแพทย์ผู้ชำนาญ มาผ่าตัดเพื่อเอาลูกศรออก แต่บุรุษนั้นกล่าวห้ามญาติว่าอย่าเพิ่งผ่าตัดเลย ต้องสืบหาคนยิงนั้นให้ได้เสียก่อน จึงจะผ่าตัดเอาลูกศรออก

บุรุษนั้นพึงรู้ข้อความนั้นไม่ได้เลย โดยที่สุด เขาจะต้องตายก่อน ฉันทใด บุคคลใดที่กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จักไม่ทรงพยากรณ์ทิว ๑๐ นั้น ฯลฯ แก่เราเพียงใดเรา จักไม่บวชประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย คลายกำหนด เพื่อความดับ ความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ และนิพพาน

มาลงกยบุตร ปัญหาที่เราพยากรณ์ คือ ความเห็นว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ดังนี้ ที่เราพยากรณ์ข้อนั้นเพราะประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย คลาย กำหนด ความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ และนิพพาน เหตุนี้เราจึงพยากรณ์ข้อนั้น^{๒๐}

กิจที่รีบด่วนก็คือต้องถอนลูกศรออกแล้วรีบใส่ยาเพื่อรักษาชีวิตไว้ แทนที่จะมัววุ่นวายสอบถามอยากจะรู้จักคนยิงและรายละเอียดเกี่ยวกับลูกศรที่ใช้ยิง ไม่ยอมถอนลูกศรออก เขาต้องเสียชีวิตก่อนที่จะรู้รายละเอียดทั้งหมด

ผู้ที่แสวงหาอยากจะทำตอบเกี่ยวกับปัญหาด้านอภิปราย เพื่อหาคำตอบโดยไม่ได้ประจักษ์ชัดจะนำไปสู่การคาดเดาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และจะเกิดทัศนคติที่แตกต่างกันเหมือนคนตาบอดคลำช้าง ที่แต่ละคนต่างก็เห็นว่าทศนะของตัวเองนั้นถูก ส่วนคนอื่นผิด สุดท้ายก็จะเกิดการโต้เถียงกันไม่รู้จบสิ้นจนกระทั่งตาย

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงหลีกเลี่ยงการถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาอภิปราย และยังทรงเตือนเหล่าสาวกให้หลีกเลี่ยงการถกเถียงปัญหาเหล่านี้เช่นกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าพระองค์ไม่ทรงรู้แจ้งและไม่เข้าใจปัญหาอภิปรายเหล่านั้น ความจริงแล้ว พระองค์ทรงรู้มากกว่าสิ่งที่พระองค์ทรงสอน ดังที่พระองค์ตรัสกับภิกษุสาวกว่า “สิ่งที่ตถาคตตรัสรู้มีมากมายเหมือนดังใบไม้ในป่า แต่สิ่งที่ตถาคตนำมาสั่งสอนดูใบไม้ในกำมือ และที่ตถาคตไม่ทรงสั่งสอนสิ่งเหล่านั้น เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ความคลายกำหนด ความสงบและนิพพาน”^{๒๑}

จากพุทธพจน์ข้างบนนี้เป็นคำตอบชัดเจนว่า ทำไมพระองค์จึงไม่ทรงให้ความสำคัญกับปัญหาอภิปราย ไม่ใช่ว่าพระองค์จะทรงปกปิดเหล่าสาวกใส่สิ่งที่พระองค์ทรงรู้ แต่เพราะอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งของพระองค์ที่ทรงมีต่อมวลมนุษย์ จึงทรงมุ่งเน้นสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นสาระและประกอบด้วยประโยชน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่มวลมนุษย์ โดยมุ่งสอนสิ่งที่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุดและเป็นปัญญาของมนุษย์โดยตรง และเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าการถกเถียงกันเกี่ยวกับปัญหาด้านอภิปรายนั้นนำไปสู่การคาดเดา การขัดแย้งทางความเห็นและการ

^{๒๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓ / ๑๔๗ - ๑๕๒ / ๑๑๗ - ๑๒๒.

^{๒๑} ส.ม. (ไทย) ๑๕ / ๑๑๐๑ / ๖๑๑.

โต้แย้งไม่มีสิ้นสุดและหาจุดจบไม่ได้ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ก็ยังไม่ได้คำตอบที่เป็นบทสรุปที่แจ่มแจ้งชัดเจน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาให้คนรุ่นต่อไปได้ถกเถียงกันไปเรื่อยๆอย่างไม่รู้จบ

นอกจากนี้ แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไม่เชิงเป็นทฤษฎี แต่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตมนุษย์จริงๆ ทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงสุดคือความพ้นทุกข์ ตามหลักพระพุทธศาสนาปริยัติจึงต้องควบคู่ไปกับการปฏิบัติจึงจะเกิดปฏิเวธ คือผลอันเกิดจากการปฏิบัติ

หากพิจารณาตามความมุ่งหมายแท้จริงของพระพุทธเจ้า ความรู้ทฤษฎีที่ไม่ได้นำไปสู่การลงมือปฏิบัติก็ว่างเปล่าไร้ประโยชน์ พระองค์จึงทรงติเตียนเหล่าสาวกที่เรียนรู้อาก แต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติเป็นคฤคัมภีร์เปล่า แต่การปฏิบัติโดยปราศจากความรู้ทฤษฎีก็มีคอบอดหลงทางเป็นมิจฉาปฏิบัติและไม่เกิดปฏิเวธ พระองค์ไม่ทรงสรรเสริญผู้เรียนมากแต่ไม่ลงมือ พระองค์ทรงเปรียบผู้เรียนรู้อากและท่องบ่นสาธยายเป็นนิตย์ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนเหมือนเด็กเลี้ยงโคที่คอยดูแล คอยเลี้ยงโคของคนอื่นเพื่อค่าจ้างแต่ไม่เคยได้ลิ้มรสน้ำนมโคเหล่านั้นเลย ต่างจากผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ได้เรียนรู้และท่องบ่นสาธยาย ย่อมได้รับผลของการปฏิบัติเหมือนเจ้าของโคที่ได้รับประโยชน์จากโคทุกอย่าง^{๒๒}

เมื่อพิจารณาตามหลักปฏิบัตินิยมที่มุ่งเน้นการลงมือทำ เพื่อให้เกิดผลตามประสงค์ก็จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและคนอื่น พระพุทธศาสนาก็มีลักษณะเป็นปฏิบัตินิยมอย่างแท้จริง หากพระพุทธศาสนาขาดลักษณะพิเศษที่เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขขั้นพื้นฐานระดับโลกิยะและประโยชน์ระดับโลกุตระ พระพุทธศาสนาก็จะเป็นเพียงหลักทฤษฎีที่ไร้ค่าและไม่มีความสำคัญในเชิงปฏิบัติ หลักสัทธรรมของพระพุทธเจ้าคือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งครอบคลุมหลักการทั้งหมดของพระพุทธศาสนาก็ไร้ความหมายเช่นกัน

ด้วยเหตุที่ว่าพุทธปรัชญาจะมีจุดเด่นที่เน้นไปที่การปฏิบัติ ฝึกหัดทางจิตเพื่อการหลุดพ้นไม่นิยมการโต้เถียงที่ไม่เกิดประโยชน์ แต่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์เท่านั้น ศาสตราจารย์ ชยติเลเก มีความเห็นว่า “พระพุทธศาสนาดั้งเดิมไม่ควรพิจารณาว่าเป็นระบบอภิปรัชญา แต่เป็นข้อสมมติฐานที่พิสูจน์ได้ ซึ่งค้นพบโดยพระพุทธเจ้า ตลอดระยะเวลาการทำการพิสูจน์ทดสอบชนิดผิดเป็นครู ในสำนักต่างๆ”^{๒๓} พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอริยสัจ ๔ ที่ชี้ตัวปัญหาพร้อมทั้งต้นตอของปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างได้ผลจริง คือการไม่ยึดติดและต้องการทำลาย

^{๒๒} พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล(อุนคำ), จุดเด่นของพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๔.

^{๒๓} K.N.Jayatilleke, *Early Buddhist Theory of Knowledge*, p, 464.

ค้นหา ความสงบทางจิต ความรู้และปัญญาจึงจะเกิด พระองค์ทรงหลีกเลี่ยงจากความคิดนึกตาม ทฤษฎี(ในพรหมชาลสูตรมี ๖๒ ทฤษฎี) ทั้งหมดในฐานะเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ ไม่อาจนำไปสู่ การตรัสรู้ได้ ดังที่กล่าวมาข้างแล้ว เช่นพระพุทธองค์ทรงติเตียนพระมาลากยบุตร และวัจนโคตร จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงปราศอนทางแห่งชีวิต แต่พระองค์ไม่ทรงเอาพระทัยใส่ต่อการแจกแจง ทศนะเกี่ยวกับความจริงที่สุด พระองค์ทรงยำเกี่ยวกับจริยธรรมและแนวปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงความ จริงสูงสุดอย่างตรงที่สุด หากสาวกของพระองค์ทรงเดินตามทางมรรคมีองค์ ๘ ที่พระองค์ทรง วางไว้

พระพุทธเจ้าพระองค์ก็ไม่ได้ทรงทิ้งความรู้ในเชิงทฤษฎีให้อยู่โดดเดี่ยว ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงท่าทีเชิงปฏิเสธอภัยกตปัญหา ไม่ใช่ฐานะทฤษฎี แต่ไม่ทรงเห็นด้วยกับ ท่าทีของเจ้าลัทธินิกายที่เสียเวลาในการอภิปรายกัน และหาเหตุผลเพื่อเอาชนะกัน พระพุทธองค์ มีสติตั้งสญาณ ทรงรู้เรื่องอดีต และอนาคตตั้งสญาณ ทรงเป็นโลกวิทู รู้แจ้งโลก ทรงรู้เรื่อง อนาคต

เมื่อพระพุทธเจ้าจะตรัสแสดงสังฆธรรมก็ต้องเกี่ยวโยงถึงจริยธรรมเสมอ คือมุ่งผลดีที่ จะเกิดแก่ชีวิตของผู้ที่แนะนำสั่งสอน ทรงสั่งสอนให้เขานำไปใช้ประโยชน์ได้ มีจุดหมายชัดเจน ว่าเพื่อปลดปล่อยผู้รับคำสั่งสอนให้พ้นจากความถือผิดเห็นผิดที่เป็นโทษแก่ชีวิตของเขา ให้เขา สามารถอยู่อย่างหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระ มีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้น ส่วนการตอบเพียงเพื่อสนองความ ออยากรู้เห็น หรือเพื่อเป็นแค่อาหารสมองนั้น จะยิ่งเป็นการส่งเสริมความคิดฟุ้งซ่าน เพิ่มเชื้อ สำหรับให้ความยึดถือที่มีอยู่แล้วใช้สร้างความเห็นขยายตัวออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

พระองค์จึงทรงเน้นให้ปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ เพื่อจะได้เห็นความจริง นั่นคือการมอง ทะลุถึงทิฏฐิทั้งหลาย ว่ามีความบกพร่องอย่างไร เมื่อถึงจุดนั้นคำถามทั้งหลายจะไม่เกิดกับบุคคล นั้นอีกเลย

เพราะฉะนั้นปัญหาเกี่ยวกับอภิปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับอัตตาและโลกเที่ยง หรือไม่เที่ยง มีที่สุดหรือไม่มีที่สุด มีสัญญาหรือไม่มีสัญญา ขาดสูญหรือไม่ขาดสูญ สภาวะ นิพพานในปัจจุบันเป็นอย่างไร จึงอยู่ในวิสัยแห่งพุทธญาณ ซึ่งจะกล่าวในเหตุผลเชิงอุตรภาพ

๔.๓.๒ เหตุผลเชิงอุตรภาพ

การเข้าถึงความจริงที่เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือปรากฏการณ์ทางด้านประสาทสัมผัส การ รับรู้ทั้ง ๕ นั้นเป็นการยากยิ่งในการที่จะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจ นอกจากชี้แนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงสิ่งนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงใช้อาการหนึ่งเป็นการตอบคำถามถึงสิ่งที่มีอยู่จริงแต่มีอยู่

นอกเหนือจากประสาทสัมผัสธรรมดาอย่าง ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น เป็นต้น เป็นความจริงระดับสูงที่เรียกในภาษาปรัชญาว่า Ultimate Reality

ตามความเชื่อของชาวพุทธเถรวาท หลักธรรมทั้งหมดที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเอาไว้ มิได้มีฐานะเป็นความรู้ธรรมดาอย่างเช่น ความรู้ในวิชา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น เหตุผลคือความรู้ทั่วไปเหล่านี้มนุษย์ได้มาโดยอาศัยเครื่องมือปกติธรรมดาที่เรียกว่าประสาทสัมผัสบ้าง เหตุผลบ้าง แต่หลักธรรมในพุทธศาสนาพระพุทธองค์ได้มาด้วยเครื่องมือพิเศษที่เรียกว่าญาณ หรือการหยั่งเห็นหรือปัญญา (ญาณก็ได้) ในทางพุทธศาสนา นั้นจะสัมพันธ์กับประสาทสัมผัส ปัญญาหมายถึงการหยั่งเห็นความเกี่ยวเนื่องของปรากฏการณ์ เฉพาะที่เราสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส ความเกี่ยวเนื่องเหล่านี้บางกรณีไม่ซับซ้อน แต่ในบางกรณีเป็นเรื่องที่ซับซ้อนอย่างยิ่ง การหยั่งเห็นนี้จะไม่เกิดกับคนทั่วไป แต่จะเกิดกับคนที่ปฏิบัติธรรมในระดับที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา

ญาณคือความสามารถพิเศษที่ได้มาด้วยการบำเพ็ญบารมี ชาวพุทธเถรวาทเชื่อว่า พระญาณของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นสิ่งที่คนทั่วไปไม่สามารถตรวจสอบได้ ดังที่จัดพุทธวิสัยไว้เป็นหนึ่งในจำนวนสี่เรื่องที่ถูกคนไม่ควรคิด หรือพยายามหาทางเข้าใจ อจินไตย ๔ ประกอบด้วย พุทธวิสัย ฌานวิสัย กรรมวิบากและโลกอจินไตย^{๒๔} เป็นต้น

หากการตีความหมายของอัปยาคตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อนั้นเป็นเรื่อง โลกอจินไตยถือว่า ปัญหาดังกล่าวมีเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่สามารถเข้าถึง และรู้ได้เฉพาะพระองค์และพระองค์ ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญอะไรมากนัก ด้วยไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตมากนัก

แต่อัปยาคตปัญหา เป็นภาวะที่พ้นโลกียวิสัย หากจะเข้าใจต้องผ่านกระบวนการตาม แนวทางการปฏิบัติเสียก่อน พระพุทธองค์ทรงบอกกับสาวกเสมอว่า พระองค์ไม่ได้บอกสาวก เกี่ยวกับการค้นหาความจริงโดยการอาศัยการเท็จความจริง พระองค์ตรัสบอกเราอย่างชื่อว่า พระองค์ได้สอนความจริงโดยปราศจากการปิดบัง และอย่างปราศจากความแตกต่างทั้งธรรม ภายนอกและภายใน พระองค์มิได้ขยักอะไรไว้เหมือนกับคำมือของอาจารย์ การไม่รู้ใน อภิปรัชญาไม่มีเลย พระองค์มิใช่จะทรงชำนาญและรู้ทั่วถึงการเท็จความจริงทางปรัชญาในสมัย นั้นเท่านั้น พระองค์เองยังเป็นนักคิดที่เยี่ยมยอด ในการวิเคราะห์อย่างทะลุปรุโปร่งของพระองค์ พระองค์ทรงบรรลุถึงโลกุตตรภูมิ และทรงลงล้าอุปายวิธีเข้าถึงเหตุผลด้วยทฤษฎีที่ไร้เหตุผลต่างๆ

^{๒๔}

^{๒๔} อ.จตุก. (ไทย) ๒๑ / ๗๗.

^{๒๕} จินดา จันทร์แก้ว, พุทธวิภาษวิธี, หน้า ๑๓๗.

แต่ก็มีผู้ขยายความ อารมณ์ของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือคำบรรยายที่ใช้กับ คำว่านิพพาน ที่อยู่พ้นจากประสบการณ์ในโลกนี้จะเข้าถึง นอกจากผู้กำหนดรู้ด้วยญาณเท่านั้น เช่น ศาสตราจารย์สรวปิลลี ราชากฤษณ์ ใคืออธิบายลักษณะการนั่งของพระพุทธเจ้าไว้ ดังต่อไปนี้ “พระนิพพานเป็นธรรมที่อยู่เหนือการสังเกต จะกำหนดด้วยญาณอย่างโลกๆ อาณาจักรของประสบการณ์ในโลกนี้ ไม่อาจจะเปิดเผยให้เห็นสภาพของพระนิพพานในที่ใดๆ ในอาณาจักรของมัน^{๒๖}”

ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงใช้วิธีการนั่ง เพื่อเป็นการบอกถึงการเข้าถึงความจริงที่เป็นหนึ่งเดียว อันบุคคลทั่วไปหากไม่ผ่านกระบวนการที่พระองค์ได้ทรงวางไว้ ก็จะไม่สามารถรู้ความจริงนั้นได้ ดังปรัชญาถึงความจริงทั้งหลายในสมัยพุทธกาล ที่มีความขัดแย้งของเหตุผลอย่างไม่รู้จบ ตรงกันข้ามพระพุทธเจ้าทรงมีเหตุผลบริบูรณ์ในแนวของพระองค์ ซึ่งพระองค์ได้นำความขัดแย้งของลัทธิทั้งหลาย นำมาแยกแยะเกี่ยวกับความจริงสุดท้ายก็ได้สลัดทิ้งซึ่งทฤษฎีทั้งหลายด้วยพระปัญญาญาณของพระองค์ จนนำไปสู่วิมุตติสุขในที่สุด

ถึงอย่างไรก็ตามแต่ลักษณะของสภาวะอุดตราบาพนั้น ในอภัยกตปัญหาไม่มีผลต่อการปฏิบัติตรง และต่อการดำเนินชีวิต พระพุทธเจ้าจึงไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าไร เพราะนั้นไม่ใช่หนทางแห่งการเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ แต่เมื่อใดที่ปฏิบัติตามแนวทางที่พระองค์ทรงวางแนวทางไว้แล้ว จนกระทั่งถึงความจริงอันสูงสุด พร้อมการเข้าถึงด้วยสภาวะดังกล่าวแล้ว ก็จะไม่สงสัยในสภาวะนั้นอีกต่อไป

๔.๓.๓ เหตุผลเชิงความขัดแย้งทางภาษา

จากทัศนะของลักษณะของคำถาม ที่กลุ่มปัญหาของอภัยกตปัญหานั้น จะเป็นคำโดดๆ กล่าวลอยๆ จะอาศัยการคาดคะเน คาดเดา ใช้หลักเหตุผล หลักตรรกศาสตร์เข้ามาสนับสนุน ก็เป็นเพียงทัศนะหนึ่งเท่านั้น นั้นหมายถึงก็ยังมียกหลายทัศนะที่เห็นแตกต่าง การให้ความหมายก็ย่อมแตกต่างกันออกไปตามทัศนะของตน ความขัดแย้งของภาษานั้นเมื่อมองอีกมุมหนึ่งก็คือ การแสดงทัศนะของแต่ละฝ่ายความคิดที่ยึดติด ความจริงความเชื่อ ตลอดจนความรู้สึกว่าอักษรนั้นถ่ายทอดความจริง ความหมายที่ปรากฏในข้อความบ่งถึงอะไรบางอย่างที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาล ตามหมายตามอักษรมีความคงที่และแสดงถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น หรืออาจจะเรียกง่ายๆ กระทั่งว่า ทิฎฐิ ก็ได้เช่นกัน

^{๒๖} ดร.ที.อาร์.วี, ปรัชญามายมิก, หน้า ๖๖.

เมื่อมีความเห็นที่แตกต่างกัน ความหมายในภาษาที่สื่อสารนั้นต่างก็ให้ความหมายที่ต่างกันไปด้วย เกิดความขัดแย้งด้านการสื่อสาร (ดังที่กล่าวไว้ในด้านความหมายในบทที่ ๒) จึงเกิดความขัดแย้งด้านภาษาก็เพราะมีความเห็นที่แตกต่างกัน กลุ่มที่ถือแนวสัตสสทธิฎีกก็เห็นอีกแนวหนึ่ง กลุ่มอุจเฉททิฎีกก็เห็นอีกอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดจุดพลาร่วมกันของสองทัศนะ ก็คือความเห็นหรือยึดถือว่ามีสัตว์ บุคคลที่เป็นตัวแท้ตัวจริง พวกหนึ่งยึดถือว่า สัตว์ บุคคลตัวตนนั้นคงตัวอยู่ยั่งยืนตลอดไป ส่วนอีกพวกหนึ่งเห็นไปว่า สัตว์ บุคคล ตัวตนที่มีอยู่นั้นมาถึงจุดหนึ่งตอนหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อกายแตกสลาย ชีวิตนี้สิ้นสุด สัตว์ บุคคล ตัวตนหรืออัตตา ก็ถูกตัดขาดสูญสิ้น

พระพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นวิภังคชาต หรือแสดงคำสอนแบบวิเคราะห์ ลักษณะสำคัญของความคิดและการพูดแบบนี้คือ การมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกแง่ด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว หรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่าความดีความชั่วเป็นต้น โดยถือเอาส่วนเดียวหรือบางส่วนเท่านั้นแล้วตัดสินพรวดลงไป วาทะที่ตรงกันข้ามกับวิภังคชาต เรียกว่า เอกังสวาท แปลว่าพูดแง่เดียว คือจับได้เพียงแง่หนึ่ง ด้านหนึ่งหรือส่วนหนึ่งก็วินิจฉัยลงไปอย่างเดียวกันทั้งหมด หรือพูดตายตัวอย่างเดียว

ความคิดที่ขาดความตระหนักในความสัมพันธ์ ทำให้คนโน้มเอียงไปในทางที่จะยึดความเห็นสุดข้างใดข้างหนึ่ง เช่น ยึดถือสัตสสวาท มองเห็นว่ามีอัตตาที่ตั้งอยู่เที่ยงแท้มั่นคงหรือยึดถืออุจเฉทวาทมองเห็นว่าอัตตาต้องดับสิ้นขาดสูญไป ทั้งนี้เพราะเมื่อเพลอลืมมองความสัมพันธ์ตามเหตุปัจจัย ก็มองเห็นสิ่งนั้นตั้งอยู่ขาดลอยโดดๆแล้วความเห็นเอียงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งก็จึงเกิดขึ้น

หนังสือพุทธธรรม กล่าวถึง คำถามอภยากตปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ตอบว่า คำถามที่เหลวไหลไร้สาระจำพวกหนวดเต่า เขาคระต่าย ปัญหาที่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าใจ จึงยับยั้งไว้ก่อนหันไปทำความเข้าใจเรื่องอื่นที่เป็นการเตรียมพื้นเขาเสียก่อน แล้วค่อยมาพูดกันใหม่ หรือให้เขาเข้าใจได้เองบ้าง ปัญหาที่ตั้งขึ้นมาไม่ถูก โดยคิดขึ้นจากความเข้าใจผิด ไม่ตรงตามสภาวะหรือไม่ มีตัวสภาวะอย่างนั้นจริง^{๒๖}

เมื่อมีความเห็นที่แตกต่างกัน ความหมายในภาษาที่สื่อสารนั้นต่างก็ให้ความหมายที่ต่างกันไปด้วย เกิดความขัดแย้งด้านการสื่อสาร (ดังที่กล่าวไว้ในด้านความหมายในบทที่ ๒) จึง

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๙๑๕.

เกิดความขัดแย้งด้านภาษาก็เพราะมีความเห็นที่แตกต่างกัน กลุ่มที่ถือแนวสัตสสติฎฐิก็เห็นอีกแนวหนึ่ง กลุ่มอุจเจททิฎฐิก็เห็นอีกอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดจุดพลาดร่วมกันของสองทัศนะ ก็คือความเห็นหรือยึดถือว่ามีสัตว์ บุคคลที่เป็นตัวแท้ตัวจริง พวกหนึ่งยึดถือว่า สัตว์ บุคคล ตัวตนนั้นคงตัวอยู่ยั่งยืนตลอดไป ส่วนอีกพวกหนึ่งเห็นไปว่า สัตว์ บุคคล ตัวตนที่มีอยู่นั้นมาถึงจุดหนึ่งตอนหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อกายแตกสลาย ชีวิตนี้สิ้นสุด สัตว์ บุคคล ตัวตนหรืออัตตา ก็ถูกตัดขาดสูญสิ้น

พุทธปรัชญาเป็นการมองแค่ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ที่สัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ เป็นการสัมพันธ์กันระหว่างตาสำหรับเห็นรูป หูสำหรับฟังเสียง จมูกสำหรับดมกลิ่น ลิ้นสำหรับร่ำรส ฯลฯ สำหรับในอภิปากตปัญหานั้น เป็นการตั้งคำถามที่สื่อให้เห็นว่าการทำหน้าที่ของสองสิ่งนี้ผิดพลาด โดยความพยายามจะให้สิ่งที่มีเฉพาะผู้รู้ แต่ไม่มีสิ่งที่ปรากฏให้ผู้รู้

การให้คำจำกัดความของภาษาที่จะสื่อถึงบางอย่างจึงจะต้องอาศัยคำจำกัดความที่เข้าใจง่ายและกะทัดรัด คำว่า “สมมติ” (Convention) แปลว่าการรับรู้ ตกลง ยอมรับหรือมีมติร่วมกัน ถ้าเป็นความจริง (Conventional Truth) ก็เป็นสิ่งที่ถือตามความกำหนดตกลงร่วมกันของชาวโลก นอกจากนี้ ยังมีคำว่า “บัญญัติ” (Designation) แปลว่าการตั้งขึ้น ข้อที่ตั้งขึ้น การเรียกชื่อหรือกฎที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งการบัญญัติในทางเถรวาทสามารถใช้เรียกสิ่งที่มีหรือไม่มีอยู่ก็ได้^{๒๘}

ในหลักจตุสโกฎิ ของนาคารชุนที่ใช้อธิบายและตอบโต้คู่ต่อสู้ และใช้อธิบายตีความอภิปากตปัญหานั้น ทำให้เห็นความขัดแย้งกันภายในคำถาม เช่น คำว่าโลกเที่ยงหรือ โลกไม่เที่ยงหรือ โลกทั้งเที่ยง และไม่เที่ยงหรือ จะว่าโลกเที่ยงก็ไม่ใช่ ไม่เที่ยงก็ไม่ใช่หรือ แต่ละข้อนั้น เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว ย่อมขัดแย้งตนเองทั้งนั้น เพราะทุกสิ่งเป็นในโลกมีลักษณะเป็นปฏิจสมุปบาท คือมีลักษณะสัมพันธ์ การยืนยันสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นความจริง ก็เป็นการไม่สมเหตุสมผล คือขัดแย้งตนเอง ไม่ว่าจะมองในมุมใดล้วนเป็นเชิงปฏิเสชอยู่ดี

ในการตอบปัญหาพระพุทธรองก็จะทรงใช้หลักปฏิบัติอยู่ ๓ หลัก คือ หลักปัญญา หลักเมตตา หลักอุบายโกศล ซึ่งหลักทั้ง ๓ หลักนี้มีความสัมพันธ์กัน เมื่อพระพุทธรองต์ตอบปัญหา พระองค์ทรงยึดถือใช้หลักทั้ง ๓ นี้ เป็นโครงสร้างอันเป็นกรอบของพระองค์ที่ใช้ตอบ

^{๒๘} สุมาลี มหณรงค์ชัย, พระนาคารชุนกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๒.

ปัญหา พระพุทธองค์ตรัสตอบปัญหาแก่บุคคลมากมายหลายประเภท ทั้งสาวก ทั้งเหล่านักบวช เดียรถีย์ ปริพาชก นิครนถ์ พรหมณ์ มหากษัตริย์ คหบดี เศรษฐี จัณฑาล สามัญชนทั่วไป ไม่ว่าพระพุทธองค์จะทรงตอบสั้นๆหรือตอบเพียงสั้นๆหรือตอบยาวใช้เวลานานในการสนทนา หรือบางครั้งไม่ตรัสตอบเลย หลักปัญหาหรือหลักเป้าหมาย ที่นำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ขึ้นกับผู้ถามนั้นร่วมกันเป็นองค์รวมไม่ทรงใช้หลักใดใดคนเดียว แต่ทรงใช้ร่วมกันในการตรัสตอบปัญหาทุกครั้ง หลักเมตตาธรรมหรือหลักปฏิบัติกับบุคคลผู้ถามด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลปรารถนาให้เกิดสิ่งที่ประโชยน์สุขแก่ผู้ถาม และหลักอุปายโกศลหรือหลักเทคนิคที่เป็นศิลปะหรือหลักกำกับกระบวนการนำผู้ถามเข้าสู่หลักเป้าหมายแห่งการเกิดองค์ความรู้เกิดปัญญา ปัญญาสำคัญอย่างไร พระพุทธองค์จึงยึดถือปฏิบัติเป็นหลักเป้าหมาย เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินใจขั้นสูงสุดของการบรรลุธรรม และเป็นตัวประหารกิเลสพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ดังนั้น ที่สุดแห่งการตรัสตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าท่านั้น พระองค์จึงมีเป้าหมายสูงสุด คือ ทำให้ผู้ถามเกิดปัญญาสัมมาทิฐิ

การไม่ตรัสตอบ“อภัยกตปัญหา” ทั้ง ๑๐ ข้อนั้น ถือว่าเป็นพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่ไม่ต้องการให้ชนทั้งหลายต้องติดอยู่ในมิจฉาทิฎฐิ และการขัดแย้งทางด้านความคิดที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ด้วยพระองค์ทรงรู้ว่าหากตรัสแล้วจะทำให้เกิดปัญหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และอาจจะเกิดกระทบกระทั่งระหว่างความเชื่อ พระองค์จึงทรงใช้หลักสันติโดยการนิ่งเป็นการสื่อความหมายถึงการอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ เพื่อไม่ให้เกิดการโต้แย้ง เสียเวลา ปล่อยการจะอธิบายปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ เพราะโดยส่วนตัวผู้ถามนั้นจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อของตัวเองอยู่แล้ว แม้จะได้คำตอบอย่างไรหากไม่เข้ากับความเชื่อของตัวเอง ก็คงต้องโต้ตอบจนกว่าจะรู้แพ้ชนะหรืออีกฝ่ายต้องยอมเชื่อตาม

ก็ในเมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นกระบวนการ เกิดจากส่วนประกอบต่างๆประมวลกันขึ้น และเป็นไปตามเหตุปัจจัย ก็ย่อมไม่มีทั้งตัวตนที่เที่ยงแท้ยั่งยืน และทั้งตัวตนที่จะดับสิ้นขาดสูญ คือ แม้แต่ขณะที่เป็นอยู่นี้ ก็ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตนอยู่แล้ว จะเอาตัวตนที่โหนมาแย้งยืน จะเอาตัวตนที่โหนมาขาดสูญ เป็นอันปฏิเสททั้งสัตสสตทิฎฐิ และอุจเฉททิฎฐิ^{๒๕}

นั่นหมายถึงว่าอาการนิ่งเฉยของพระพุทธเจ้าในแง่หนึ่งตีความได้ว่า เป็นการแสดงจุดยืนถึงการขัดแย้งทางด้านความคิด ว่าความเข้าใจของพระองค์ไม่ใช่อย่างเดียวกับนักคิดทั้งหลาย เพราะว่าถ้าใช่พระองค์ก็คงจะตอบปัญหาของพวกเขา เพื่อสร้างความกระจ่างแจ้งร่วมกันไปนานแล้ว

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๙๐ / ๒๕.

๔.๓.๔ เหตุผลเชิงประจักษ์

อภัยกตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ ที่ว่าด้วยโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด ฯลฯ นั้น เป็นความพยายามของคนอินเดียโบราณ ที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส คือพยายามที่จะก้าวพ้นปรากฏการณ์ อภิปรัชญาที่เกิดจากการแก้งความจริง มิใช่เพียงความผิดแผกแตกต่าง แต่ก็ทำให้เกิดฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเกิดขึ้นทันที ถ้านักทฤษฎีคนหนึ่งพูดว่า “ใช่” ต่อปัญหาที่ว่าโลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ อีกคนหนึ่งอาจกล่าวว่า “ไม่ใช่” ต่อปัญหาเดียวกัน ต่างฝ่ายก็ต่างต้องการพิสูจน์ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป แต่ในการพิสูจน์เรื่องอภัยกตปัญหานี้ก็ไม่ว่าเมื่อไรจะพิสูจน์กันเสร็จ

สำหรับการพิสูจน์ในเชิงประจักษ์นี้ อภัยกตปัญหาไม่สามารถที่จะใช้ได้กับแนวนี้ เพราะไม่สามารถแสดงให้คนอื่นดูได้ว่าโลกนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด ฯลฯ แต่ปัญหาดังกล่าวก็เป็นเพียงขั้นหาหลักฐานพยานมาให้ดู และวิเคราะห์เหตุผลมาให้ฟังเท่านั้น ส่วนตัวแท้ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง มีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุด สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกเป็น เรื่องที่เข้าไปในแนวอจินไตย คือคิดเอาด้วยเหตุผลไม่ได้และเป็นเรื่องที่อยู่เหนือสามัญวิสัยอยู่นั่นเอง

การพิสูจน์เรื่องนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่อาจแสดงให้เห็นประจักษ์แก่ผู้ไม่รู้ ไม่ว่าในแง่มีหรือในแง่ไม่มี จะเป็นไปได้ก็ในขั้นเชื่อว่ามิหรือไม่มีเท่านั้น เพราะว่าทั้งผู้เชื่อและผู้ไม่เชื่อ หรือผู้พยายามพิสูจน์ว่ามีและผู้พยายามพิสูจน์ว่าไม่มี ต่างก็ไม่ว่าที่ไปที่มาว่าโลกนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงอย่างไร หรือโลกมีที่ สุดหรือไม่มีที่ สุดตรงไหนก็ไม่มีใครพาใครไปดูหรือพิสูจน์ได้ ต่างคนก็ต่างเชื่อตามภูมิของตัวเอง

ในกิริยสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พวกอัญเดียรฉัตรปริพาชก เป็นคนตาบอด ไม่รู้จักประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่รู้จักธรรม เมื่อไม่รู้จริง จึงเกิดทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน แล้วตรัสเล่าเรื่องตาบอดคลำช้าง ที่แต่ละคนคลำช้างคนละส่วน แล้วก็ให้ตอบ แต่ละคนต่างก็ตอบตามความเข้าใจของตน คนที่คลำตรงหัวก็ตอบว่า ช้างมีลักษณะเหมือนหม้อ ส่วนอีกคนคลำไปที่หูก็ตอบว่า ช้างมีลักษณะเหมือนกระดิ่ง ส่วนอีกคนคลำไปที่หางก็ตอบว่า ช้างมีลักษณะเหมือนไม้กวาด ฯลฯ ใครคลำที่ใดต่างก็เข้าใจตามนั้น กระทั่งพระพุทธเจ้าสรุปว่า

“ภิกษุทั้งหลาย คนตาบอดเหล่านี้ต่างกำหนดทุมเถียงกันว่า ”อย่างนี้คือช้าง อย่าง

นี้มีใช้ข้าง ซ้างต้องไม่เป็นอย่างนี้ ซ้างต้องเป็นอย่างนี้ อัญเจียรถีย์ปริพาชก เป็นคนตาบอด จึงไม่รู้จักประโยชน์และสิ่งที่มีใช้ประโยชน์ ธรรมและสิ่งมีใช้ธรรม ก็เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใ้ชาวจากที่มั่งแวงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มีใช้ธรรม ธรรมต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้^{๑๐}

การจะพิสูจน์ในเชิงประจักษ์นั้น สิ่งที่เราเห็นต้องคู่ด้วยตา สิ่งที่ได้ยินต้องฟังด้วยหู ลิ่นนั้นก็ต้องชิมรส ฯลฯ หากว่าสิ่งที่ต้องเห็น จะใช้ลิบหูหรือจะใช้ลิบลิ่น หรือจะรวมกัน ก็ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้

มีพระสูตรหนึ่งที่แสดงถึงจุดยืนในเรื่องประจักษ์นิยมได้เป็นอย่างดี นั่นคือกาลามสูตร เนื้อหาของพระสูตรนี้มีว่า คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านนิคมแห่งหนึ่งชื่อเกตปุตตนิคม ชาวนิคมนี้ได้เข้าเฝ้า ทูลเกล้าว่ามีนักคิดและเจ้าลัทธิหลายคนผ่านมายังนิคมของพวกเขา คนหนึ่งมา ก็กล่าวว่าท่านมีความคิดอย่างนี้ พร้อมกับนั้นก็วิจารณ์ความคิดของผู้อื่นว่าผิด อีกคนก็มาพูดทำนองเดียวกัน ทั้งหมดต่างก็อ้างว่าแนวคิดของตนจริง ความคิดของคนอื่นผิด สุดท้ายพวกเขาได้ขอให้พระองค์แสดงหลักเกณฑ์ว่าจะมีวิธีสอบสวนอย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการกล่าวอ้างของนักคิดทั้งหลายว่ามาจากฐานคิด ๑๐ ประการ คือ

ในกระบวนการตรวจสอบว่าสิ่งไหนควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักกาลามสูตร ที่ว่าอย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆกันมา
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะอนุমান
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือที่ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา^{๑๑}

พระพุทธองค์ทรงชี้ว่าเมื่อเราได้ฟังการอ้างฐานอย่างนี้แล้ว ก็อย่างเพิ่งปลงใจเชื่อ ให้

^{๑๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘ / ๗๕๔ / ๔๘๐.

^{๑๑} อ.จ.เอก. (ไทย) ๒๐ / ๖๖ / ๒๕๕ - ๒๖๓.

สอบสวนด้วยตัวเองก่อนว่า

“เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศลธรรมมีโทษ ผู้รู้ดี
เดียน ธรรมเหล่านี้ ใครทำให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์
เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้น”

“เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษผู้
สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ ใครทำให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุขเมื่อนั้น
ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้น”^{๓๒}

กาลามสูตรที่พระพุทธเจ้ายกมานั้นตรัสเตือนเราว่าอย่าเพิ่งด่วนสรุป อย่าเพิ่งเชื่อถือ
อะไรง่าย ๆ แต่ให้พิจารณาด้วยตนเองว่าสิ่งใดที่ทำให้เกิดทุกข์ ท่านผู้รู้สรรเสริญ มีประโยชน์เพื่อ
ความพ้นทุกข์หรือไม่อย่างไร ต้องใช้ปัญญาเข้าไปกำกับดูแลพิจารณาถึงความบริบูรณ์ของธรรม
เหล่านั้นด้วย

อภัยกตปัญหาที่เช่นเดียวกัน เมื่อคู่ตัวปัญหาแล้วเราไม่สามารถที่จะนำพิสูจน์ด้วย
ประสาทสัมผัสได้เลยสักข้อ การที่ทรงเสนอให้เราตรวจสอบความน่าเชื่อถือทั้งสิบนั้น ก็เพราะ
ต้องการให้เราเป็นตัวของตัวเอง ความรู้ในทางทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นเป็นการเริ่มต้นที่ตัว
เรา การกล่าวอ้างว่าสิ่งนี้จริงเพราะอะไรก็ตามแต่ ที่จัดอยู่ในสิบประการที่กล่าวมาในกาลามสูตร
นั้น ทั้งประเพณีและเสียงของคนส่วนใหญ่ในทางปรัชญานั้นถือว่าเป็นการกล่าวอ้างที่ไร้น้ำหนัก
ที่สุด ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยกฎของตรรกวิทยา ส่วนคัมภีร์และบุคคลก็ถือว่าน่าเชื่อถืออยู่
ระดับหนึ่ง แต่ก็หนีไม่พ้นการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ยิ่งในอินเดียสมัยพุทธกาลที่กลุ่มเทวนิยมอันมี
พรหมณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระเจ้า จะมีอำนาจมากในสมัยนั้น ทำให้พระพุทธองค์ต้อง
ปฏิบัติแนวคิดที่เป็นกลางๆ ที่เรียกว่า หลักปฏิเสธสมุปปาท หรือหลักอริยสัจก็ได้เช่นกัน

ก็ในเมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นกระบวนการ เกิดจากส่วนประกอบต่างๆ ประมวลกันขึ้น
และเป็นไปตามเหตุปัจจัย ก็ย่อมไม่มีทั้งตัวตนที่จะเที่ยงแท้ยั่งยืน และทั้งตัวตนที่จะดับสิ้นขาด
สูญ คือ แม้แต่ขณะที่เป็นอยู่ก็ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตนอยู่แล้ว จะเอาตัวตนที่โหนมายั่งยืน จะเอา
ตัวตนที่โหนขาดสูญ เป็นอันปฏิเสธทั้งสัตตทิกขุ และอุจเฉททิกขุ

พุทธปรัชญาเป็นการมองแก่ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ที่สัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งที่สามารถ
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ เป็นการสัมพันธ์กันระหว่างตาสำหรับเห็นรูป หูสำหรับฟัง

^{๓๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐ / ๕๐๕ / ๒๑๒.

เสียง จมูกสำหรับดมกลิ่น ลิ้นสำหรับร่ำรส ฯลฯ สำหรับในอภยากตปัญหานี้ เป็นการตั้งคำถามเป็นที่สื่อให้เห็นว่าการทำหน้าที่ของสองสิ่งนี้ผิดพลาด โดยความพยายามจะให้สิ่งที่มีเฉพาะผู้รู้ แต่ไม่มีสิ่งที่ปรากฏให้รู้

พุทธปรัชญาเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็คือ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสัมผัส และใจกับธรรมารมณ์ ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากนี้ ในร่างกายที่ยาวหนึ่งวาประกอบด้วยสัญญาและใจนี้เองที่เราพูดถึงโลก เหตุเกิดของโลก ความดับของโลกและหนทางสำหรับเดินไปสู่ความดับสนิท พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า “ที่ใดมีตา รูป จักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้ได้ด้วยจักขุวิญญาณที่นั่นย่อมมีโลกหรือการบัญญัติว่าโลก”^{๓๓} แม้คนอื่นอาจไม่พอใจและประกาศสิ่งอื่นมากกว่านี้ แต่เมื่อถูกถามเข้าก็จะตอบไม่ได้ เพราะไม่อยู่ในวิสัยของบุคคลธรรมดาที่จะรู้ได้ ข้อนี้เราจะเห็นได้กับเจ้าลัทธิตั้งหลายพยายามตอบคำถามอภยากตปัญหา ทั้ง ๑๐ ข้อ

พุทธปรัชญานั้นยอมรับอินทรีย์สัมผัสหรือวิธีประจักษ์ ว่าเป็นแนวให้ความรู้ในโลกนี้ได้ เพียงแต่ว่าหากจิตใจที่เต็มไปด้วยอารมณ์ เช่น ชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ โทสะ โมหะ และความกลัว ย่อมเป็นอุปสรรคที่จะเห็นสิ่งต่างๆตามเป็นจริงได้ “อภยากต” คือไม่ดีไม่ชั่ว เป็นกลางๆ ไม่มีกิริยาโต้ตอบ ไม่กระทำให้สิ่งใดไปในหลักของ “กรรม” ทางพระพุทธศาสนา มนุษย์จะกระทำให้สิ่งใดลงไปจะต้องอาศัยเจตนาเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งก็มีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายไม่ดี หรือกุศลกับอกุศล คำว่า อภยากต จึงอยู่ระหว่างสองฝ่ายนี้ ผู้ศึกษาคิดว่าหากเราจะมองว่าเป็นสิ่งเดียวกับหลักปฏิบัติสมบูรณ์บาทก็น่าจะได้ คือมองจากฐานเชิงปฏิฐาน ด้วยอาศัยหลักเหตุ-ปัจจัยของปฏิบัติสมบูรณ์บาท เข้ามาอธิบายคำว่าตรงกลางระหว่างสองสิ่งนี้

ฉะนั้น การมองให้เห็นวัตถุอันเป็นจักขุวิสัยนั้น ต้องมองด้วยตาจึงจะเห็นได้ และผู้นั้นต้องมีนัยน์ตาปกติด้วยถ้าจะเอาหามองแม้จะพยายามปานใดก็หาได้เห็นรูปไม่ ฉะนั้นปัญหาบางอย่างเป็นวิสัยของญาณไม่ใช่วิสัยของเหตุผล การใช้เหตุผลเข้าไปพิจารณาปัญหาเหล่านั้นจึงไม่สำเร็จประโยชน์ฉันทันนั้น^{๓๔}

ในอัครกัจจสูตรเมื่อวัจนโคตรถามเรื่องการเกิดหรือไม่เกิด ของภิกษุผู้พ้นแล้วกับพระพุทธเจ้าว่า “ภิกษุผู้มีจิตพ้นแล้วจะเกิดในที่ไหนหรือไม่เกิดหรือเกิดก็มี ไม่เกิดก็มีหรือเกิดก็ไม่ใช่ ไม่เกิดก็ไม่ใช่” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วัจนธรรมนี้เป็นธรรมลุ่มลึก ยากที่จะเห็น ยากที่จะรู้

^{๓๓} ส.ส. (ไทย) ๑๘ / ๗๕.

^{๓๔} วคิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๖๘๒.

สงบระงับ ประณีต ไม่ใช่จะหยั่งถึงได้ด้วยความคิด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ ผู้มีความเห็นมีความพอใจ มีความชอบใจ มีความเพียรในทางอื่น อยู่ในสำนักของอาจารย์อื่น รู้ได้โดยยาก”^{๓๕}

ด้วยหลักของประสบการณ์นิยมที่ว่าความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่อาจจะรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ซึ่งบางคราวพระพุทธเจ้าระบุถึงความรู้เช่นนี้ ว่า ธรรมเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งเห็นยาก รู้ได้ยาก ละเอียด ประณีต เป็นสิ่งที่ไม่อาจจะรู้ได้โดยวิธีการถกเถียงด้วยเหตุผล ต้องคนที่เพียรปฏิบัติเท่านั้นจะพึงรู้ สิ่งนั้นมีอยู่จริงแต่เราไม่สามารถที่จะเข้าไปรับรู้ได้เพราะว่ามนุษย์มีจิตจำกัดเพียงแค่ผัสสะทั้ง ๕ เท่านั้น

ผู้ศึกษาเองมีความเห็นสำหรับกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเกิดหรือไม่เกิด เหมือนว่าจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ และเกี่ยวข้องกับการกระทำมากที่สุด จึงเป็นปัญหาที่น่าจะตอบให้ชัดเจนที่สุด แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ตรัสตอบ หากพิจารณาอย่างรอบครอบ เมื่อพระพุทธเจ้าตอบพระองค์จะอธิบายเป็นกระบวนการบอกถึงเหตุปัจจัยถึงการเกิดหรือไม่เกิด บุคคลที่มีปัญญาหรือได้อบรมมาแล้วย่อมจะสามารถเข้าใจชัดเจนได้ แต่กับบุคคลบางจำพวกพระองค์ก็ไม่ตรัสหรือแม้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสบอกจริงๆ ก็คงจะมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่จะถามในเรื่องดังกล่าว หากเป็นเช่นนั้นจริงพระพุทธเจ้าก็คงคอยตอบแต่ปัญหาว่า สัตว์หลังจากตายไปเกิดเป็นอย่างไรหรือไม่เกิดเป็นอย่างไร พระองค์คงไม่ต้องทำกิจอย่างอื่นเป็นแน่แท้ สิ่งที่พระพุทธเจ้าต้องการให้ถามนั่นคือ ทำอย่างไรถึงจะได้ไม่ต้องมาเกิดอีก เพราะหากยังเกิดอยู่ก็ต้องตาย และคำถามที่ว่าเมื่อสัตว์ตายไปจะเกิดหรือไม่เกิดก็จะไม่มีคนถามอีกต่อไป และคนที่ถามคำถามในกลุ่มนี้ที่ว่า สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกหรือไม่เกิดอีกหรือไม่ใช่ ไม่ใช่ ฯลฯ ก็เพื่อต้องการเทียบเคียงกับความคิดตนเอง หรือไม่ก็เพื่ออวดอ้างภูมิตัวเอง เพราะกลุ่ม

ปัญหาอัปายาคปัญหานั้นถือว่าเป็นปัญหาของผู้ที่มีชั้นเชิงทางด้านตรรกศาสตร์ที่เอาไว้อวดภูมิกันและคิดว่าด้วยการอาศัยเหตุผลด้วยการคาดคะเนนั้นจะเป็น การค้นพบซึ่งความจริง หากเทียบเคียงกับหลักอริยสัจจ์ ที่พระพุทธเจ้าประกาศนั้นถือว่าเป็นความผิดพลาดของเหล่าผู้ได้ชื่อว่าเจ้าลัทธิทั้งหลายที่หลงยึดติดกับทฤษฎีของตนเอง และไม่สามารถก้าวพ้นขั้วที่ตัวเองทำไว้เอง ด้วยอัปายาคปัญหานั้นเป็นเรื่องของโลกที่อาจเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ไม่ได้ แต่ไม่ใช่เรื่องโลกแห่งความเป็นจริง สิ่งใดที่ยังคลุมเครือพระพุทธเจ้าจะไม่ตรัส พระองค์ทรงบอกกับ

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓ / ๒๔๘ - ๒๕๑ / ๑๕๐ - ๑๕๒.

สาวกเสมอว่า พระองค์ตรัสแต่ความจริงและเป็นประโยชน์ และพระธรรมของพระองค์นั้นก็ เป็น สุนทิภูฏิกโก คือ เป็นธรรมอันผู้บรรลุได้เห็นเองรู้เอง ประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง ไม่ต้องขึ้นกับผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อต่อถ้อยคำของใคร พร้อมกับเชื่อเชิญให้เข้ามาดูมาพิสูจน์ กาลไหน เวลาใดก็ได้ หากพร้อมก็มาพิสูจน์แล้วจะรู้จะเห็นดังที่พระพุทธเจ้าตรัสจริงๆ

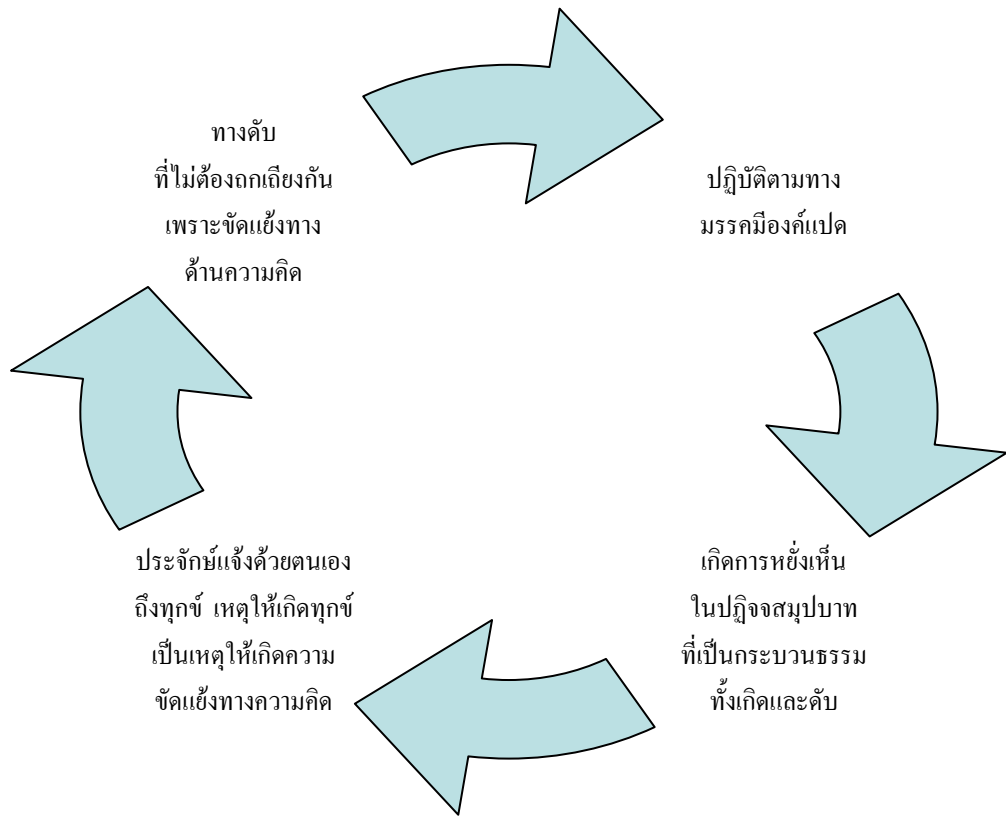
การไม่ตรัสตอบอภัยาคติปัญหาของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นบ่อเกิดของสันติภาพโดยแท้จริง เมื่อใดเกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดแล้ว โดยปกติเราจะเลือกที่จะใช้เหตุผลในการรองรับความคิดของเราเอง เพื่อให้อีกฝ่ายนั้นเห็นด้วย แต่นั่นอาจจะส่งผลต่อการสื่อสารที่ผิดพลาดด้วย ความนิ่งสงบ ถือว่าเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าใช้กับปัญหาที่คนส่วนใหญ่มีความเห็นขัดแย้งกัน แต่คนส่วนใหญ่ต่างถกเถียงตามเหตุผลของตัวเอง โดยทั้งหมดจะไม่คำนึงถึงต้นเหตุของคำถามและความเป็นไปได้ของคำถาม ต่อการแสดงออกของเหตุผลที่มีต่อคำถามนั้นๆ

ผู้ศึกษาเองจึงเห็นว่าพระพุทธเจ้าสมควรเป็นแบบอย่างแห่งการเข้าถึงสันติภาพ โดยแท้จริง ที่ไม่มีใครจะมองเห็นและด้วยการเข้าถึงได้ด้วยการนิ่งสงบอย่างเช่นพระพุทธเจ้า

สรุปประเด็นที่น่าสนใจ จากการมองประเด็นทั้งสี่อย่างพิจารณา ผู้วิจัยได้มองเห็นการทำงานสอดคล้อง กลมกลืน ประสานกันได้อย่างดีของทั้งสี่ทัศนะ ที่ทำให้พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบอภัยาคติปัญหา เพื่อความเข้าใจและเห็นชัดถึงการทำงานของสี่ทัศนะดังกล่าว ดูตามภาพต่อไปนี้

การหมุนไปของทัศนะทั้งสี่ที่ทำให้เกิดหลักการของพุทธปรัชญา
ในการไม่ตอบอภัยาคปัญหา

ทัศนะทั้ง ๔ ทัศนะปฏิบัตินิยม อุดรภาพนิมม ประจักษ์นิยม ความขัดแย้งทางภาษา
 นำทัศนะทั้งหมดรวมลงเป็นสิ่งเดียวคือ พุทธปรัชญา

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธรูปเจ้าเกี่ยวกับอภัยาคตปัญหา ทำให้ได้รับคำตอบตามวัตถุประสงค์ ซึ่งจะเสนอไว้ในบทสรุป ดังต่อไปนี้ ในบทที่ ๒ ได้ศึกษาถึงความหมายและลักษณะทางปรัชญาของอภัยาคตปัญหา อภัยาคตปัญหาหมายถึง ข้อขัดแย้งทางด้านความคิดที่นำไปสู่อุปสรรคของการปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน อันไม่สามารถที่จะบอกได้ว่า เป็นกุศลหรืออกุศล ปัญหาที่ว่านี้พระพุทธรูปเจ้าจึงไม่ทรงพยากรณ์

ถ้าหากความหมายของคำว่า “คุณสมบัติภาพ” หมายถึงการนิ่ง สงบ อันเกิดจากอาการอาจจะเกิดความขัดแย้งทางด้านความคิด หรือเกิดจากการยอมรับบางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถที่จะบอกถึงลักษณะของสิ่งนั้นได้ อาการนิ่งที่พระพุทธรูปเจ้าใช้ในการตอบปัญหานี้ไม่ค่อยมีผู้ที่นิยมทำกัน จึงทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงอาการดังกล่าว เมื่อพระพุทธรูปเจ้านำมาใช้ตอบปัญหาบางปัญหา

ปัญหาทั้งหมดนั้นมีเป็นปัญหาทางอภิปรัชญา เพราะกลุ่มปัญหานั้นจะเป็นการแสวงหาความจริง โดยอาศัยการคาดคะเน คาดเดาอาศัยเหตุอาศัยผลทางด้านหลักตรรกะ เข้ามาช่วยในการแสวงหาความจริงดังกล่าว ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหาความเป็นจริงเกี่ยวกับ โลก จักรวาล วิญญาณที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต แต่เป็นการค้นหาความจริงที่อยู่นอกเหนือปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่ถือเป็นลักษณะของปรัชญา ว่าด้วยการพิสูจน์ความเป็นจริงหรือไม่จริง ความมีอยู่ หรือไม่มีอยู่ ของโลก ของคนและของวิญญาณ

อภัยาคตปัญหา เป็นเสมือนข่ายแห่งทิฐิเหล่านั้น ที่กั้นไม่ให้คนทั้งหลายเห็นแสงสว่าง ข่ายแห่งทิฐิที่ปรากฏในอภัยาคตปัญหา เป็นลักษณะของความสุดโต่งแต่ละข้างของความคิด หรือที่เรียกว่าลักษณะอันตาคาทิกทิฐิ ที่มีความเห็นต่างกันคนละขั้ว คือการเล่นจากสุดโต่งแห่งความคิดเห็นด้านหนึ่งไปยังสุดโต่งอีกด้านหนึ่ง โดยที่คนพวกหนึ่งยึดติดถือมั่นในตัวตนว่าเป็นของจริงแท้คงที่ถาวร สัตว์บุคคล เป็นตัวตนอย่างนั้นซึ่งมีจริง มิใช่สิ่งสมมุติ ทั้งหมดมีตัวจริงตัวแท้ที่ยั่งยืนคงอยู่ตลอดไปนิรันดร์ ไม่ว่าคนจะตาย ชีวิตจะสิ้นสุด ตัวสัตว์ ตัวบุคคล ตัวตน ดวงชีวะ อาตมันหรืออัตตานั้น ก็จะคงอยู่อย่างเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่สูญสลายไปด้วย กลุ่มคนเหล่านี้เรียกว่า สัสสตทิฐิ อีกพวกหนึ่งที่มีความเห็นว่าตรงกันข้าม

กับพวกแรกที่ว่า สัตว์บุคคลนั้นไม่เที่ยงแท้ถาวร สูญสลายไปได้ เมื่อคนตาย ชีวิตจบสิ้น สัตว์บุคคลก็ขาดสูญ ตัวตนก็หมดไป ความเห็นคนเหล่านี้ เรียกว่าอุจเฉททิฎฐิ

ทั้งสองขั้วต่างก็ยืนยันความคิดของตัวเองถูก ความคิดอีกฝ่ายผิด ทำให้เกิดความขัดแย้ง ที่นำไปสู่ลักษณะปัญหาของคำถาม ที่จะต้องตอบคำถาม ไม่ช่วยใดก็ช่วยหนึ่ง จึงหนีไม่พ้นส่วนที่กล่าวถึงอนาคตและส่วนที่กล่าวถึงอดีตกับปัจจุบัน อพยาคตปัญหาก็ไม่พ้นสองส่วนที่ว่านี้ เมื่อมีผู้มาถามปัญหาดังกล่าว ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีวิตกับสรีระเป็นสิ่งเดียวกันหรือ สัตว์ตายไปแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ ฯลฯ คำถามเป็นคำถามที่ต้องการให้ตอบ “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” และถึงจะตอบอย่างไรในสองอย่างนี้ก็ไปเข้ากับขั้วทิฎฐิทั้งสองอยู่ดี และทิฎฐิดังกล่าวที่ว่ามานั้น ตลอดพระชนชีพของพระองค์จะบอกสาวกเสมอว่าเป็นหนทางที่รอกชฎ ไม่ใช่ทางอริยะ ไม่ใช่ทางที่ประเสริฐ ไม่ใช่ทางที่มุ่งสู่ความสงบระงับได้ตลอด พระองค์จึงทรงเลือกที่จะอาศัยการนั่งเพื่อจะตอบอพยาคตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ แทนที่จะตอบว่าใช่หรือไม่ใช่เท่านั้น

บทที่ ๓ เป็นการแสดงทัศนะต่างๆของนักปรัชญา ที่ให้เหตุผลต่อการไม่ตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าที่มีต่อปัญหาในเชิงลักษณะของอภิปรัชญา ในแง่มุมต่างๆ ตามทัศนะ ซึ่งมี ทัศนะปฏิฐานนิยม ทัศนะปราภฏการณนิยม ทัศนะอัญญานิยม ทัศนะวิมตินิยม ทัศนะปฏิบัตินิยม ทัศนะอุตรภาพนิยม และทัศนะมนุชยนิยม

เมื่อศึกษาแล้วจะเห็นว่ายังมีความเห็นที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งได้ สองกลุ่มคือ กลุ่มที่ยอมรับในความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า ทัศนะดังกล่าวได้แก่ ทัศนะปฏิฐานนิยม ปราภฏการณนิยม ปฏิบัตินิยม อุตรภาพนิยม พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริง โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส จนกระทั่งหยั่งเห็นความจริง พระพุทธเจ้าทรงนำมาวิเคราะห์ พินิจพิจารณา อพยาคตปัญหานั้นไม่ได้อยู่นอกเหนือความรู้ของพระพุทธเจ้า เพียงแต่ว่าพระองค์จะนำมาตรัสสอนหรือเปล่า พระองค์ทรงเห็นปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องไกลตัวเกินไป หากจะเข้าถกเถียงปัญหาดังกล่าวจะมีแต่เสียเวลาเปล่าๆ ปัญหาเฉพาะหน้านั้นมีอยู่ และเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยผ่านกระบวนการที่ตัวเองมีส่วนร่วมทุกขณะ เป็นประสบการณ์ที่ต้องศึกษาด้วยตัวเอง อย่างฐานะปฏิฐานนิยมที่เสนอว่าเหตุที่พระพุทธองค์ ไม่ตอบปัญหาดังกล่าวเพราะตามทัศนะของปฏิฐานนิยมว่าสรรพสิ่งจะได้รับอธิบายตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏและสังเกตได้เท่านั้น สิ่งที่ปรากฏนั้นไม่ใช่ภาพลวงตาหรือมีพลังอำนาจบางอย่าง แอบแฝงอยู่เบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏนั้น แนวคิดนี้จึงคล้ายกับพุทธปรัชญาตรงที่ว่าพุทธปรัชญาจะสนับสนุนให้พิจารณาสรรพสิ่งตามสภาวะของมัน ฐานะปราภฏการณนิยมที่

หมายถึงว่าจะต้องมีผู้รู้และวัตถุที่รู้ ผู้คิดและวัตถุของความคิด ด้วยเหตุนี้เรื่องโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยงจึงไม่สามารถพิสูจน์ได้ เหตุเพราะอยู่นอกเหนืออายตนะทั้ง ๕ ถึงแม้ว่าจะมีใจเข้ามา แต่ทฤษฎีนี้หมายเอาจะต้องมีวัตถุที่รู้ จากการที่ทั้งสองทฤษฎีวิเคราะห์ทำให้ไปเข้ากับอีกหนึ่งกลุ่มที่มองถึงสิ่งที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตรัสตอบปัญหาดังกล่าวนั้น

ทัศนะที่ไม่เห็นด้วยกับความเป็นสัมพัทธ์ประกอบด้วยทัศนะอัญญานิยม ทัศนะวิมตินิยม ที่เห็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นเพียงมนุษย์ที่ย่อมมีขีดความสามารถในวงจำกัด ไม่ได้รู้ไปทุกอย่าง เพราะบางอย่างก็อยู่เหนือความสามารถของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถรู้ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้อพยาคตปัญหาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสามารถของพระพุทธเจ้า ทำให้พระองค์ทรงนิ่งโดยลังเลสงสัย จึงไม่ตรัสตอบปัญหาดังกล่าว

จากการศึกษาทั้งด้านความหมาย ลักษณะทางด้านปรัชญา และทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับอพยาคตปัญหา ทำให้ทราบถึงท่าทีของพระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบปัญหาทางด้านอภิปรัชญา มี ๒ ประเด็น คือ

๑) ทรงใช้อาการนิ่งโดยคุณนิยภาพ จะใช้กับกลุ่มปัญหาที่อาศัยมูลฐานจากทัศนะส่วนตัว ที่มีความเห็นเข้าข้างสุดโต่งไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นคำถามเชิงเดียว การเลือกตอบก็ต้องตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่เท่านั้น ปัญหาเชิงนี้จึงทำให้เกิดการถกเถียงอย่างไม่รู้จบ พระพุทธเจ้าทรงใช้อาการนิ่งตอบอพยาคตปัญหา

๒) ทรงเลียงโดยการแสดงหลักธรรมอื่น จะใช้กับบุคคลที่พอจะเข้าใจได้บ้าง เมื่อถูกถามพระพุทธเจ้า จะให้หยุดพักปัญหานั้นไว้ก่อน แล้วแสดงหลักธรรมอื่นที่เป็นประโยชน์กว่า และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

ท่าทีดังกล่าวทำให้พอที่จะวิเคราะห์เหตุผลและนัยสำคัญการไม่ตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าที่มีต่ออพยาคตปัญหา มีอยู่ ๔ เหตุผล ดังนี้

เหตุผลเชิงอุปตรภาพหรือการหยั่งเห็น (intuition) ความจริงเหล่านี้ยังต้องอาศัยปัญญา โดยมีประสบการณ์สิ่งที่สามารถผ่านการทดลอง พิสูจน์ได้ เป็นพื้นฐาน รองรับกับความจริงที่เราจะหยั่งเห็น ซึ่งการหยั่งเห็นดังกล่าวไม่ใช่เป็นการนึกคิดโดยอาศัยเหตุและผลอย่างเดียว การหยั่งเห็นที่ว่านี้จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งได้ในระดับใดระดับหนึ่ง มองเห็นซึ่งสภาวะความจริงตามสภาวะที่สิ่งนั้นๆปรากฏ ไม่ใช่อยู่ๆจะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ เพราะสภาวะดังกล่าวนี้พ้นจากโลกวิสัย คือพ้นจากการปรากฏของอายตนะทั้ง ๕ มนุษย์หากไม่ได้รับการฝึกฝน พากเพียร จากการปฏิบัติแล้ว

สภาวะดังกล่าวจะไม่ปรากฏเห็นได้ ที่เรารู้ได้ก็มีพยานที่สามารถรู้ตาม นั่นคือพระอรหันต์ ที่สามารถเข้าถึงความสงบ ระวัง ได้โดยไม่มีข้อสงสัยใดๆทั้งสิ้น

เหตุผลเชิงความขัดแย้งทางภาษาที่ทำให้พระพุทธองค์ต้องยุติ อภัยกตปัญหาไว้ด้วยอาการนิ่งนั้น น่าจะเกิดจากสาเหตุของการใช้ภาษาที่ขัดแย้งกัน เป็นการสื่อความหมายที่ไม่ตรงกัน เพราะคำถามของอภัยกตปัญหาเป็นการขัดแย้งกันภายในตัวคำถามเอง และการตอบต้องมีสองส่วนที่ไม่สัมพันธ์กันนั่นคือ ต้องตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่ เป็นเงื่อนไขที่ไม่สามารถหาทางออกจากความคิดได้ เพราะยึดติดกับคำตอบที่เกิดจากความเข้าใจผิด ที่เรียกว่า ข้างแห่งทิวถูลี อภัยกตปัญหานั้นเจ้าลัทธิตั้งหลายต่างยึดหลักอัตตาเป็นตัวยืนโรง แล้วคำถามก็เพื่อจะมุ่งสู่หลักอัตตาหรือชีวะ ในสมัยพุทธกาลเชื่อว่า เป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นนิรันดร เป็นสิ่งสมบูรณ์และจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุและปัจจัย แต่พระพุทธเจ้ากลับเห็นว่าอัตตาหรือชีวะนั้น เป็นสมมติบัญญัติ ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง ไปตามเหตุปัจจัย เมื่อเป็นดังนี้แล้ว การสื่อความหมายก็ทำให้เปลี่ยนไป เมื่อจะอธิบายว่าโลกเที่ยงโลกไม่เที่ยงก็คงจะยากที่จะทำให้เข้าใจ การนำภาษาสมมติบัญญัติกับปรมาตถ์ภาษามาปะปนกันทำให้ การสื่อความหมายนั้นเกิดความเข้าใจผิดด้วย ยกตัวอย่างเรื่องโลก การเข้าใจคำว่าโลกของพระพุทธเจ้ากับลัทธิตความเชื่อทั้งหลายในสมัยนั้นก็แตกต่างกัน นี่ก็เป็นสิ่งยืนยันของความขัดแย้งของภาษาจึงนำไปสู่การไม่ตอบปัญหาดังกล่าว

เหตุผลเชิงประจักษ์ การพิสูจน์ความจริงของพุทธศาสนาจะต้องได้รับการตรวจสอบว่ามีความพ้องกันระหว่างข้อความนั้น กับปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต ยกตัวอย่างเช่นอริยสัจข้อแรกกล่าวว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ข้อความนี้พุทธศาสนาถือว่าจริงในความหมายว่า ในโลกแห่งความเป็นจริงชีวิตของคนเราถูกรุมล้อมกดดันอยู่ด้วยทุกข์จริงๆ ชีวิตและทุกข์เป็นปรากฏการณ์จริงในโลกแห่งความเป็นจริง และความจริงสองอย่างนี้เกี่ยวเนื่องหากันในฐานะที่ทุกข์เป็นธรรมชาติที่ถูกสร้างมาให้คู่กับชีวิต ความพ้องของประสาทสัมผัสกับปัญญาจึงต้องควบคู่กัน การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าไม่ใช่การที่ทรงนั่งหลับตาไตร่ตรอง ความจริงอันเป็นนามธรรม แล้วอยู่ๆก็เกิดความสว่างโพล่งขึ้นมาเองโดยไม่มีเหตุหรือปัจจัยอื่นเข้ามามีส่วนร่วม แต่หากหมายถึงการเก็บรวบรวมสะสมข้อมูลมาตลอดชีวิตของพระองค์ แล้วมาประมวลข้อมูลนั้นออกมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับชีวิตและโลก

เหตุผลเชิงปฏิบัติ อภัยกตปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อ เพราะเป็นปัญหาที่ไกลตัวเกินไป พระองค์ทรงเน้นสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นสาระและประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ไม่ทรงให้

ความสนใจมากมักเกี่ยวกับปัญหาทางด้านอภิปราย ซึ่งอภิปากตปัญหาที่รวมอยู่ในนั้นด้วย เพราะนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ไกลตัวเกินไปและไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าปัญหาดังกล่าว เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและเป็นการสิ้นเปลืองเวลา หากจะมาถามว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือไม่มีที่สุด สัตว์ตายแล้วเกิด หรือตายแล้วสูญ ฯลฯ เป็นทศนะที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการแสวงหาทางจิตใจ ไม่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ และไม่ชี้หนทางแห่งการเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์เลย

หากเรารู้หลักอริยสัจ นั้นหมายถึงเราเห็นทางที่จะพ้นทุกข์ ทุกข์ของอริยสัจคือชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ ทุกข์ในสมุทัยคือ ตัณหาที่ทำให้มีภพใหม่ ทุกข์นิโรธอริยสัจ คือการที่ตัณหานั้นแลดับไปได้ด้วยการสํารอกออกหมดไม่มีเหลือ และทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ เป็นต้น สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้มีมากมาย แต่ทรงนำมาสอนเพียงเล็กน้อยเหตุผลที่ทรงกระทำเช่นนั้น ก็เพราะทรงสอนแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ใ้แก้ปัญหาคได้ และสิ่งที่ประกอบด้วยประโยชน์ใ้แก้ปัญหาคได้นั้นก็คือริยสัจ ๔ ดังที่พระองค์ทรงสอนเรื่องใบไม้ในมือ นั้นคือทางพ้นทุกข์สำหรับมวลมนุษยอย่างแท้จริง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการศึกษาอภัยกตปัญหา

ด้านวิชาการจากการศึกษาทัศนะเชิงปฏิบัติ เชิงอุตรภาพ เชิงประจักษ์ และความขัดแย้งทางด้านภาษา ทั้งสี่ทัศนะต่างมุ่งตอบถึงสาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ตอบปัญหาทางด้านอภิปราย แต่ผู้ศึกษาเองกลับมองว่า ทั้งสี่ทัศนะนั้นถือเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่จะใช้เฉพาะกับอภัยกตปัญหาเท่านั้น หากแต่เป็นกฎที่ตายตัวนั้นหมายถึง หลักธรรมทั้งหมดของพระพุทธองค์ทรงประกาศตามทัศนะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม นี่คือการแตกต่างของพระพุทธศาสนากับลัทธิอื่นๆ ที่มีในโลกก็ว่าได้ เพราะทั้งสี่ทัศนะต้องมาด้วยกันเสมอ คือทั้งสี่ส่วนนั้นและคือพระพุทธศาสนา ที่ประกอบกันขึ้น เพียงแต่นักวิชาการมาแบ่งแล้วแยกออกศึกษาตามศาสตร์นั้นๆ ทำให้เกิดมองไปคนละส่วนดังนั้น แล้วการศึกษอภัยกตปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์นั้น จะต้องพิจารณาโดยแยกกาย ให้มีโยนิโสมนสิการพร้อมทั้งใช้ปัญญาจัดการกับคำถามเหล่านั้นมองถึงวัตถุประสงค์ของพระพุทธเจ้าในการประกาศศาสนา คำถามบางคำถามในอภัยกตปัญหา ก็มีนักการศาสนาหรือนักปรัชญาบางคนยังคงเคลงใจทำให้บางคนต้องตีความหมายผิดไปจากเป้าหมายของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงประกาศศาสดาครั้งแรก การศึกษอภัยกตปัญหาสามารถศึกษาได้หลายแนวทาง ซึ่งแต่ละแนวทางนั้นต่างก็มีเหตุผลมารองรับเสมอ และจะเป็นเหตุผลที่สมเหตุสมผล การจะศึกษาให้เข้าใจนั้นต้องแยกศึกษาทีละประเด็น แต่ไม่ทิ้งเป้าหมายแล้วจะมองเห็นภาพทั้งหมด นั้นหมายถึงเราจะศึกษาอย่างไรให้ได้ประโยชน์ และเกิดผลกับอภัยกตปัญหา ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าทั้งสี่ส่วนนี้คือการสอดรับ ประสานสัมพันธ์กัน กลมกลืนเป็นเสมือนเกลียวเชือก จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้หากแยกจากกัน จะทำให้มุมมองไม่สมบูรณ์ ทำให้หลงไปยึดเอาทัศนะใดทัศนะหนึ่ง ยกขึ้นมาเป็นศาสตร์ แล้วเอาพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบ ทำให้มองแค่เปลือกย่อยเท่านั้น หากจะกล่าวตามความเป็นจริงต้องมองพระพุทธศาสนาให้ครบทั้งสี่ส่วนแล้ว นำศาสตร์เหล่านั้นมาเปรียบเทียบ แล้วจะเห็นความชัดเจนยิ่งขึ้น

การนำไปใช้พระพุทธเจ้าทรงให้ลงมือปฏิบัติ อย่าใช้การคาดคะเน หรือเดา หรือกระทั่งใช้หลักเหตุผลทางด้านตรรกศาสตร์ ทั้งหมดล้วนได้มาจากการอนุมานทั้งสิ้น นั้นหมายถึงอนุมานจากเหตุไปหาผล เช่น เมื่อเห็นควันก็เข้าใจว่าที่นั่นต้องมีไฟ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเมื่อมีควันแล้วจะต้องมีไฟเสมอไป อาจจะช่วยเหตุอื่นก็ได้ ทำให้เกิดข้อโต้แย้งเสมอ แต่หากจะกล่าวว่า เมื่อมีเหตุมีปัจจัยแล้วจึงจะมีผล น่าจะถูกต้องมากกว่า จากที่พระพุทธเจ้าปฏิเสธที่

จะอธิบายปัญหาทางด้านอภิปรัชญา ด้วยมองว่าเมื่อลงสู่การปฏิบัติแล้ว จะไม่เห็นผลจริง
คำว่าปฏิบัติตามความเข้าใจ เป็นการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปด อันจะนำไปสู่
การหยั่งรู้ถึงกฎปฏิจจนุปบาท คือการเกิด ดับตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง พระพุทธเจ้าทรง
ทราบถึงทฤษฎีทั้งหลาย เมื่อถูกถามว่า โลกเที่ยงหรือ ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือ สัตว์
ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด... พระองค์ประจักษ์ชัดที่สุดถึงความเป็นมาเป็นไปของสิ่งเหล่านี้
การประจักษ์แจ้งถึงเหตุที่ทำให้ผู้มีความเห็นต่างกัน มองต่างมุม นั่นคือค้นหา ที่ต่างก็ยึดติด
ไม่ยอมสละ ดัชนีทั้งหลายเหล่านี้คือสิ่งทำให้เกิดทุกข์ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งทางด้านความคิด
ขัดแย้งทางการสื่อสาร ภาษาเดียวกันแต่ความหมายต่างกัน เพราะความคิดที่ตัวเองยึดไว้
นั้นต่างกัน ความดับไปของสิ่งเหล่านี้จะหายไปได้ก็ด้วยอะไร หากไม่ใช่การปฏิบัติตามมรรค
มีองค์แปดประการเช่นเดิม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ

๑) ชีวะกับสรีระในอภิปรัชญากับกายและจิตของพุทธปรัชญา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

จินดา จันทร์แก้ว. พุทธวิภาษวิธี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ชัยวัฒน์ อัฒพัฒน์. ญาณวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

ที.อาร์.วี.มูรติ,ดร.(เรียบเรียง). ปรัชญาฆาทยมิก.กองคั่นคว้ามูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย(แปล). พิมพ์ในงานปิดโศกอนุสรณ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

นงเยาว์ ชาญนรงค์. ปรัชญาอินเดียโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

ประยงค์ แสนบุราณ.ดร. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม(ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาประยูร ชุ่มจิตโต. ปรัชญาบูรพาทิศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔

_____ . ปรัชญาฆาทยมิกะ โลกและชีวิตจากมุมมองของนาคารชุน. ในรวม

- บทความทางวิชาการ ๕๐ ปี อุดมศึกษา มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมหาณรงค์ กนต์ลีโล (อุ้นคำ). จุดเด่นของพระพุทธศาสนา. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ตรีโอ
แอดเวอร์ไทซิ่งแอนมีเดีย, ๒๕๔๘.
- พุทธทาส(นามแฝง). พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ หจก.เอมี เทรคดิง, ๒๕๔๖.
- _____ . แก่นพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๒๕
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- พร รัตนสุวรรณ. พุทธวิทยา เล่มหนึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์
วิญญาน, ๒๕๓๗.
- วีระชาติ นิ่มอนงค์. พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย. ในรวมบทความทางวิชาการ ๕๐ ปี อุดมศึกษา
มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- วสิน อินทสระ. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๗.
- วารัญญา ภวภูตานนท์. ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์. ในเก็บเพชรในพระไตรปิฎก.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. พระนาคาชูณะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘.
- สุวรรณ สธาอานนท์. ศรัทธากับปัญญา : บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕
- สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนamahayan. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- _____ . คือความว่างเปล่า พุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติของโลกและชีวิต.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- สมพร เจริญพงษ์. พจนานุกรมไทยฉบับพิสดาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา
และสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๔๔.

แสง จันทร์งาม. **ประทีปธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ,
๒๕๒๖.

สุวรรณ เพชรนิล. **พุทธปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

สมักร บุรวาศ, **ปรัชญาของสัทธัตถะ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคเร็ด
ไทยจำกัด, ๒๕๓๕.

สุนทร ณ รังสี, **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

_____ . **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

อดิศักดิ์ ทองบุญ, **ปรัชญาอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . **พุทธอภิปรัชญาในอินเดีย**. ในรวมบทความทางวิชาการ ๕๐ ปี อุดมศึกษา
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

มหาพระฉลวย อุตตโม(กำแพงนิล).”วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาแสวง ปญญาวุฑฒิ(นิลมานะ). “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศูนย์กลางของนาคาร
ชุนกับอนัตตาของฌอง-ปอล ซาร์ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books :

K.N. Jayatilleke. **Early Buddhist Theory of Knowledge**. New Delhi. Motilal
Banarsidass Publishers Private. Limited, 1963.

ViJay Bharadwaja. **Formand Validity In Indian logic.** New Delhi : Munshiram
Manoharlal Publishers Pvt. Ltd, 1990.

Potter. Karl H. **Encyclopedia of Indian Philosophies.** Vol.8. Delhi : Motilal
Banarsidass Publishers Private Limited, 1999.

(II) Thesis :

Duangkham Saenyod,Phra. “An InterPretation of Buddha Silence in Theravada
Buddism-A Study”. **Ph.D. Thesis (Doctor of Philosophy).** University of
Maharas. Chennai- 600 005.India, 1999.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายพันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์
ชาติภูมิ	เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๑๓ บ้านเลขที่ ๓๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
การศึกษา	ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดนครพนม วัดปัจฉิมวาส อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เปรียญธรรม ๑ - ๒ สำนักเรียนวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
หน้าที่การงาน	ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พุทธศาสตรบัณฑิต(พธ.บ.) คณะครุศาสตร์ (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕ เลขานุการเจ้าคณะตำบลนางาม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗ ผู้อำนวยการศูนย์พระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ วัดสร้างแป้น ตำบลนางาม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ปี ๒๕๔๗ ครูอัตราจ้าง โรงเรียนชุมชนบ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ปัจจุบัน	๓๔ ซ.เลียงเมือง ๕ ต.ในเมือง ถ.เลียงเมือง จ.อุบลราชธานี